

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra informačních technologií

Diplomová práce

ICT a senioři

Bc. Kristýna Gardášová

© 2013 ČZU v Praze

!!!

**Místo této strany vložíte zadání diplomové práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "ICT a senioři" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Janu Jarolímkovi, Ph.D za vstřícnost při vedení práce a za odborné konzultace, které mi poskytl v průběhu vedení mé diplomové práce. Dále bych také chtěla vyjádřit poděkování všem ochotným respondentům, lektorům a Dance za jejich názory, postřehy a ochotu se mnou spolupracovat.

ICT a senioři

ICT and seniors

Souhrn

Diplomová práce „ICT a senioři“ je rozčleněna na dvě části. První částí je literární rešerše a druhou je vlastní praktická část. Literární rešerše se zabývá obecně problematikou stáří a stárnutí, jejími biologickými, sociálními a také velmi důležitými psychologickými aspekty. Další kapitola se věnuje možnostem a formám edukace seniorů, následně jsou zde představeny univerzity třetího věku a zároveň virtuální univerzity třetího věku. Závěrečným fragmentem první části diplomové práce jsou informační technologie, které zahrnují ICT gramotnost, problematiku počítačové gramotnosti aplikovanou na seniorskou populaci a také vztah seniorů a ICT. Na počátku praktické části byla stanovena projektová část, kde bylo odůvodněno obsahové zadání. Dále byly stanoveny výzkumné cíle, následně výzkumné hypotézy a v této souvislosti byl vymezen a popsán vzorek zkoumaného souboru. Součástí je rovněž dotazník, díky kterému byly následně interpretovány výsledky zkoumání. Interpretace základních zjištění byla rozdělena do tří částí – vše o vzdělávání seniorů, názory respondentů na informační technologie a volnočasové aktivity seniorů. Jsou zde také explikovány názory lektorů různých vzdělávacích kurzů pro seniory. V závěru práce jsou demonstrovány výsledky praktické části.

Klíčová slova:

- senioři, proces stáří a stárnutí, změny, demografický vývoj, celoživotní vzdělávání, vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, virtuální univerzity třetího věku, informační a komunikační technologie, internet.

Summary

The thesis “ICT and senior citizens” is divided into two parts. The first, theoretical part is in a form of literature research and the second part focuses on practical research. The literature research deals on a general basis with the issues of elderly and becoming elderly, their biological, social and key psychological aspects. Next chapter focuses on possibilities and ways of educating senior citizens. Later on, universities of the third age are introduced and also educating senior citizens by means of virtual university of the third age. The final chapter of the first part of the thesis is information technologies that include the ICT literacy, issues of computer literacy applied on senior population and also the relationship of the senior citizens and ICT. At the beginning of the practical research, a project segment was defined where content focus was justified. Further on research objectives were defined, subsequently research hypotheses and in connection with that boundaries were set together with a description of the research sample. Its part is also a questionnaire. The interpretation of the findings was split into three segments – everything about education of senior citizens, opinions of the respondents on information technologies and senior citizens’ leisure time activities. Opinions of tutors of various educational courses are also outlined. The summary of the thesis then demonstrates results of the practical part.

Keywords:

- seniors, age and the aging process, transformations, demographical development, lifelong learning, education of seniors citizens, univerzities of the third age, virtual universities of the third age, information and communication technologies, the Internet.

Obsah

1 ÚVOD.....	9
2 CÍL PRÁCE A METODIKA.....	11
3 LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	13
3.1 Stáří a proces stárnutí.....	13
3.1.1 Biologické a psychologické změny.....	16
3.1.2 Sociální změny v životě seniorů.....	19
3.1.3 Ekonomická aktivita seniorů.....	21
3.1.4 Prognóza demografického vývoje.....	24
3.2 Možnosti a formy seniorského vzdělávání.....	26
3.2.1 Celoživotní učení.....	26
3.2.2 Další možnosti seniorského vzdělávání.....	29
3.2.3 Jiné typy programů a možností edukace seniorů.....	31
3.3 Univerzity třetího věku.....	32
3.3.1 Charakteristika studia.....	34
3.3.2 Univerzity třetího věku v ČR i ve světě (historie a současnost U3V).....	35
3.3.3 Financování U3V.....	37
3.3.4 Virtuální univerzity třetího věku (VU3V).....	38
3.4 Informační technologie.....	40
3.4.1 ICT gramotnost.....	42
3.4.2 Počítačová gramotnost a senioři.....	42
3.4.3 Senioři a moderní technologie.....	43
3.4.4 Moderní technologie.....	46
4 PRAKTICKÁ ČÁST - Senioři a ICT.....	50
4.1 Projektová část – zdůvodnění obsahového zadání	50
4.2 Výzkumné cíle.....	51
4.3 Výzkumné hypotézy	52
4.4 Metody a techniky výzkumu.....	54
4.5 Popis vzorku zkoumaného souboru.....	56
4.6 Interpretace základních zjištění.....	62
4.6.1 První oblast zkoumání: Vše o vzdělávání seniorů- aktivní podzim života.....	62
4.6.2 Druhá oblast zkoumání: Názory respondentů na informační technologie.....	73
4.6.3 Třetí oblast zkoumání: Volnočasové aktivity seniorů.....	79
4.7 Interview.....	81
5 DISKUZE.....	84
5.1 Diskuze - identifikační znaky.....	84
5.2 Diskuze 1. části: Vše o vzdělávání – aktivní podzim života.....	84
5.3 Diskuze 2. části – Názory respondentů na informační technologie.....	86
5.4 Diskuze 3. části – Volnočasové aktivity seniorů.....	86
6 ZÁVĚR	88
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	91
SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK.....	94
PŘÍLOHY	96

1. ÚVOD

Stárání a proces stárnutí je nejen v České republice, ale také po celém světě velmi diskutovaným tématem, které se týká nebo bude týkat každého z nás. Z tohoto důvodu je velice důležité se touto věkovou kategorií zabývat a věnovat jí zvýšenou pozornost. Je to téma, kterým se hojně zabývají jak národní, tak nadnárodní vládní i nevládní organizace. V současnosti se zvyšuje průměrný věk obyvatelstva, tento trend posunuje proces vnímání stárnutí přibližně o deset let dále. To sebou evidentně nese řadu nesnází a překážek, na které je nutné se s předstihem připravit. Tyto změny v demografickém složení obyvatelstva se projeví později, ale i přesto je třeba se zabývat otázkou kvality života v seniorském věku. Senioři i ve svém pokročilém věku mají touhu a potřebu po nějaké seberealizaci, kterou mohou provádět i prostřednictvím vzdělávání. Díky seniorskému vzdělávání si mohou senioři plnit své dosud nesplněné sny, díky němu získávají pocit uspokojení a mohou se realizovat v činnostech jimi favorizovaných. Jeho cílem je také usnadnit seniorům adaptaci na stárání, možnost sebeuplatnění a zlepšení či alespoň udržení kvality života. Z velmi rozšířené nabídky vzdělávacích aktivit pro tuto věkovou kategorii, můžeme vidět, že tato možnost trávení volného času seniory je velmi oblíbená a v současné době s velmi rozsáhlou nabídkou různorodých vzdělávacích aktivit. Lze tedy říci, že vzdělávání se v seniorském věku přináší povětšinou jen samá pozitiva, ať už ve smyslu udržování své paměti stále v dobré kondici nebo jen v sociálním kontaktu se svými vrstevníky s podobnými zájmy.

Odchodem do důchodu se člověk nemusí stát pasivním, tato životní změna mu může pomoci změnit životní priority a stát se aktivním seniorem, který se účastní jakékoliv formy seniorského vzdělávání. Aktivní trávení podzimu života je jedním z nejdůležitějších faktorů stárnutí, být činný v oblasti fyzické i psychické a nestát se pouze rigidním příjemcem starobního důchodu. Je nutné neopomenout, že i ekonomické hledisko účasti seniorů na ekonomice státu není zanedbatelné, téměř 27 % seniorů ve věku od 60 do 69 je podle Českého statistického úřadu ekonomicky aktivních. Také se prodlužuje věk odchodu do důchodu, takže se bude muset s touto věkovou skupinou stále více počítat v celospolečenském kontextu. Předmětem mého zájmu se tedy stali senioři, jejich vzdělávání, vypořádání se s novými atributy zavádění nových informačních a

komunikačních technologií (dále jen ICT) do jejich života. Tyto technologie jsou v dnešní době neodmyslitelnou součástí života každého z nás. Senioři se s nimi mohou setkat kdekoliv, ať už je to při používání mobilního telefonu, při používání internetu atd. Z tohoto důvodu je třeba seniory do společnosti začleňovat a to hlavně ve využívání moderních technologií a nikoliv je vylučovat tím, že jim nepomůžeme se zapojit do života a rovnocenně využívat tyto technologie, jako je tomu u ostatních věkových skupin.

Problematiku seniorů a informačních technologií jsem si vybrala jako předmět své diplomové práce jednak na základě již výše uvedených důvodů, jednak z důvodů, že mne tato problematika velice zajímá a sleduji ji již nějakou dobu. Cílem mé práce je pokusit se zmapovat tuto problematiku ze dvou pohledů: teoretických poznatků z této oblasti a vlastního praktického šetření seniorů. Půjde o pokus vytvořit ucelenější obraz o zkoumané problematice vztahu senior a ICT, snahu poukázat na jisté souvislosti, problémy apod. Diplomová práce má proto 2 části: teoretickou část a praktickou část.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem diplomové práce je především analyzovat vztah seniorů k některým novým informačním a komunikačním technologiím a seniorskému vzdělávání. Argumenty pro výběr tohoto cíle jsou uvedeny v úvodu práce. ICT jsou komponentem soukromého i pracovního života většiny z nás a někteří si už bez nich svůj život ani neumí představit. Dílčími cíli je zmapovat názory a postoje seniorů na možnosti jejich vzdělávání a jaká je jejich účast na různých typech vzdělávání. Dalším dílčím cílem je zjistit, které oblasti vzdělávání jsou seniory nejvíce vyhledávány a které oblasti jsou v popředí jejich zájmu. Jedním z dalších cílů je odhalit, jakým způsobem senioři využívají moderní informační technologie ve svém životě, zjistit zda je obohacují nebo či jim spíše znesnadňují život. S tím také souvisí motivace k učení v této oblasti a kdo, popřípadě co, jim nejvíce pomáhá při užívání moderních informačních technologií. Následujícími dílčími cíly bylo zjistit, jaká je účast seniorů na různých typech seniorského vzdělávání a jaká je jejich informovanost o různých formách vzdělávání, následně také odhalit některé volnočasové aktivity seniorů a zároveň zjištění poznatků o možnostech jejich vzdělávání.

Teoretická část se zabývá literární rešerší, která souvisí s danou tématikou. Analyzuje dostupné informace o konkrétní problematice na teoretické bázi z pohledu různých vědeckých disciplín. První kapitola literární rešerše je věnována zejména stáří a procesu stárnutí obecně. Je zde zahrnuta většina změn, které se odehrávají v životě seniora – biologické, psychologické i sociální. Diplomová práce mapuje také jednu z nejdůležitějších změn života seniorů a tou je odchod do důchodu, další část se věnuje ekonomické aktivitě seniorů a prognóze demografického vývoje naší populace. Druhá kapitola literární rešerše se zabývá možnostmi a formami seniorského vzdělávání. Ukazuje, jaké mají senioři příležitosti, pokud se chtějí vzdělávat. Dále se věnuje Strategii celoživotního učení v České republice, která představuje ucelený koncept celoživotního učení ČR pro období 2007 – 2013. Také se věnuje dalším možnostem seniorského vzdělávání, dalším programům a možnostem seniorské edukace. Univerzity třetího věku, jejich definice, charakter studia a jejich rozčlenění u nás i ve světě, to jsou témata třetí kapitoly literární rešerše diplomové práce, je zde zmíněna také otázka financování univerzit třetího věku. Poslední částí třetí kapitoly jsou dnes velmi oblíbené virtuální univerzity třetího věku, které zažívají

v posledních letech velký boom. Konečná kapitola teoretické části, tedy kapitola čtvrtá, se věnuje informačním technologiím a to zejména ve spojení s generací seniorů. Tato závěrečná kapitola se také zabývá počítačovou gramotností zaměřenou na seniory, dále moderními technologiemi z pohledu seniorů a pohledem na moderní komunikační technologie obecně.

Z hlediska použité metodiky bylo v literární rešerši použito studium dostupných materiálů k problematice seniorů, stáří, jeho atributy, ekonomické otázky, základní pojmy k problematice IT, atd. Byla provedena analýza studijních materiálů, použitých internetových zdrojů, literatury a komunikace s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy apod. Následně byla zpracována teoretická část k dané problematice, charakteristika základních pojmů a také ostatní doplňující informace k seniorskému vzdělávání. Byl proveden pokus o teoretický pohled na problematiku seniorů a jejich vzdělávání a také na moderní informační technologie. Otázka dostupnosti literatury na téma stáří a stárnutí je vcelku dobrá a zároveň dostačující, problémem však bylo získat odbornou literaturu v oblasti IT spojenou se seniorskou populací. Ke zjištění cílů diplomové práce byla zpracována projektová část, která obsahovala kromě stanovení výzkumných hypotéz, také časový harmonogram, včetně pilotáže. Celkem bylo stanoveno 8 výzkumných hypotéz, které byly verifikovány. Předmětem šetření byla názorová hladina respondentů – seniorů na oblast vzdělávání, otázky využívání nových informačních technologií a volnočasových aktivit. Pro získání relevantních poznatků o předmětu zkoumání byla použita jedna ze základních sociologických technik sběru dat tj. dotazníkové šetření. Doplňkovou technikou sběru dat byly také polostandardizované rozhovory s lektory vzdělávacích kurzů pro seniory.

3. LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Stáří a proces stárnutí

Téma stáří a stárnutí se stává velmi diskutovaným tématem současnosti, ale dnes se již rozlišuje starý člověk a „starý člověk“. Jak již Haškovcová¹ ve své publikaci *Fenomén stáří* zmiňuje, jak je složité rozlišit a pojmenovat časová období života, kdy je člověk starší, respektive není ještě zcela starý a odlišit jej od vyzrálého stáří. Pojmu věk rozumíme jako vymezení určitého časového úseku, doby něčím charakteristické, ať už v společensko-historickém významu nebo ve vztahu k lidskému životu.²

Důležité je také označení stáří. Nejvíce užívaný je pojem senior, dalším ustáleným pojmem je pojem geront, který se dostal do povědomí laické veřejnosti v souvislosti s působností geriatrických pracovišť. Toto označení je však bráno ve společnosti jako známka starého nemohoucího a nemocného člověka a které by se v případech aktivních, vzdělávajících se a soběstačných seniorů mohlo brát jako urážka. Termín senescence, který je hojně užíván v psychologické literatuře, bývá často vymezený jen pro první období staroby a je původem termínu senilní a senilita. Oba tyto pojmy mají ve společnosti spíše pejorativní nádech.

Různí autoři člení stáří odlišně, ale stejným jmenovatel u všech členění je věk. Haškovcová člení druhou polovinu lidského života následovně:

1. 45 – 59 let – střední nebo též zralý věk,
2. 60 – 74 let – vyšší věk nebo rané stáří,
3. 75 – 89 let – stařecký věk, neboli sénium, vlastní stáří,
4. 90 let a výše – dlouhověkost.³

Další možná segmentace stáří dle Holmerové, Juráškové a Zikmundové na jednotlivé etapy:

¹ HAŠKOVCOVÁ, H.. *Fenomén stáří*, s. 9

² ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, s. 27

³ HAŠKOVCOVÁ, H.. *Fenomén stáří*, s. 20

- 60 – 70 let – počínající stáří
- 75 – 89 let – vlastní stáří
- 90 let a více – dlouhověkost

nebo:

- 65 – 74 let – mladí senioři
- 75 – 84 let – staří senioři
- 85 let a více – velmi staří senioři.⁴

Členění a terminologie seniorského věkového období vychází z analýzy domácí i zahraniční terminologie. Čornaničová navrhuje následující členění pro seniory, kteří se vzdělávají:

- **sénium** – termín zahrnující celou etapu věku člověka po 60. roku života, všeobecné označení pro člověka v této věkové relaci je senior,
- **starší věk** – od 60 do 74 roků, jednatlivec se v tomto období označuje jako starší člověk, je v období počáteční staroby, v edukačních aktivitách se zahrnuje do skupiny mladých seniorů,
- **staroba** – od 75 do 89 roků, jednatlivec se zde označuje jako starý člověk, nachází se v období vlastní staroby, v edukačních aktivitách se zařaduje do skupiny starších seniorů,
- **dlouhověkost** – od 90 let výše, tohoto seniora označujeme jako dlouhověkého člověka, v edukačních aktivitách se zařaduje do skupiny velmi starých seniorů.⁵

Pro následující praktické šetření bude použito toto věkové rozdělení – 55 – 59 let, další věková skupina je ve věku 60 – 69 let, třetí kategorie 70 – 79 let a poslední, zároveň nejstarší kategorií je 80 a výše.

S tímto tématem souvisí i průměrná délka života člověka. V dnešní době je nejvyšší, jaká kdy v minulosti byla. Ze všech možných médií je nám předhazováno, že lidé se stále dožívají vyššího věku. Na začátku 21. století je průměrná délka života v České republice

⁴ HOLMEROVÁ, I.; JURÁŠKOVÁ, B.; ZIKMUNDOVÁ, K. *Vybrané kapitoly z gerontologie*, s. 16

⁵ ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, s. 30

pro muže 74,2 a pro ženy 80,3 let. Z tohoto textu je zřejmé a také všeobecně známé, že se ženy dožívají vyššího věku než muži, proto se také zdůrazňuje, že stáří je více problémem žen.

Podle Statistického úřadu Evropské komise se očekávaná délka života v evropských zemích každoročně zvyšuje. Přehled rozdílů mezi lety 1980 - 2011 pro současných 27 států je pro zajímavost uvedeno v následující tabulce 1.

Tabulka 1: Délka života v letech 1980, 1990, 2000, 2009, 2010 a 2011 v zemích EU
(v letech)

	Total						Men						Women					
	1980	1990	2000	2009	2010	2011	1980	1990	2000	2009	2010	2011	1980	1990	2000	2009	2010	2011
EU-27				79.7						76.7						82.6		
Belgium	73.3	76.2	77.9	80.1	80.3		69.9	72.7	74.6	77.3	77.6		76.7	79.5	81.0	82.8	83.0	
Bulgaria	71.1	71.2	71.6	73.7	73.8	74.2	68.4	68.0	68.4	70.1	70.3	70.7	73.9	74.7	75.0	77.4	77.4	77.8
Czech Republic	70.4	71.5	75.1	77.4	77.7	78.0	66.9	67.6	71.7	74.2	74.5	74.8	74.0	75.5	78.5	80.5	80.9	81.1
Denmark	74.2	74.9	76.9	79.0	79.3	79.9	71.2	72.0	74.5	76.9	77.2	77.8	77.3	77.8	79.2	81.1	81.4	81.9
Germany	73.1	75.4	78.3	80.3	80.5	80.8	69.6	72.0	75.1	77.8	78.0	78.4	76.2	78.5	81.2	82.8	83.0	83.2
Estonia		69.9	70.8	75.2	76.0	76.5		64.7	65.2	69.8	70.6	71.2		74.9	76.2	80.2	80.8	81.3
Ireland		74.8	76.6	79.9	81.0	80.6		72.1	74.0	77.4	78.7	78.3		77.7	79.2	82.5	83.2	82.8
Greece	75.3	77.1	78.0	80.2	80.6	80.8	73.0	74.7	75.5	77.8	78.4	78.5	77.5	79.5	80.6	82.7	82.8	83.1
Spain	75.4	77.0	79.3	81.9	82.3	82.5	72.3	73.4	75.8	78.7	79.1	79.4	78.4	80.6	82.9	84.9	85.3	85.4
France (1)		77.0	79.2	81.6	81.9		72.8	75.4	75.3	78.0	78.3			81.2	83.0	85.0	85.3	
Italy		77.1	79.9	82.1				73.8	76.9	79.4				80.3	82.8	84.6		
Cyprus			77.7	81.1	81.5	81.2			75.4	78.6	79.2	79.3			80.1	83.6	83.9	83.1
Latvia				73.3	73.7	73.9				68.1	68.6	68.6				78.0	78.4	78.8
Lithuania	70.5	71.5	72.2	73.2	73.5	73.8	65.4	66.4	66.8	67.5	68.0	68.1	75.4	76.3	77.5	78.7	78.9	79.3
Luxembourg	72.8	75.7	78.0	80.8	80.8	81.1	70.0	72.4	74.6	78.1	77.9	78.5	75.6	78.7	81.3	83.3	83.5	83.6
Hungary	69.1	69.4	71.9	74.4	74.7	75.1	65.5	65.2	67.5	70.3	70.7	71.2	72.8	73.8	76.2	78.4	78.6	78.7
Malta	70.4		78.4	80.3	81.4		68.0		76.2	77.9	79.2		72.8		80.3	82.7	83.6	
Netherlands		77.1	78.2	80.9	81.0	81.3		73.8	75.6	78.7	78.9	79.4		80.2	80.7	82.9	83.0	83.1
Austria	72.7	75.8	78.3	80.5	80.8	81.2	69.0	72.3	75.2	77.6	77.9	78.3	76.1	79.0	81.2	83.2	83.5	83.9
Poland		70.7	73.8	75.9	76.4	76.9		66.3	69.6	71.5	72.1	72.6		75.3	78.0	80.1	80.7	81.1
Portugal	71.5	74.1	76.7	79.6	79.8	80.9	67.9	70.6	73.2	76.5	76.7	77.6	74.9	77.5	80.2	82.6	82.8	84.0
Romania	69.2	69.9	71.2	73.5	73.8	74.6	66.6	66.7	67.7	69.8	70.1	71.0	71.9	73.1	74.8	77.4	77.6	78.2
Slovenia		73.9	76.2	79.4	79.8	80.1		69.8	72.2	75.9	76.4	76.8		77.8	79.9	82.7	83.1	83.3
Slovakia	70.4	71.1	73.3	75.3	75.6	76.1	66.7	66.7	69.2	71.4	71.7	72.3	74.4	75.7	77.5	79.1	79.3	79.8
Finland	73.7	75.1	77.8	80.1	80.2	80.6	69.2	71.0	74.2	76.6	76.9	77.3	78.0	79.0	81.2	83.5	83.5	83.8
Sweden	75.8	77.7	79.8	81.5	81.6	81.9	72.8	74.8	77.4	79.4	79.6	79.9	79.0	80.5	82.0	83.5	83.6	83.8
United Kingdom			78.0	80.5	80.7				75.5	78.3	78.7				80.3	82.5	82.6	
Iceland	76.8	78.1	79.7	81.8	81.9	82.4	73.5	75.5	77.8	79.8	79.8	80.7	80.4	80.7	81.6	83.8	84.1	84.1
Liechtenstein			77.0	81.7	81.8	81.9			73.9	79.5	79.5	79.5			79.9	83.6	84.3	84.2
Norway	75.8	76.6	78.8	81.0	81.2	81.4	72.4	73.4	76.0	78.7	79.0	79.1	79.3	79.9	81.5	83.2	83.3	83.6
Switzerland	75.7	77.5	80.0	82.3	82.6	82.8	72.3	74.0	77.0	79.9	80.2	80.5	79.0	80.9	82.8	84.6	84.8	85.0
Montenegro				75.3	75.9					72.9	73.5					77.6	78.4	
Croatia				76.4	76.8					73.0	73.5					79.7	79.9	
FYR of Macedonia			73.0	74.4	75.0	75.1			70.8	72.3	72.9	73.1			75.2	76.7	77.2	77.2
Turkey				76.0						73.3						78.8		

(1) Excluding French overseas departments before 1991.
Source: Eurostat (online data code: demo_mlexpec)

Zdroj: Eurostat – Life expectancy at birth, 1980 – 2011 (years)⁶

⁶Eurostat – Life expectancy at birth – 1980 – 2011 (years), [online], [cit. 2012-12-19] Dostupný z [www: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Life_expectancy_at_birth,_1980-2011_%28years%29.png&filetimestamp=20130129120827>](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Life_expectancy_at_birth,_1980-2011_%28years%29.png&filetimestamp=20130129120827)

3.1.1 Biologické a psychologické změny

Stárnutí je proces, který je neměnný, zákonitý a celoživotní. Je také procesem individuálním, protože každý člověk stárne do určité míry svým tempem a svým způsobem, který je daný nejen jeho genetickou výbavou, ale také životními podmínkami, interakcemi s prostředím, odlišným zdravotním stavem i životním stylem.⁷

3.1.1 Biologická involuce⁸

Průběh stárnutí se projevuje ve většině případů viditelnými jevy – fenomény. Projevy fyziologických změn mohou mít za následek zejména zmenšování odolnosti organismu vůči nepříznivým vlivům. Dalšími znaky je úbytek svalové síly, hmoty a energie, poruchy činnosti jednotlivých orgánů, snižování senzorické kapacity (zhoršení smyslového vnímání a ostrosti smyslů), součástí stárnutí je i snižování motorické kapacity atd.⁹

Biologická involuce nabývá rapidního tempa po šedesátém roce života člověka. V tomto období i pouze několikadenní upoutání seniora na lůžku může zapříčinit nevratné změny. Dalšími příznaky v této etapě života je dle Mühlpachra¹⁰ ubývání funkčních tkání v různých orgánech, oči bývají přecitlivělé k silnému světlu, přibývá očních chorob, které vedou ke zhoršení zraku či v některých případech i k jeho úplné ztrátě. Sluch se zhoršuje plynule po celé období stáří, po sedmdesátém roku věku klesá citlivost pro vysoké tóny, častá je také nedoslýchavost. Se stoupajícím věkem přicházejí i onemocnění srdečními chorobami, chronickým zánětem kloubů, vysokým krevním tlakem, nemoci páteře a celého pohybového aparátu. Po sedmdesátce je častá tzv. polymorbidita, což je současný výskyt více než jedné chronické nemoci. Častou příčinou nemoci či smrti je ve stáří také úraz, protože se zlomeniny velmi často v tomto období špatně hojí a u člověka, který přesáhne osmdesátku, se nezhojí vůbec. Tělo seniora je také méně odolné k infekcím.

⁷ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*, s. 22

⁸ Sestupné vývojové změny, stárnutí, úbytek tělesných a duševních funkcí, které začínají již od ukončení dospělosti. Termín se používá hlavně v souvislosti se stárnutím a stářím. [online], [cit. 2012-10-20]. Dostupný z [www: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/involuce>](http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/involuce)

⁹ ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, s. 41

¹⁰ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*, s. 23

Stárnutí je tedy kontinuální proces, který je zároveň velmi individuální a asynchronní – jednotlivé systémy a funkce organismu stárnou nerovnoměrně. Je nutno zdůraznit, že biologická involuce probíhá u každého jedince časově rozdílně a je také determinována různými psychickými změnami, charakterem a typem osobností jednotlivce.

3.1.1.2 Psychologické změny

Každá životní dráha seniora je odlišná, proto nemůžeme konkretizovat psychologické změny, které se odehrávají v každém jednotlivci. Můžeme se ale zabývat podstatnými charakteristickými psychickými změnami, které jsou typické u seniorů. Ačkoliv klinický průběh těchto změn je daný, u každého jedince neprobíhají stejně, ale záleží na životním stylu, celkovém zdravotním stavu a přístupu k životu, jak se s těmito změnami vyrovná.

Důležité jsou každé souvislosti, které provázely seniora jeho životem, od narození, přes produktivní věk až po jeho podzim života. Nelze ovšem tvrdit, že stárnutí přináší seniorům pouze negativa. Haškovcová¹¹ uvádí, že stáří karikuje povahu. Typické vlastnosti jednotlivce se s věkem skutečně zvýrazňují. Když byl senior v době svého mládí vznětlivý a vyhledával konflikty, tak ve stáří dospívá do podoby nesnášenlivého a vysoce nepřístupného kverulanta.

Psychologické aspekty stáří se staly předmětem odborného zájmu prakticky až ve 20. století. Stejně jako biologická involuce, tak i ta psychologická je procesem postupným a je otázkou, kdy opravdu dochází k zestárnutí „duše“.

Duševní činnost u většiny seniorů je zpomalena, jsou ke svým činnostem méně motivováni a méně zainteresováni a jsou zvýšeně opatrní. Přesnost je pro ně přednější, než rychlost. Dalším velmi významným rysem psychického stárnutí je špatná snášenlivost veškerých změn v jejich životě. Čím je člověk starší, tím větším traumatem je pro něj

¹¹ HAŠKOVCOVÁ, H.. *Fenomén stáří*, s. 141

stěhování či jiná životní změna. Mühlpachr¹² zmiňuje jako další rys stáří snížení zájmu o okolí a netečnost, s tím souvisí také psychické poruchy, velmi často se vyskytují neurózy, paranoie, deprese či suicida.

Z psychologického hlediska jsou intenzivně studovány poruchy paměti. Paměť má různé kvality: rozlišujeme paměť krátkodobou, dlouhodobou, profesní, specifickou (pro prostor, čísla atd.). Je nesporné, že ve stáří dochází k pravidelnému snížení vstřípivosti a výbavnosti, což jsou podstatné složky paměti, ale netvoří paměť celou. Dle Haškovcové¹³ potřebují senioři ve srovnání s mladými lidmi zhruba čtyřnásobnou dobu k naučení úkolu. Proto je nutné u seniorů zvyšovat motivaci a je vhodné, aby si trénovali svoji paměť. K tomuto tréninku existuje velké množství pomůcek a možností, jak si zvýšit výbavnost, která seniorům přináší velké nesnáze. Nejjednodušším a také nejen mezi seniory velmi oblíbeným prostředkem jsou křížovky, dále pak populární slovní hra Scrabble a také různá paměťová cvičení. Existují ale také speciální techniky. Začátkem 80. let 20. století byl vyvinut tzv. mozkový jogging (GeJo). Jednalo se o tréninkovou metodu s cílem, aby myšlenky a paměť přivedly ze stavu relativní neschopnosti do schopnosti fungovat.¹⁴

Nedůvěřivost seniorů se také projevuje k přístupu k novinkám technického charakteru. V případě, že senioři nemají předchozí průpravu v těchto technologiích, tak se objevují obavy, strach a nedůvěra, což je téma, které je důležité pro tuto diplomovou práci. Dále je také paušálně znám negativní postoj seniorů k lidem mladších věkových kategorií. K nim jsou senioři obzvláště nedůvěřiví.

Nelehké jsou též situace, kdy se senioři musejí nějakým způsobem vyrovnávat s úmrtím svých vrstevníků. Tato situace často způsobuje nemalé psychické problémy. Nepříznivým stavem je, že si staří lidé nenacházejí společníky pro vzpomínání a konverzaci o společném známém světě. Staří lidé trpívají též zvýšenou únavností, poruchami spánku a rozmrzelostí, tyto neduhy lze v mnoha případech napravit medikamenty. Nesnází v této situaci bývá pak smutek. Někdy opodstatněný, ale někdy též bezdůvodný, senioři se proto často uzavírají do sebe a stávají se tím nepřístupnými pro

¹² MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*, s. 26

¹³ HAŠKOVCOVÁ, H.. *Fenomén stáří*, s. 146

¹⁴ Tamtéž, s. 147

okolí. Ovšem toto nemusí být pravidlem, existují i senioři, kteří jsou činorodí a nesnáze či psychické neduhy se jim vyhnou velkým obloukem.

3.1.2 Sociální změny v životě seniorů

Jaký je sociální status seniora ve společnosti? Co a jaké změny musí každý senior zažít ve společnosti? Na tyto otázky nejsou jednoznačné odpovědi, ale zde jsou načrtnuty některé aspekty sociálních změn života seniorů.

Odchod do důchodu

Někteří autoři považují odchod do důchodu, jako jedno z nejkrizovějších období v životě člověka, naopak jiní zase uvádějí, že je to období klidu a pohody, které by si měl člověk dosyta užívat. Je to období, v němž ubývá tělesných i duševních sil, ale zatímco jedni už klesají pod tíhou svých pracovních úkolů a nedočkavě vyhlíží důchod, druzí si dělají – důchod nedůchod odvážné plány v práci i v soukromém životě.¹⁵

Odchod do důchodu je z hlediska pracovně - právních vztahů administrativně přesně vymezeným procesem. Ztráta role zaměstnaného často znamená pro člověka tragickou změnu. Dle Čornaničové¹⁶ přechod do důchodu lze být z psychologického hlediska považován za významnou životní událost, která je spojená s tranzitní fází etapového vývoje člověka. V této fázi člověk ztrácí bývalé jistoty staré etapy a nového stádia vývoje ještě nedosáhl. Vyústění této fáze může být jak pesimistické, tak optimistické. Proto by měla odchodu do důchodu předcházet příprava na stáří, kterou je tento odchod součástí.

Příprava na stáří je rozdělená do tří etap. Haškovcová¹⁷ ji dělí na dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou. Součástí dlouhodobé přípravy na stáří je její celoživotní proces. Má být integrována do všech fází života od útlého věku. Počátek střednědobé

¹⁵ ŘÍČAN, P., Cesta životem, s. 54

¹⁶ ČORNANIČOVÁ, R. Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku, s. 46

¹⁷ HAŠKOVCOVÁ, H.. Fenomén stáří, s. 173

přípravy na stáří můžeme datovat do doby, kdy nám do nástupu do důchodu zbývá zhruba 10 let ekonomicky aktivního života. Člověk by měl pamatovat na volbu druhého životního programu a začít se připravovat na třetí věk. Součástí by mělo být také osvojení zásad zdravého životního způsobu, který je významným prostředkem k udržení praktické soběstačnosti. Třetí etapou je krátkodobá příprava na stáří, která má být realizována v době 3 – 5 let před předpokládaným odchodem do důchodu. Prvkem této poslední přípravy by mělo být také uzpůsobení si svého domova pro budoucí potřeby – jako je například vytvoření bezbariérového přístupu a v tomto stylu si přizpůsobit i svoje bydliště. Je to velmi nákladná záležitost, která ovšem usnadní život nejen seniorovi, ale i celému jeho okolí. A v neposlední řadě je vhodné také pamatovat na přiměřené finanční rezervy.

3.1.2.1 Další sociální změny v životě seniorů

Jednou z nejrazantnějších změn, která se začíná objevovat už v období středního věku, je tzv. prázdné hnízdo, vzniklé odchodem dětí z domova, je v psychické rovině prožíváno velmi intenzívně. Tuto periodu prožívají silněji zejména ženy, je to pro ně velmi těžká situace vyrovnat se s odchodem dětí a zároveň je to období, kdy matky po letech každodenní péče o své ratolesti mohou vydechnout a začít se věnovat sobě a svým zájmům. Když dospělé děti opustí své rodiče, začíná proces, který bývá označován jako gerontizace rodiny.¹⁸ Společný pár seniorů stárne společně, kvalita společného vztahu se proměňuje a soužití se ve většině případů stává duchovnějším. Mimořádně náročnou životní situací je ztráta partnera. Adaptace na ni často vyžaduje mnoho sil. Častěji ovdoví ženy než muži, a proto se hovoří o stáří jako o problému vdov. Už v kategorii 60+ připadá na 100 mužů 145 žen a nepoměr mezi muži a ženami s jejich věkem dále stoupá.

Na druhou stranu je nutno také vyzdvihnout **pozitiva stáří**, kterým není věnována taková pozornost, jaká by měla být. Jedná se zejména o trpělivost, rozvahu, životní nadhled, dále pak větší stálost v názorech a vztazích a odpovědnější přístup ke svěřeným úkolům. Zajímavé jsou výsledky studií, které dokládají, že navzdory různým potížím není intelektuální úroveň seniorů výrazně poškozená a může dokonce vzrůstat.¹⁹

¹⁸ HAŠKOVCOVÁ, H.. Fenomén stáří, s. 154

¹⁹ Tamtéž, s. 156

3.1.3 Ekonomická aktivita seniorů

Počet osob pracujících v důchodovém a předdůchodovém věku je dán řadou faktorů. V první řadě zde působí měnící se poptávka po pracovních silách, ale také změny v pravidlech přiznávání starobních důchodů a možnosti pokračování v ekonomické aktivitě, které ovlivňují motivaci samotných seniorů.²⁰ Důvodem proč senioři jsou i v důchodovém věku stále ekonomicky aktivní je několik, chtějí být stále součástí pracovního kolektivu a společnosti, ve které pracovali, než vstoupili do důchodového věku a také to, že se snaží si zajistit vyšší než minimální životní úroveň, což je v současnosti dosti obtížné. Pro ilustraci, že jsou senioři ekonomicky aktivní, slouží následující tabulka 2.

Míra ekonomické aktivity představuje podíl pracujících na počtu obyvatelstva v příslušném věku. Do skupiny ekonomicky aktivního obyvatelstva se počítají zaměstnané osoby (v postavení zaměstnanců, zaměstnavatelů či samostatně výdělečně činných), ale také pracující důchodci, pracující studenti a učni, osoby na řádné mateřské dovolené a nezaměstnaní.

Tabulka 2 - Míra ekonomické aktivity občanů ČR pro rok 2009

	50-54	55-59	60-64	65 +
Celkem	90,3	70,7	27,2	4,9
Ženy	88,4	58,0	15,5	3,2
Muži	92,2	84,0	40,2	7,5

Zdroj: ČSÚ, 2010

Podle údajů Českého statistického úřadu je ekonomicky aktivní 4,9 % obyvatel ve věku 65 a více. Objevují se zde genderové rozdíly, z důvodu především rozdílné hranice odchodu do důchodu u žen a mužů. **Ve věkovém rozmezí 60 – 64 let je ekonomicky aktivní 27,2 % občanů ČR, tj. více než ¼.** Jedná se o ekonomicky zajímavé zjištění, je nutné i s lidmi v této věkové kategorii počítat na trhu práce. Za zmínku stojí kategorie žen, kterých pracuje ve stejném věkovém rozmezí 15,5 %, což je celkem vysoký podíl.

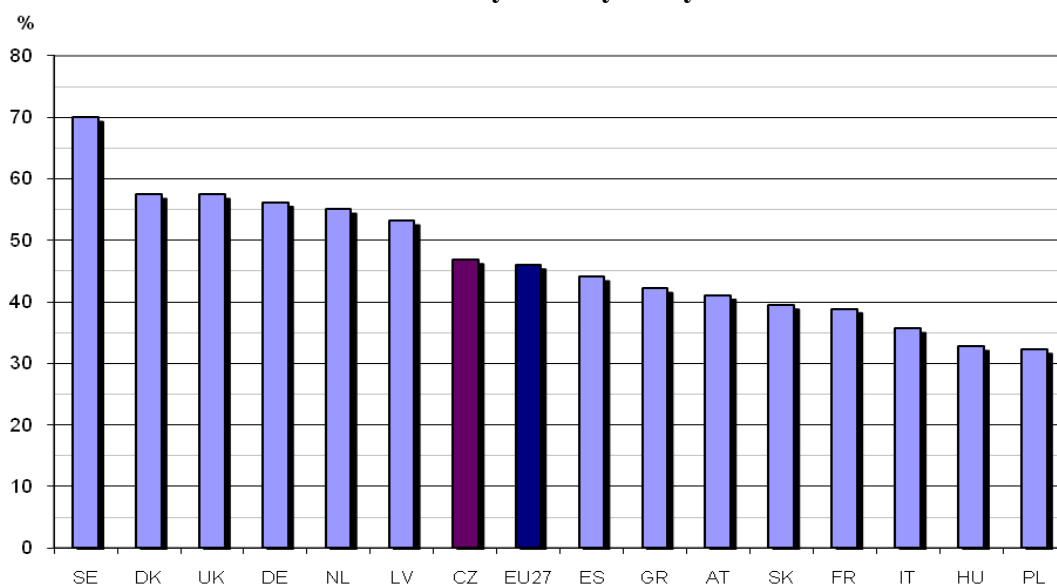
²⁰ VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIČ, L. *Čeští senioři včera, dnes a zítra* [online], s. 47

Míra ekonomické aktivity starších mužů je stále poměrně vysoká zvláště v severní Evropě a ve Švýcarsku (ve věkové skupině 60-64 let). Nejvyšší podíl pracujících mužů ve věku 65-69 let zaznamenalo v rámci Evropy Norsko (30,7 %), Portugalsko (29,8 %) a Rumunsko (28,3 %). V Rumunsku a Portugalsku byl zaznamenán i nejvyšší podíl pracujících mužů v nejstarší věkové kategorii 70 a více let (25,2 % v Rumunsku a 24,6 % v Portugalsku).

Míra ekonomické aktivity žen v seniorském věku pro rok 2009 byla: žen ve věku 60 – 64 let pracuje 15,5 %, v kategorii 65 – 69 je to 7,5 % a v poslední kategorii 70 + je to 2,9 %. Na Islandu, ve Švédsku, Norsku, Estonsku a Švýcarsku i ženy mají nejvyšší míru ekonomické aktivity ve věku 60-64 let. V dalších věkových kategoriích se ve všech zemích míra ekonomické aktivity žen výrazně snižuje kromě Portugalska a Rumunska, kde ženy ve věku 70 a více let ještě pracují ve vysokém počtu (16 % Portugalsko, 19,7 % Rumunsko).²¹

Míra zaměstnanosti osob důchodového věku

Graf 1 - Míra zaměstnanosti 55-64letých ve vybraných zemích EU v roce 2009

Zdroj: Eurostat, (na ose x se nacházejí zkoumané státy EU a na ose y míra ekonomické aktivity v %)

²¹ UNECE – United Nations Economic Commission for Europe – The Economic Activity Rate [online], [cit. 2012-12-28]. Dostupný z [www: < http://www.unece.org/trans/main/dgdb/dgsubc3/c3inf25.html >](http://www.unece.org/trans/main/dgdb/dgsubc3/c3inf25.html)

Diference v míře zaměstnanosti jsou způsobeny zejména rozdíly v pracovní aktivitě ve vyšším věku. Evropská rada přijala na svém zasedání v Lisabonu v roce 2000 hlavní zásady politiky zaměstnanosti na období deseti let. Na základě lisabonského rozhodnutí byl vypracován i seznam strukturálních indikátorů, mezi kterými jsou dva, které se bezprostředně vztahují k problematice aktivního stárnutí a prodlužování věku ukončení pracovních aktivit. Prvním z nich je míra zaměstnanosti starších pracovníků ve věku 55-64 let. Podle lisabonské strategie měla dosáhnout tato míra v roce 2010 v každé členské zemi EU 50 % populace v daném věku. Druhým strukturálním indikátorem, který charakterizuje změny v intenzitě pracovního zapojení, je průměrný věk odchodu z pracovní aktivity. Tím se rozumí definitivní ukončení všech aktivit na trhu práce, nikoliv jen získání starobního důchodu. Průměrný věk ukončení pracovní činnosti byl podle posledních výpočtů za rok 2006 v ČR proti zemím EU 27 nižší (60,4 roku v ČR, 61,2 roku v EU 27). Muži v ČR odcházeli v roce 2006 definitivně na odpočinek ve věku 61,8 roku. Průměrný věk ukončení ekonomické aktivity českých žen rostl mezi roky 2001 a 2006 rychleji než v EU 27 a to v důsledku poměrně rychlého prodlužování věku pro získání nároku na starobní důchod. Ženy v České republice odcházely na pracovní odpočinek v roce 2006 ve věku 59 let. Ve světě nejdříve odcházely do důchodu ženy v Polsku (57,4 let) naopak v Irsku odcházely ženy o sedm let později. Pozoruhodná je skutečnost, že v některých zemích byl průměrný věk odchodu z pracovní aktivity naopak u žen vyšší než u mužů (Irsko, Španělsko, Francie, Finsko a Portugalsko).²²

V roce 2009 dosáhl podíl pracujících v průměru za všechny členské země 46,0 % osob ve věku 55-64 let. Diference mezi jednotlivými zeměmi jsou však značné. Podle Českého statistického úřadu se za sedm let zvýšila tato míra zaměstnanosti této skupiny celkem za EU 27 o 7,5 %, ale těžko lze předpokládat, že toto relativně rychlé tempo se udrží i v následujících letech. Z údajů za rok 2009 bylo zřejmé, že se splněním cíle EU budou mít problémy některé země z původní patnáctky jako např. Belgie, Itálie, Lucembursko, Rakousko a Francie, ale i řada nových členů. Situace je složitá v Polsku, Maďarsku, na Maltě a ve Slovinsku, kde se pohybuje na nebo mírně nad úrovni 30 %. Cíle

²² ČSÚ – Tempo růstu míry zaměstnanosti - brožura ČSÚ (PDF), [online], [cit. 2012-12-10]

Dostupný z [www:](http://m.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/8bd1ae73fe3b5346c12570b4003a16bb/$FILE/kra051110.pdf)

<[http://m.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/8bd1ae73fe3b5346c12570b4003a16bb/\\$FILE/kra051110.pdf](http://m.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/8bd1ae73fe3b5346c12570b4003a16bb/$FILE/kra051110.pdf)>

pro rok 2010 dosáhlo zatím celkem 11 zemí. Patří mezi ně mimo jiné všechny severské a baltské státy.²³ Vzhledem k prognóze demografického vývoje ve společnosti je nutno se seniory počítat, z důvodu toho, že jejich ekonomické zapojení se bude stále více a více zvyšovat.

3.1.4 Prognóza demografického vývoje

Současné vyspělé společnosti včetně té naší jsou **typické svým demografickým stárnutím**. Podle různých vědeckých výzkumů nás tento jev bude provázet přinejmenším po dalších třicet let a přinese důsledky, které značným způsobem pozmění naše dosavadní představy o fungování společnosti. **Klíčovou úlohu** bude hrát ve stárnoucí společnosti **vzdělávání**. Bude to totiž prvek, s jehož pomocí bude možné celkově aktivizovat starší populaci, která tak bude schopná držet krok s dynamickým vývojem společnosti založené na znalostní ekonomice.²⁴

Z výše uvedené prognózy je patrné, že stále větší část české společnosti budou tvořit starší lidé. Stejně tak tomu bude i v Evropě, je proto nezbytné se na tuto skutečnost **připravit**. Vlády států Evropské unie již začaly podnikat potřebné kroky k zajištění optimálního vývoje mezigenerační soudržné společnosti. V České republice se touto otázkou zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vydalo dokument s názvem Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012 - Kvalita života ve stáří.

Základní principy, které můžeme najít v dokumentu Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012 – Kvalita života ve stáří jsou následující: celoživotní přístup, který zahrnuje přístup ke zdraví, k životnímu prostředí a životním podmínkám, které jsou důležité pro život každého občana. Dalším principem je partnerství vlády a samosprávy, dále pak mezigenerační vztahy a soudržnost, protože jednotlivé generace jsou na sobě vzájemně závislé, jelikož se prostřednictvím mezigeneračního dialogu předává kultura a zkušenosti. Následujícím krokem je věnování pozornosti znevýhodněným a

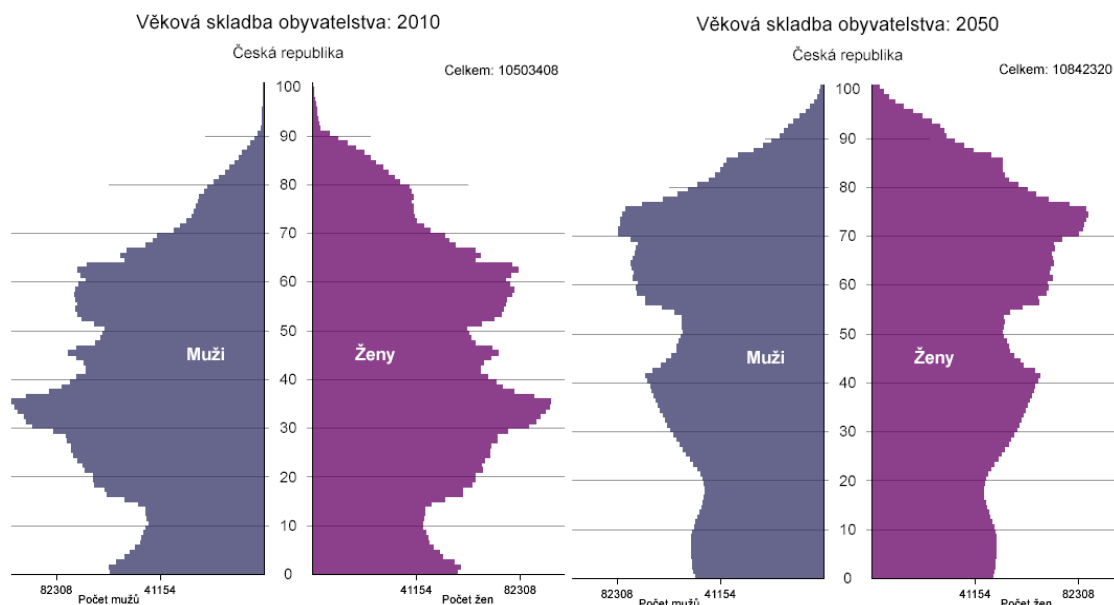
²³ ČSÚ - Změny v zaměstnanosti a nezaměstnanosti v České republice v porovnání s ostatními zeměmi EU, [online], [cit. 2012-10-22] Dostupný z [www: < http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc>](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc)

²⁴ RABUŠIČ, L., *Sborník prací filosofické fakulty v Brně – Vzdělávání dospělých v seniorském a předseniorském věku*, s. 95

zranitelným skupinám, dále pak genderový přístup, jelikož, jak je známo, tak v seniorském věku převažuje počet žen. Šestá principem je dialog s občanskou společností a sociálními partnery, dále pak odpovědnost jednotlivce a společnosti, kteří odpovídají za kvalitu života, následuje snižování sociálních a geografických rozdílů, politika podložená důkazy. Tyto poznatky musí být monitorovány a vyhodnocovány. Důležitým principem je také důstojnost, ve stáří a při poskytování péče a pomoci druhým lidem jsou hodnoty, které vyžadují zajištění práva volby a spolurozhodování o způsobu, rozsahu a místě poskytování péče a pomoci. Posledním principem je pak informovanost o této problematice.²⁵

Aspekty stárnutí jsou zohledňovány i v širším mezinárodním kontextu, např. rok 1999 byl oficiálně vyhlášen OSN jako Mezinárodním rokem seniorů. Vyspělé země by měly začít vytvářet lepší podmínky pro život seniorů a měly by si uvědomit, že seniorská generace hraje významnou roli jak v rodinách a komunitách, tak i ekonomické aspekty nejsou zanedbatelné pro celou společnost. Jak vyplývá z obrázku 1 věková skladba obyvatelstva, se výrazně změní. Bude velice nepravidelná a deformovaná.

Obrázek 1 - Věková skladba obyvatelstva v roce 2010 a v roce 2050

Zdroj: Český statistický úřad, strom života rok 2010 a 2050

²⁵ MPSV - Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012 - Kvalita života ve stáří, [online], [cit. 2012-12-04] Dostupný z www: < <http://www.mpsv.cz/cs/5045#zp> >

Z výše uvedených věkových struktur můžeme sledovat, že v roce 2050 bude převažovat obyvatelstvo ve věku 70+, což je postproduktivní skupina populace, která již nebude ekonomicky aktivní, což velmi zatíží ekonomickou situaci České republiky. Dalšími nejpočetnějšími skupinami budou skupiny šedesátníků a čtyřicátníků. Nejmenší skupinou bude generace dvacetiletých a padesátiletých občanů. Z toho vyplývá, že populace v ČR stárne a bude stárnout i nadále, proto by se na tuto situaci měla připravit nejen česká vláda, ale také vlády celého světa již v současnosti.

3.2 Možnosti a formy seniorského vzdělávání

V současnosti existuje mnohem více možností, jak se mohou senioři ve svém věku rozvíjet, než tomu bylo v minulosti. Je to dáno novými příležitostmi, ale také potřebami, které senioři mají. Je na ně vyvíjet tlak ze všech stran – technický pokrok, který je obsažen v mnoha oblastech lidského života, sociální potřeby, které se v moderní společnosti mění a také například ekonomická situace, která není u všech seniorů ideální, apod.

3.2.1 Celoživotní učení

Tento pojem je v dnešní době velmi diskutovaný a velmi často zmiňovaný v médiích. Jedná se o složitou problematiku, která tvoří členitý celek, který **nelze přesně** a jasně definovat. Míra normativní regulace jednotlivých sektorů závisí totiž na míře veřejného zájmu na rozvoji určitého typu vzdělávací nabídky. Aby vůbec mohlo dojít k zásadním změnám, musí všichni klíčoví aktéři na úrovni vlády, regionů, podniků i jednotlivců podporovat celoživotní učení jako jeden z rozhodujících faktorů konkurenceschopnosti země. Investice do celoživotního učení musí být chápány jako nejdůležitější rozvojové investice. Proto je třeba brát tyto investice za rozpočtovou prioritu na úkor výdajů, které mají pouze krátkodobé efekty.²⁶

Důležitým předpokladem pro rozvoj a správnou funkčnost celoživotního učení nejen v České republice, ale celosvětově je vytvoření motivačního právně-ekonomického prostředí.

²⁶ MŠMT – Strategie celoživotního učení ČR. Praha, 2007. 80 s., [online], [cit. 2012-11-30] Dostupný z [www: < http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr)

3.2.1.1 Strategie celoživotního učení v ČR

Strategie celoživotního učení ČR byla zpracována na základě zadání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v návaznosti na výzvu orgánů Evropské unie. Současná strategie je formulována pro programovací období 2007 – 2013 a samozřejmě i predikce dlouhodobého horizontu.

Strategie vychází z analýzy základních strategických dokumentů EU i ČR, které se dotýkají nebo přímo zabývají otázkami celoživotního učení z různých pohledů. Akceptuje komplexní pojetí celoživotního učení prezentované v těchto dokumentech, zahrnující jak jeho ekonomický, tak sociální aspekt. V tomto smyslu je tedy s těmito dokumenty plně v souladu. Přínos Strategie celoživotního učení ČR spočívá především v propojení dílčích aspektů zmíněných v jednotlivých dokumentech do myšlenkově uceleného konceptu celoživotního učení a jeho další rozpracování.²⁷

Celoživotní učení se snaží propojit všechny možnosti učení – ať už v tradičních vzdělávacích institucích v rámci vzdělávacího systému, tak i ty které jsou mimo něj. Formální vzdělávací systém vytváří pro toto pojetí celoživotního učení nezbytné základy, tvoří však jen jednu jeho část. Každému člověku by měly být poskytovány možnosti vzdělávat se v různých stádiích svého života v souladu s jeho možnostmi, potřebami a zájmy. Celoživotní učení chápe veškeré učení jako nepřerušenu kontinuitu „od kolébky do hrobu“. Vysoce kvalitní základní a všeobecné vzdělávání pro všechny, od nejútlejšího dětství, je jeho základnou. Mělo by zajistit, že se člověk „naučí učit se“ a že bude mít k učení pozitivní postoj. Následující počáteční odborné vzdělávání a příprava by měla vybavit člověka novými dovednostmi vyžadovanými v ekonomice založené na znalostech.²⁸

Celoživotní učení můžeme členit do dvou základních etap, které označujeme jako počáteční a další vzdělávání. Do počátečního vzdělávání můžeme zahrnout základní

²⁷ MŠMT – Strategie celoživotního učení ČR. Praha, 2007. 80 s., [online], [cit. 2012-11-30] Dostupný z [www: < http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr)

²⁸ MŠMT – Strategie celoživotního učení ČR. Praha, 2007. 80 s., [online], [cit. 2012-11-30] Dostupný z [www: < http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr)

vzdělávání (první i druhý stupeň) nám známé jako období povinné školní docházky, dále pak všeobecné vzdělávání na vyšší sekundární úrovni, které slouží především jako příprava na další studium nebo doplňuje odborné vzdělání a pak také odborné vzdělávání na vyšší sekundární úrovni, jehož hlavním cílem je příprava pro budoucí pracovní uplatnění a získání kvalifikace. Součástí počátečního vzdělávání je i terciární vzdělávání.

Další vzdělávání probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce. Další vzdělávání může být zaměřeno na různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě. Další vzdělávání se dále dělí na občanské vzdělávání, další profesní a zájmové vzdělávání. Občanské vzdělávání nás učí k rodičovství, demokracii, evropanství, ke zdravému životnímu stylu apod. Další profesní vzdělávání dělíme na kvalifikační (zvyšování, prohlubování, získávání kvalifikace a zaškolení), dále pak na rekvalifikační vzdělávání a normativní školení (odborná způsobilost pro provozování některých živností a odborná způsobilost pracovníků BOZP (bezpečnost a ochrana zdraví při práci)). Nás nejvíce zajímá zájmové vzdělávání. Do toho patří umělecké disciplíny, odborné zájmové vzdělávání, vzdělávání zájmových sdružení a hlavně vzdělávání seniorů. Vzdělávání seniorů patří tedy do dalšího vzdělávání.²⁹

Celoživotní učení tedy zahrnuje:

- **formální vzdělávání**, které je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Zahrnuje na sebe navazující vzdělávací stupně (základní, střední, vysokoškolské), jejichž absolvování je potvrzováno certifikátem (vysvědčením, diplomem apod.). Výsledkem je tedy určitý stupeň vzdělání.
- **neformální vzdělávání**, které je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou respondentovi zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění. Kurzy neformálního vzdělávání mohou být poskytovány zpravidla v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, neziskových

²⁹ PALÁN, Z. *Základy andragogiky*, s. 29

organizacích i ve školských zařízeních. Patří sem např. kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, řidičské kurzy, rekvalifikační kurzy, ale také krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora či učitele. Nevede k získání uceleného stupně vzdělání.

- **informální učení**, které je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované.³⁰

Termín celoživotní učení zdůrazňuje časovou dimenzi. Je buď nepřetržitě, nebo periodické (rekurentní), proto v mnoha případech pojem celoživotní není ten pravý, proto se v současné době uplatňuje pojem „všeživotní“ (lifewide) učení, které pojímá určitou komplementaritu v prolínání učení formálního, neformálního i informálního v plném rozsahu, v podstatě vždy a všude. Podle Palána nás také všeživotní učení nutí „*abychom si uvědomili, že učení a učení se jsou role a činnosti, které mohou v čase a prostoru přecházet jedna druhou.*“³¹

3.2.2 Další možnosti seniorského vzdělávání

Mezi nejznámější typy seniorského vzdělávání můžeme zařadit univerzity třetího věku (dále jen U3V), kterým se bude věnovat následující kapitola. Další oblíbenou formou jsou akademie třetího věku (dále jen A3V). Jedná se o institucionálně relativně pevně uspořádanou formu edukace seniorů u nás. Mají obdobnou dvousemestrální organizační strukturu jako U3V, přinášejí zájemcům z řad seniorů cykly přednášek, buď monotematických, nebo naopak tematicky pestrých. Akademie zpřijemňují seniorům život a kultivují volný čas. Mají různě dlouhé cykly přednášek (nejméně však 10 setkání), zahrnují také exkurze do různých zařízení, pohybově-turistické programy, kroužky

³⁰ MŠMT – Strategie celoživotního učení ČR, s. 8, [online], [cit. 2012-11-30] Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr)

³¹ PALÁN, Z. *Základy andragogiky*, s. 28

s různým zaměřením. Náplní těchto setkávání je nejčastěji medicínsko-gerontologická orientace, občansko-sociální vzdělávání, kultura, historie, umění, literatura, ekologie, aktivity, které naplňují volný čas, příprava na stáří, pohybové aktivity – rekondiční cvičení, pohybové aktivity zaměřené na seniory, relaxační, sportovní a procházkový charakter, hlavní náplní je „obyčejné“ setkávání se, v případě seniorů je to velmi důležitá aktivita, které jim může pomoci oddálit různé neduhy, které se ve stáří objevují a jsou především psychického charakteru.³²

Rozdíl mezi U3V a A3V je takový, že student U3V musí vyslechnuté přednášky doplnit samostudiem a jeho efektivitu prokázat na seminářích, v písemných pracích či v závěrečných zkouškách, naopak student A3V si pouze vyslechne přednášku a záleží na jedincovi, zda se bude v daném tématu dále sám zdokonalovat. Každá z těchto forem oslovuje jinou skupinu seniorů. Zajímavost je, že A3V existovaly ještě dříve než U3V, v minulosti je organizoval především Československý červený kříž.³³

Kluby seniorů

Jedná se o organizace široké zájmové činnosti – aktivizační programy. Jsou to pravidelné programy, které lze rozdělit obecně do několika skupin: a) zájmové aktivity (výtvarný ateliér, jednorázové naučné lekce, taneční programy, poezie, kluby karetních her, atd., b) vzdělávací aktivity (jazykové kurzy, kurzy trénování paměti, práce na PC, přednášky z řad odborníků například v oblasti kultury, cestování, novinky v lékařství, atd.), c) sportovní a relaxační aktivity (kondiční cvičení, cvičení TAI-CHI, klub pétanque, procházky a prohlídky různých kulturních a technických památek, návštěvy muzeí a výstav, v některých klubech jsou pořádány i výlety do oblastí tuzemských i zahraničních, návštěvy bazénu a dnes velmi oblíbený kurz procházky s holemi, tzv. Nordic walking, atd.), d) kulturně – společenské aktivity (například koncerty žáků uměleckých škol, návštěvy divadel, klub poezie, koncerty vážné hudby, různé oslavy – narozenin či svátků, atd.) Frekvence těchto klubových setkání je individuální, některé kluby jsou otevřené

³² ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, s. 97

³³ HAŠKOVCOVÁ, H., *Fenomén stáří*, s. 136

denně, jiné několikrát do týdne. Pro mnoho starších lidí se kluby seniorů stávají jejich druhým domovem.³⁴

3.2.3 Jiné typy programů a možností edukace seniorů

Existuje více než desítka dalších programů pro vzdělávání seniorů. Zde jsou uvedeny některé z nich, které jsou využívány v České republice. Mezi ně lze zařadit:

- profesně-orientované vzdělávací programy 50+,
- programy podpory společenské angažovanosti seniorů,
- letní univerzity,
- řádné vysokoškolské studium,
- vzdělávací aktivity veřejných knihoven,
- poznávací, vzdělávací a zájmové aktivity pro seniory,
- programy přípravy na stáří a zdravé stárnutí,
- tréninky paměti,
- poradenství pro seniory,
- programy zaměřené na tělesnou a pohybovou aktivitu,
- adaptačně-edukačně programy v domovech důchodců,
- edukačně – aktivizační a edukačně – rehabilitační programy.³⁵

Podle Haškovcové³⁶ existují i další možnosti edukace seniorů. Jsou jimi tzv. **open universities** – otevřené univerzity. Tyto možnosti vzdělávání seniorů jsou hojně užívány hlavně v zahraničí, je to současné studium seniorů s mladými studenty, kde dochází k mezigeneračnímu porozumění. Na lékařské fakultě v Praze byl uspořádán cyklus přednášek, který byl souhrnně nazván Dialog generací, jehož obsahem byly kapitoly z dějin lékařství. Organizátoři předpokládali, že toto téma bude atraktivní nejen pro seniory, ale i pro studenty medicíny.

³⁴ ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, s. 98

³⁵ Tamtéž, s. 102

³⁶ HAŠKOVCOVÁ, H., *Fenomén stáří*, s. 137

Moderní způsob vzdělávání, který kombinuje možnost edukace seniorů a dětských žáků je tzv. **Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata**. Tento projekt byl založen ve školním roce 2004/2005. Je vždy organizován konkrétní fakultou některé z pražských vysokých škol (jako první byl uspořádán kurz „Astronomie“ na Matematicko-fyzikální fakultě UK, pro školní rok 2011/2012 organizuje Matematicko-fyzikální fakulta na katedře Meteorologie a ochrany životního prostředí kurz „Zajímavosti z meteorologie a klimatologie“³⁷). Do školních lavic společně zasedá na dobu dvou semestrů 25 babiček a dědečků a 25 jejich vnoučat ve věku od 6 do 12 let. Přednášející hovoří tak, aby jim rozuměli především děti.³⁸

Haškovcová³⁹ uvádí jako další inovační prvek v seniorském vzdělávání **vzdělávání s prvky „life qualification“**, ukazuje se totiž, že někteří senioři jsou schopni zužitkovat získané znalosti a dovednosti v určitých oblastech. Mohou například formou částečného úvazku nebo jako dobrovolníci pracovat v oblasti sociální péče nebo kultury.

3.3 Univerzity třetího věku

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, vzdělávání seniorů bude v budoucnu jednou z hlavních cest po které se vydat v případě, že senior bude chtít žít aktivní život a stále být činnou součástí společenského dění. V současnosti v České republice existuje mnoho forem seniorského vzdělávání. Záleží jen na vůli a potřebách každého seniora jaký typ vzdělávání si vybere.

Univerzity třetího věku **jsou součástí koncepce celoživotního učení**. Cílem U3V je poskytnout seniorům v důchodovém věku možnost, aby se kvalifikovaně a na univerzitní úrovni mohli systematicky seznamovat s nejnovějšími poznatky v oblasti vědy, historie, politiky, kultury apod.

³⁷ UK – MATFYZ – Katedra meteorologie a ochrany životního prostředí, [online], [cit. 2012-11-20]
Dostupný z www: < <http://kmop.mff.cuni.cz/cz/experimentalni-univerzita> >

³⁸ HAŠKOVCOVÁ, H., *Fenomén stáří*, s. 138

³⁹ Tamtéž, s. 139

Podle Šimka⁴⁰ se u lidí, kteří se nachází v životní fázi, kdy se dostali do postproduktivního věku a opustili svá dosavadní zaměstnání, se jejich psychika mění. Může docházet k urychlování procesu biologického i psychologického stárnutí. U3V přináší svým účastníkům řešení v této životní etapě. Zejména je uvádí do sociální role „žáka“, která je principiálně každému už známá, avšak nyní je obohacena o další kvality. V této roli žáci postproduktivního věku navazují nové sociální kontakty se stejně aktivními vrstevníky, přehodnocují sebepojetí a otevírají se novým sociálním podnětům. Podstatně se mění rituál jejich času: životní rytmus dostává nový řád, znovu se objevují kategorie povinnosti a odpovědnosti vůči druhým. Poskytnuté informace slouží seniorům především pro obohacení kvality jejich života, ovlivňují jejich sebehodnocení a otevírají cesty k aktivnímu prožití stáří.

Definice U3V

Univerzity třetího věku jsou nejnáročnější formou vzdělávání seniorů. Podle J. Průchy a kol.⁴¹ jsou univerzity třetího věku: „...specifickou formou vzdělávání dospělých, určenou pro vzdělávání seniorů. Realizuje se jako cykly přednášek nebo jako ucelené studium (i několikasestrové) v různých oborech humanitních, společenskovědních i přírodovědných. Vyučují vysokoškolští a jiní odborníci. Neposkytuje akademické tituly, vzdělávání je zde hlavně prostředkem aktivního naplnění života.“

Univerzity třetího věku, projekt, který existuje na téměř padesáti českých univerzitách, vysokých škol a jejich kateder, poskytují seniorům další způsob jak aktivně trávit svůj volný čas. Nabízí možnost osvěžit si pozapomenuté znalosti a doplnit je novými poznatky, pohovořit si s předními odborníky na různá témata a případně i posílit svůj životní optimismus. Jsou také místem příjemného setkávání věkově blízkých a podobně aktivních lidí, kteří se poznají v rámci kurzu, navazují zde nová přátelství, v některých případech překonávají pocit nepotřebnosti či izolovanosti, je místem častých diskuzí a debat a v neposledním případě kvalitním naplněním volného času.

⁴⁰ *Senioři a univerzity III. věku: sborník příspěvků z pracovního semináře*, ŠIMEK, D., s. 11

⁴¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 265.

V současnosti existuje také možnost studovat U3V na řadě soukromých vysokých škol, kterých je evidováno v České republice pro rok 2011 44.⁴² Na soukromých vysokých školách je však většinou vzdělávání seniorů pojmenováno jako Akademie třetího věku. Pro studium na nich musí žadatel splňovat pouze podmínku věku, musí být starší 55 let a zároveň musí mít o studium zájem. Příkladem je Vysoká škola politických a společenských věd, s.r.o. v Kolíně. Kurzy jsou semestrální, každých 14 dní se koná jedna přednáška s délkou trvání 90 minut. Celkem se absolvuje 20 vyučovacích hodin. Závěrem kurzu se neskládá žádná zkouška ani písemný test. Píše se pouze esej na téma, které zadá vedoucí kurzu.

3.3.1 Charakteristika studia

Studijní programy U3V jsou koncipovány tak, aby pomáhaly seniorům orientovat se ve společenských změnách a přizpůsobit se životu ve změněných podmínkách. Studium na U3V je jednou z možností, jak seniorům zajímavým způsobem podávat nové informace a zpomalit nástup různých fyzických a psychických obtíží, které s procesem stárnutí souvisejí. Studium na univerzitách třetího věku nenahrazuje ucelené vysokoškolské vzdělání. Absolventi získávají potvrzení o absolvování, nikoliv však akademický titul.

Hlavní cíle U3V, které se formovaly v devadesátých letech, jsou tyto:

- „bio-psycho-sociální“ rozvoj seniorů,
- prohloubit jejich sebepoznání,
- pomoci jim získat nadhled a tím ulehčit jejich přizpůsobování a orientaci ve stále se měnícím světě.

V posledních letech se k těmto cílům přidává i cíl vytváření předpokladů pro setkávání generací a tím výměnu zkušeností. Jde o sociálně - psychologický aspekt vzdělávání starších lidí, kdy je důležité nevyčleňovat starého člověka z běžného života a uchovávat tak kvalitu jeho života.

⁴² ČSÚ – Vývoj soukromého školství po roce 1989, [online], [cit. 2012-12-10]
Dostupný z [www: < http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/vyvoj_soukromeho_skolstvi_po_roce_1989_20110406>](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/vyvoj_soukromeho_skolstvi_po_roce_1989_20110406)

V **podmínkách pro přijetí** ke studiu se ale univerzity neshodují. Lze tak rozdělit U3V na:

1. U3V, které vyžadují k přijetí ukončené středoškolské vzdělání s maturitou (např. U3V při Karlově univerzitě v Praze, U3V Masarykovy univerzity, v některých případech může být podmínka středoškolského vzdělání prominuta),
2. U3V, kde přijetí není vázáno na dosažený stupeň vzdělání (např. U3V Palackého univerzity).

Společnou podmínkou pro přijetí je dosažení důchodového věku, horní hranice není určena, dále také přihláška a zaplacení registračního poplatku na akademický rok či semestr, jehož výše se pohybuje mezi 100 Kč – 1 000 Kč. Na některých univerzitách záleží i na pořadí podaných přihlášek z důvodu omezených kapacit. Posluchači U3V tedy nejsou studenty ve smyslu zákona o vysokých školách, mají ovšem přístup do počítačových učeben, knihoven a v některých případech jim fakulta vydává i výkaz o studiu – index. Vyučujícími na U3V jsou přednášející učitelé, profesori, docenti fakult univerzit a další odborníci.

Kurzy na U3V jsou většinou tříleté (na některých univerzitách i čtyřleté- například na Masarykově univerzitě v Brně), dělené do semestrů (6-8 semestrů). Počet přednášek a jejich četnost (jednou týdně, jednou za čtrnáct dní, ...) si určuje konkrétní U3V sama.

Na konci každého kurzu nebo cyklu dostane účastník osvědčení o absolvování. Toto osvědčení bývá vystaveno na základě určitého typu závěrečné zkoušky – písemného testu, ústního pohovoru či seminární práce. V některých případech je podmínkou pro vydání osvědčení pouze pravidelná docházka.

Seznam všech veřejných univerzit třetího věku v České republice je uveden v příloze č. 1.

3.3.2 Univerzity třetího věku v ČR i ve světě (historie a současnost U3V)

Počátky U3V v České republice sahají do roku 1986, kdy v Olomouci uspořádala pobočka Červeného kříže spolu s olomouckou Fakultní nemocnicí, Univerzitou Palackého

a Českou gerontologickou společností první vzdělávací cyklus pro seniory. Univerzita Karlova v Praze pořádala první kurzy o rok později a byly pořádány na dnešní 1. lékařské fakultě. V současné době se již kurzy U3V realizují na čtrnácti ze sedmnácti fakult UK.

Velký rozmach seniorského vzdělávání nastává **po roce 1992**, kdy se otevřely možnosti navázat kontakty s podobnými organizacemi v zahraničí. Rok 2000 přináší další důležitý zlom v systému vzdělávání seniorů, kdy technicky zaměřené české vysoké školy otvírají **kurzy z oblastí moderních technologií**. S rychlým rozvojem přetechnizované společnosti se objevuje i heslo iniciativy vzdělávat seniory v nových technologiích: plnohodnotný život seniorů vyžaduje spojení se současnou společností. Je to dobrá zpráva, že roste zájem i ze strany seniorů o nové technologie.

První U3V vznikla v roce 1973 ve Francii, jejímž zakladatelem byl, profesor Pierre Vellas, který se později stal také prezidentem Asociace univerzit třetího věku. Ta vznikla v roce 1977 z podnětu koordinovat aktivity rostoucího počtu univerzit třetího věku jako Mezinárodní sdružení univerzit třetího věku **AIUTA** (*International Association of Universities of the Third Age*), které sídlí v Toulouse ve Francii.⁴³

Na tuto francouzskou iniciativu navázaly další univerzity, přičemž v prvním desetiletí jich bylo nejvíce v Belgii, Španělsku, Francii a posléze také v Polsku. Je zajímavé, že U3V byly dlouhou dobu především evropskou záležitostí, na americkém kontinentu začaly vznikat o spoustu let později. Důvodů je více, především odlišný způsob vzdělávání ve Spojených státech amerických a také značné vzdálenosti případných zájemců od měst, kde jsou univerzity. Ovšem ujaly se zde některé distanční formy studia a hlavně v současnosti velmi oblíbené e-learningové vzdělávání.⁴⁴ Je zřejmé, že bez určité počítačové gramotnosti a schopností a dovedností pracovat s moderními technologiemi není možné e-learningovou edukaci provozovat. Je i v zájmu společnosti se postarat o prohloubení znalostí seniorů v oblasti počítačů a internetu, usnadní to vzdělávání seniorů v místech, kde není dostupnost seniorského vzdělávání.

⁴³ International Association of Universities of the Third Age – Origins,[online], [cit. 2012-12-01] Dostupný z [www: < http://www.aiu3a.com/origins.html >](http://www.aiu3a.com/origins.html)

⁴⁴ HAŠKOVCOVÁ, H., *Fenomén stáří*, s. 128

Rovněž v České republice bylo zapotřebí řídit se zájmy a potřebami českých U3V, proto byla v roce 1993 založena Asociace Univerzit třetího věku České republiky, zároveň byl také rok 1993 vyhlášen Rokem univerzit třetího věku v Evropě. Cílem seniorského vzdělávání je tedy smysluplně kultivovat čas lidí v seniorském věku. Vzdělávání seniorů není primárně zaměřeno na profesní přípravu, ale plní celou řadu neméně důležitých funkcí.

Lze tedy konstatovat, že oblíbenost U3V velmi stoupá a podle statistik počtu seniorů na univerzitách třetího věku vzrostl v průběhu posledních deseti let zájem několikanásobně. Zatímco v letech 2000/2001 bylo na FF UK přihlášeno přes 400 uchazečů, v akademickém roce 2004/2005 to bylo zhruba 800 posluchačů a pro rok 2011 bylo na FF UK zapsáno 1665 studentů seniorů. Věkové složení posluchačů se pohybuje od 55 do 90 let, průměrný věk činí 70 let. Závěrečné práce se neznámkují, spíše mají charakter výzvy pro seniory, jelikož musí mít totožnou úpravu jako klasické diplomové práce a samozřejmě musí být vypracované na počítači. Posluchači mají možnost chodit do jim určené počítačové učebny. Důvody jsou zejména proto, aby si osvojili základy výpočetní techniky, cvičili paměť a u počítačů zapojili motoriku rukou a zrak.

3.3.3 Financování U3V

Financování univerzit třetího věku se řídí Zásadami a pravidly financování veřejných vysokých škol pro určitý školní rok. V roce 2012 proběhla změna a financování U3V je řešeno mimo rozvojové programy, a to prostřednictvím ukazatele „F“ rozpočtu vysokých škol. Toto financování je vícezdrojové a částka, která je poskytována ze státního rozpočtu na jednu studenthodinu U3V se pohybuje na úrovni cca 50 % částky, která průměrně vychází na jednu studenthodinu běžného výpočtového studenta. Každá veřejná vysoká škola si může zažádat o příspěvek dle daného ukazatele. V žádosti o příspěvek se mimo jiné uvádí například: jmenný seznam kurzů (se stručnou anotací), počet účastníků pro daný kurz v zimním i letním semestru akademického roku, počet hodin aktivní výuky a stanovená výše zápisného pro jednotlivé kurzy. Tyto prostředky jsou určeny nejen na provoz U3V, ale i na rozvoj nových programů U3V, učebních pomůcek a další. Pro rozpočítání celkové částky poskytnuté na U3V na jednotlivé školy se vychází ze systému

tzv. studenthodin, tj. počtu hodin aktivní výuky kurzu, násobeného počtem účastníků dle daného koeficientu.⁴⁵

Poskytování finančních dotací soukromým vysokým školám na U3V je na základě poskytnutých informací z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v §40, odst. 2 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, je uvedeno, že MŠMT může poskytnout soukromé vysoké škole (SVŠ) dotaci (nikoliv příspěvek) mimo jiné na uskutečňování programů celoživotního vzdělávání (kam by patřila i „univerzita třetího věku“) pokud (tedy pouze v případě) působí, jako obecně prospěšná společnost. V Pravidlech pro poskytování dotací SVŠ, což je interní předpis Ministerstva pro financování soukromých vysokých škol, se s tímto typem dotace pro tyto školy neuvažuje vůbec. Z výše uvedeného je tedy patrné, že soukromé vysoké školy dotace na tuto činnost nedostávají.

3.3.4 Virtuální univerzity třetího věku (VU3V)

Univerzity třetího věku jsou většinou součástí vysokých škol, které jsou pouze ve větších městech naší republiky. Je to také jeden z důvodů, proč senioři nechtějí nebo spíš nemohou U3V navštěvovat. Jejich zdravotní stav jim nedovoluje cestovat do větších měst za studiem, dalším aspektem mohou být také finance, které by senioři museli vynaložit na dopravu.

Vhodnou alternativou U3V pro tyto zájemce jsou virtuální univerzity třetího věku (dále jen VU3V). VU3V je založena na využití nových komunikačních technologií a internetu. Jsou zde zohledněny prvky distančního vzdělávání a e-learningu., což je aktuálně velmi oblíbená forma vzdělávání na všech jeho stupních. E-learning je v podstatě jakékoliv využívání elektronických materiálních a didaktických prostředků k efektivnímu dosažení vzdělávacího cíle s tím, že je realizován zejména, ale zároveň nejenom prostřednictvím počítačových sítí (internet, intranet). V českém prostředí je spojován především s distančním studiem a jako podpora ostatních forem studia, zpravidla dalšího profesního

⁴⁵ MŠMT – Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012, [online], [cit. 2012-12-01] Dostupný z [www: < http://www.msmt.cz/file/18713>](http://www.msmt.cz/file/18713)

vzdělávání, ale i zájmového a občanského. Velký boom zažívá také ve firemním vzdělávání.⁴⁶

Dostupnost kdekoliv a kdykoliv je největší výhodou virtuálních kurzů. Vlastní forma výuky přirozeným způsobem rozvíjí počítačovou a především pak informační gramotnost seniorů. Přesto však počáteční znalost práce s počítačem není podmínkou účasti. Studium vzdělávací skupiny organizuje vyškolený lektor. Výuku je možné realizovat kdekoliv kde je dostupný internet - knihovny, školy, informační střediska, kluby a domovy seniorů a další. Hlavní didaktická přednost virtuálních kurzů oproti klasickým prezenčním přednáškám spočívá právě v možnosti opakování, což je významné zejména pro seniory – *repetitio mater studiorum*.⁴⁷

Do tohoto projektu se mohou zapojit například místní úřady, místní akční skupiny, školy, informační střediska apod. Každé nové konzultační středisko se může zapojit vždy před začátkem nového semestru a svou činnost může kdykoliv ukončit. Pro fungování je nutné mít vhodnou místnost, kde budou probíhat kurzy a také počítač s internetovým připojením, dataprojektor, plátno a ozvučení. Účastníkem může být senior, který má statut důchodce, dále invalidní důchodce bez rozdílu věku a také osoby kategorie 50 +, které jsou nezaměstnané nebo jsou čekající na statut důchodce.

Virtuální U3V je v současné době realizována ve spolupráci šesti univerzit a dalších partnerů, je podporována v rámci rozvojového projektu Asociace Univerzit třetího věku a je koordinována Radou Virtuální U3V složenou ze zástupců zúčastněných univerzit, českých a zahraničních odborníků a regionálních zástupců.

Univerzity, které jsou v projektu zainteresované - Česká zemědělská univerzita v Praze, Univerzita Karlova v Praze, Univerzita Palackého v Olomouci, Slezská univerzita v Opavě, Technická univerzita v Liberci a také České vysoké učení technické v Praze. Studium na VU3V probíhá ve tříletém studijním programu „Svět okolo nás“. Účastníci si mohou vybrat semestrální kurz dle nabídky všech univerzit a vytvářejí si tak svůj studijní

⁴⁶ PRŮCHA J., VETEŠKA J.; *Andragogický slovník*, s. 91

⁴⁷ E-senior – VU3V, [online], [cit. 2012-12-02]

Dostupný z [www: <http://www.e-senior.cz/www/virtualni-univerzita-tretiho-veku>](http://www.e-senior.cz/www/virtualni-univerzita-tretiho-veku)

profil. Po úspěšném zvládnutí 6 kurzů (semestrů) obdrží absolvent „Osvědčení o absolvování“. Všechny kurzy VU3V zahrnují společně sledované přednášky, samostatnou nebo skupinovou práci na domácích úkolech, komunikaci a setkání s lektorem, cvičné a zkušební testy a exkurze.⁴⁸

3.4 Informační technologie

Jsou to technologie, s kterými se setkáváme dnes a denně. Někteří z nás si už bez nich svůj život neumí představit. Díky technickému pokroku se dostávají také do povědomí seniorů, kteří se jich povětšinou obávali. Není už výjimkou senior, který využívá internet a jeho služby.

S pojmem informační technologie souvisí také pojem informační gramotnost. Rozvoj informační gramotnosti je úzce spjat se vzděláváním na všech úrovních. Tento rozvoj se s postupem času dostal na úroveň politiky Evropské unie, jednotlivých států a také byl zanesen do kurikulárních dokumentů. Vláda České republiky považuje rozvoj informační gramotnosti za důležitou podmínku řešení současných problémů v oblasti ekonomické i sociální a dalšího rozvoje celé společnosti, její ekonomiky, kultury a celkové prosperity. Současně je nutné si uvědomit, že informační gramotnost bude v blízké budoucnosti součástí celkové vzdělanosti a bude stále více rozhodovat o kvalitě života celé populace i o možnostech uplatnění jednotlivců.⁴⁹

Existuje několik desítek definic informační výchovy, tou nejpoužívanější je definice, kterou zveřejnila v roce 1989 Komise pro informační gramotnost (součást American Library Association): „*Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich mohli učit i ostatní. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.*“⁵⁰

⁴⁸ E-senior – Přehled virtuálních kurzů, [online], [cit. 2012-14-02]

Dostupný z www: < <http://www.e-senior.cz/www/> >

⁴⁹ DOSTÁL, J. *Informační a počítačová gramotnost – klíčové pojmy informační výchovy*, s. 61

⁵⁰ Národní knihovna – Knihovnická revue, Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR [online], [cit. 2012-11-20]. Dostupný z www: < <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html#335p> >

Jako souhrn lze uvést, že pro osvojení si informační gramotnosti je nutno osvojit si určité kompetence, kterými jsou schopnosti a dovednosti, které nás vedou k pochopení a porozumění.

Pro osvojení si informační gramotnosti je nutno získat znalost a pochopení:

- informačních potřeb,
- dostupných informačních zdrojů,
- způsobů, jak vyhledávat informace,
- potřeby hodnotit výsledky vyhledávání,
- způsoby práce s výsledky jejich využití,
- etiky a odpovědnosti při užívání informací,
- způsobu komunikace a sdílení získaných zjištění a znalostí,
- vedení a spravování získaných výsledků a ujištění.⁵¹

Obsah pojmu informační gramotnost se v posledních letech velmi výrazně mění v souvislosti s reformami probíhajícími v oblasti vzdělávání. Spojení koncepce informační gramotnosti a vzdělávacího procesu dodalo této problematice nový rozměr. Tématem se začaly zabývat vzdělávací instituce a asociace, které se snaží prosadit zařazení různých forem informačního vzdělávání do studijních programů. O naléhavosti zahrnout zvyšování informační gramotnosti do procesu formálního vzdělávání není nutno diskutovat. Je to zapříčiněno hlavně tématem celoživotního vzdělávání, pro něž jsou znalosti a dovednosti, které jsou obsažené v charakteristice gramotného člověka, nezbytné. Už v průběhu edukace od prvního stupně základní školy by měly být ve výuce zařazeny všechny prvky podporující zvyšování informační gramotnosti a nemělo by být opomenuto její praktické využití. Existuje zde rozdíl mezi výukou informační gramotnosti a například výukou českého jazyka či matematiky, tudíž je velmi důležité vytvořit různorodé programy, které budou studenty motivovat k práci s informačními zdroji a k jejich využívání v průběhu studia i pro každodenní život a samozřejmě i pro budoucí odbornou praxi.

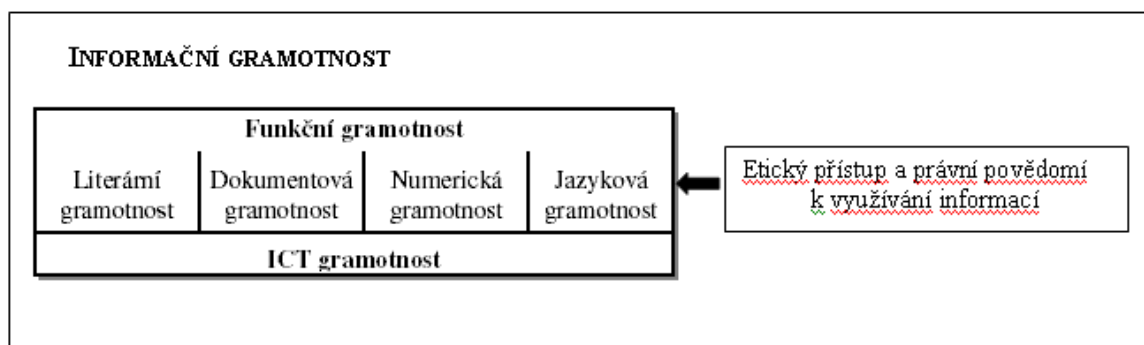
⁵¹ Chartered Institute of Library and Information Professionals – definition [online], [cit. 2012-12-01]
Dostupný z [www:](http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/informationliteracy/Pages/definition.aspx)
< <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/informationliteracy/Pages/definition.aspx>>

3.4.1 ICT gramotnost

ICT gramotností rozumíme gramotnost v oblasti informačních a komunikačních technologií. Je to soubor kompetencí, které jedinec potřebuje, aby byl schopen se rozhodnout jak, kdy a proč použít dostupné ICT a poté je účelně použít při řešení různých situací při učení i v životě v měnícím se světě.⁵²

Tato gramotnost je součástí informační gramotnosti, která má několik podmnožin. ICT gramotnost je jednak součástí informační gramotnosti, jednak základnou pro rozvoj funkční gramotnosti ve společnosti, která je na informačních a komunikačních technologiích založena. Tuto gramotnost můžeme sledovat na obrázku 2.

Obrázek 2 – ICT gramotnost

Zdroj: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách, 2010

3.4.2 Počítačová gramotnost a senioři

Ve společenském povědomí je ustáleno, že senioři a počítače či internet nejsou ve vzájemné symbióze, to už se ovšem v současnosti stává pozvolně mýtem. Počítačová gramotnost se zaobírá i generací v postproduktivním věku, je to z toho důvodu, že mladá a střední generace víceméně již dosáhla v předchozích letech plného nasycení informačními technologiemi.

⁵² RVP – metodický portál – ICT gramotnost, [online], [cit. 2012-12-02]. Dostupný z <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/9629/ICT-GRAMOTNOST.html/>

V generaci seniorů nad 60 let nepoužívá počítač 71 % a internet 75 % respondentů, tedy 29 % používá počítač a 25 % používá internet. Když si rozdělíme seniory na skupinu ve věku 61 – 70 let a nad 70 let, tak se podíl respondentů ve věku 61 – 70 let používajících počítač a internet prudce zvýší. V této skupině používá počítač 42 % a internet 37 % respondentů. Vedle disponibility novými technologiemi se také výrazně zvýšila počítačová gramotnost seniorů. Senioři ve věku nad 70 let disponují počítačovou gramotností v menší míře, ovšem i v této skupině tato gramotnost stále roste.⁵³

Internet a jeho možnosti jsou tedy přínosem nejen pro mladou a střední generaci, ale také pro generaci seniorů. Samozřejmě je tento přínos odlišný v závislosti na různých potřebách všech generací. Senioři mohou například využít elektronickou komunikaci, které jim usnadní spojení se svými rodinnými příslušníky a přáteli, kteří se nemusí nacházet na území České republiky. Dále pak mohou využít stránky pro sebevzdělávání, pro získávání povědomí o možnosti aktivního trávení volného času a také o informacích, které jim zlepší orientaci ve světě moderních technologií.

Překvapivě méně je seniory oceňována možnost internetu pomáhat v překonání osamocení, vytváření pocitu sounáležitosti s jinými lidmi a možnost citového uspokojení. Příčinou tohoto odlišného hodnocení od mladších generací bude pravděpodobně fenomén, který se profiluje a vyhraňuje s dospíváním generace, které již používala počítač od nejranějšího dětství. Jedná se o sociabilitu, která se doposud utvářela v přirozeném světě, ale s čím dál delším časem stráveným virtuálními aktivitami v kyberprostoru se souběžně vytváří nový typ sociability. Nejde jen o nárůst času, ale také o grafiku, které simuluje realitu více než autenticky.⁵⁴

3.4.3 Senioři a moderní technologie

Nové technologie nepřinášejí pouze samá pozitiva, existují také jejich nedostatky. Nové technologie vytěsňují dosavadní formy komunikace a chování, instituty a instituce. Počítačově negramotní tak nejenže nejsou obohacováni novými možnostmi, ale také

⁵³ SAK, P., KOLESÁROVÁ, K.; *Sociologie stáří a seniorů*, s. 121

⁵⁴ Tamtéž, s. 121

přicházejí o formy tradiční. Do určité míry to je obdobná situace, do které se dostává člověk jako u příslušníků přírodních národů, kteří jsou ze své komunity vyloučeni.⁵⁵

Tuto situaci si uvědomují i vlády vyspělých zemí, které věnují pozornost počítačové gramotnosti seniorů. V některých zemích se nesleduje pouze vývoj, ale také se podnikají konkrétní kroky a opatření pro osvojení si této gramotnosti seniorů a vtahují je tím do digitálního prostoru.

Experti na mezinárodním kongresu v Madridu konstatovali, že staří lidé ve Španělsku, představují věkovou kategorii s největší mírou vzestupu při užívání internetu. Rozkvět internetu mají podle jejich názoru zajistit senioři. V Holandsku je možná úhrada výdajů starším či invalidním lidem za telefony, počítače či informační produkty. Závisí to na individuálním stavu člověka a druhu pojištění. V Belgii je součástí politiky aktivního stárnutí celoživotní vzdělávání obsahující také využívání multimediálních technologií a digitalizace. V Norsku založila Norská asociace pro seniory výbor pro informační technologie. Mezi hlavní iniciativy patří kurzy internetu pro seniory, internetové bankovníctví a výukové CD-romy, jak využívat internet. V tomto smyslu nemile překvapila informace, že český stát přestává financovat projekt, který zajišťoval veřejný přístup k internetu ve veřejných knihovnách.⁵⁶

Je zjevné, že nejméně počítačově gramotná populace v České republice je populace seniorů, ovšem její počítačové kompetence a schopnosti a disponibilita s moderními technologiemi významně každým rokem stoupá. Většina seniorů již má značné povědomí o možnostech a fungování internetu, není výjimkou ani senior, který využívá internetové bankovníctví či má profil na Facebooku. **Z toho vyplývá to, že počítačová gramotnost seniorů má rostoucí tendenci a do budoucna se očekává další pokrok.**

Životní styl mladé generace je významně ovlivněn moderními technologiemi, ale zároveň i starší generace jsou tímto fenoménem do jisté míry ovlivněny. P. Sak a K.

⁵⁵ SAK, P., KOLESÁROVÁ, K, Sociologie stáří a seniorů s. 127

⁵⁶ Tamtéž, s. 127

Kolesárová uvádějí že: „ v této oblasti čeští seniori a česká společnost nezaostávají za ostatní Evropou a český senior v tomto smyslu představuje standardního Evropana. “⁵⁷

Důvodem rychlého růstu počítačové gramotnosti a ústupu obav z moderních technologií je to, že do generace seniorů vchází lidé, kteří už ve své práci počítače a jiné moderní technologie byli nuceni používat. Není to pro ně tudíž tak velká překážka, jako pro seniora, který s počítačem nikdy sám nepracoval. Dalším důvodem je také mnohem větší edukace seniorů v různých oblastech, velkým pomocníkem jim v tom může být internet. V mnoha rodinách učí vnoučata své prarodiče, jak s internetem a moderními technologiemi zacházet, v tomto případě se mění role učitele a žáka, což v minulosti nebylo obvyklé.

Změnu v komputelizaci seniorů můžeme sledovat v elektronické komunikaci v České republice. Věkové skupiny v rozmezí let 2000 – 2010, do roku 2000 se podíl seniorů používajících elektronickou poštu pohyboval těsně nad nulou a od roku 2002 lze vidět růst podílu komunikujících seniorů, v roce 2005 se tento podíl již blíží k 10 % a v roce 2010 elektronicky komunikovalo již 21 % seniorů, tedy stejný podíl jako u střední generace v roce 2002 a mladé generace v roce 2000. U seniorů ve věku 60 – 70 let je tento podíl ještě výrazně větší.⁵⁸

Zajímavé je také procentuální zastoupení mužů a žen používajících počítač a internet v různých zemích, které můžeme najít v grafu 2.⁵⁹

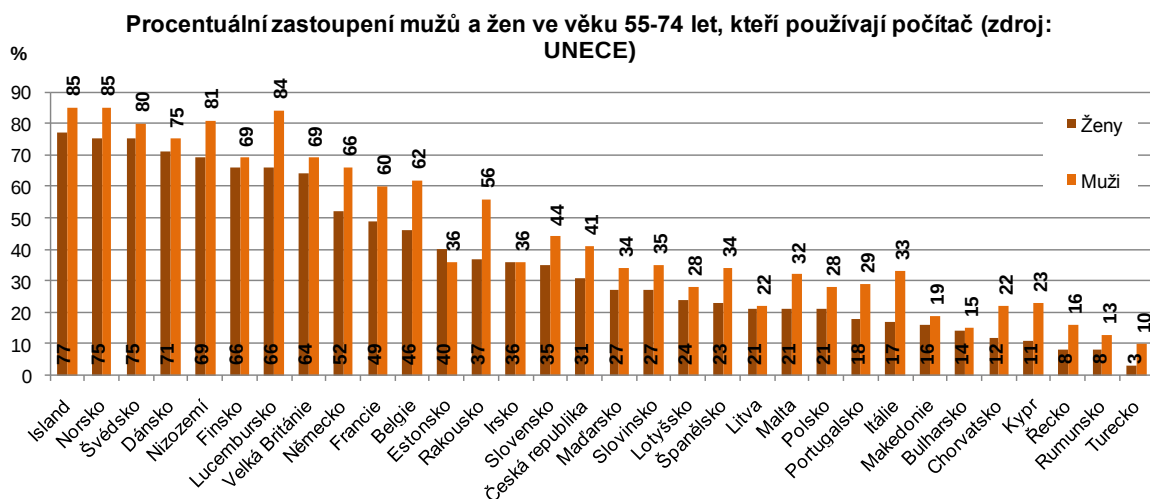
⁵⁷ SAK, P., KOLESÁROVÁ, K.; Sociologie stáří a seniorů, s. 127

⁵⁸ Tamtéž, s. 118

⁵⁹ UNECE – ČSÚ – Další charakteristiky (PDF), [online], [cit. 2012-11-24]

Dostupný z www: < [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/FE0041432B/\\$File/e-1417-12_Da.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/FE0041432B/$File/e-1417-12_Da.pdf)>

Graf 2 - Používání počítače a internetu

Zdroj: UNECE, Český statistický úřad 2010

Uživatelé internetu a počítačů ve věku 55-74 let se nacházejí převážně v západní Evropě. Řekové a Rumuni (muži) počítač využívají pouze z 16 % a 13 %. Obyvatelé skandinávských zemí a zemí západní Evropy ve věku 55-74 let používají z více než 60 % počítač (muži). Nejvíce na Islandu – muži 85 % a ženy 77 %. Island spolu se skandinávskými zeměmi patří k zemím, které se vyznačují tím, že zde obyvatelstvo pracuje do vysokého věku, což může být příčinou tak masivního používání počítače. Obyvatelé východní, jižní a střední Evropy používají počítač výrazně méně.⁶⁰

3.4.4 Moderní technologie

3.4.4.1 Internet

Internet je celosvětová počítačová síť, která spojuje jednotlivé menší sítě, pomocí sady protokolů zvaných IP (Internet Protocol). Internet slouží k přenášení informací a poskytování mnoha služeb, jako jsou například elektronická pošta, chat, webové stránky, sdílení souborů, online hraní her, kategorizace apod. Internet může pro lidstvo znamenat takový přínos, jako zavedení písma nebo vynález knihtisku. V období vývoje internetu od

⁶⁰ ČSÚ – Senioři v mezinárodním srovnání - [online], [cit. 2012-12-02] Dostupný z [www: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12)

roku 1969 až po současnost docházelo k bouřlivému vývoji, technologickému postupu a aplikaci řady nových technologií.⁶¹

3.4.4.2 Chytré telefony – Smartphony

Mobilní telefon již v současnosti zná snad každý, na trhu existuje mnoho různých typů s různými funkcemi. Hitem současnosti jsou tzv. chytré telefony neboli tzv. smartphony, což znamená telefon s otevřeným operačním systémem (nejčastěji Symbian OS, Windows Mobile či Android), který umožňuje přístroj (většinou s poměrně bohatou základní výbavou) rozšířit o mnoho dalších aplikací a to jak pro práci, komunikaci i pro zábavu.⁶²

3.4.4.3 Elektronické bankovníctví

Lze jednoduše definovat jako ovládání bankovního účtu elektronickou cestou. Existuje několik druhů elektronického bankovníctví. Nejvíce využívané je v současné době internetové bankovníctví (internet banking). Toto bankovníctví využívá pro komunikaci klienta s bankou prostředí celosvětové sítě internet. Pro tento druh bankovníctví stačí klientovi pouze vhodné připojení na internet a uzavřená smlouva s příslušnou bankou. Přístup k bankovnímu účtu pak je po absolvování zabezpečovacích procedur (například uživatelské jméno, autorizační klíč, apod.) možný z libovolného počítače či chytrého telefonu (smartphonu) připojeného k internetu.⁶³

3.4.4.4 Skype

Skype je nejpopulárnější internetová hlasová komunikační služba na světě. Skype používá více než 75 milionů lidí na celém světě. Komunikace prostřednictvím Skypu je velice snadná, umožňuje komunikaci napříč kontinenty, hranicemi, státy a časovými pásmy. Součástí této komunikace je možnost posílání textových zpráv, přenášení digitálních souborů a provádění videohovorů téměř kdekoli na světě a zdarma. Lze také volat na veřejné i mobilní telefony za zlomek ceny běžného hovoru. Velikou výhodou je také to, že není nijak omezena doba, po kterou se hovor uskutečňuje. Lze ho také využít

⁶¹ PROCHÁZKA, D. *První kroky s internetem*, s. 11

⁶² BARVÍŘ, T., HAMPL J., MELIŠOVÁ Š. *ECDL: základy práce s počítačem a kancelářskými programy: manuál pro začátečníky a příprava ke zkouškám*, s. 10

⁶³ CHROMÝ, Jan. *Elektronické podnikání*, s. 104

jako vedení konferenčních hovorů ve firemní komunikaci. Skype je postavený na vyspělé síťové technologii P2P (peer-to-peer), které funguje prakticky bezchybně, je adaptabilní na odlišné síťové podmínky a je navržena k růstu bez hranic. S každou aktualizací Skypu se objevují další a další novější vlastnosti, které ulehčují uživatelům komunikaci.⁶⁴

3.4.4.5 Facebook, Twitter

Facebook je v současnosti považován za největší a nejvýznamnější sociální síť na světě. Počet registrovaných uživatelů z České republiky dosahoval na konci roku 2009 až 2,5 milionů občanů.⁶⁵ Oficiální internetové stránky Facebooku ho označují jako sociální síť, která pomáhá spojit se s lidmi ve vašem životě a sdílet s nimi své zážitky.⁶⁶ Další formou online komunikace je Twitter, této formě se odborně říká mikroblogging (microblogging). K poskytnutí jedné zprávy musí člověku stačit pouze 140 znaků. Zpráva se napíše do příslušného okénka, poté se klikne na tlačítko odeslat a všichni, kdo naši činnost sledují, tak okamžitě vidí, co jim chceme vzkázat a zároveň my vidíme jejich zprávy. Nejvíce zajímavé je tedy na této komunikaci rychlost, jakou se šíří nové informace. Žhavé novinky a nejnovější události se mnohdy jako první objeví na Twitteru, kam je odešle některý z přímých svědků.⁶⁷

3.4.4.6 Datové schránky

Datové schránky jsou informačním systémem nejen veřejné správy. Datové schránky zásadně mění díky informačním technologiím způsob doručování (přijímání a podávání) úředních dokumentů. Pomocí datových schránek je možné zasílat dokumenty v elektronické podobě orgánům veřejné moci a také je takto od nich přijímat. Tento způsob komunikace nahrazuje klasický způsob doručování v listinné podobě, protože zákon o datových schránkách (Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů) zrovnoprávňuje papírovou a elektronickou verzi

⁶⁴ MAX, H., RAY T. *Skype: kompletní průvodce*, s. 24

⁶⁵ BEDNÁŘ, V. *Internetová publicistika: kompletní průvodce*, s. 205

⁶⁶ Facebook [online], [cit. 2012-12-20]. Dostupný z [www: < http://cs-cz.facebook.com/ >](http://cs-cz.facebook.com/)

⁶⁷ LAKHANI, D. *Jak prodávat, když nikdo nekupuje: a jak prodávat ještě více, až lidé a firmy kupovat začnou*, s. 63

zasílaného dokumentu. Orgánům veřejné moci a právnickým osobám jsou datové schránky zřízeny automaticky, všem ostatním na základě jejich žádosti.⁶⁸

⁶⁸Datové schránky [online], [cit. 2012-12-20] Dostupný z www: < <http://www.datoveschranky.info/cz/o-datovych-schrankach/vse--co-jste-hteli-vedet-o-datovych-schrankach-id34695/> >

4. PRAKTICKÁ ČÁST - Senioři a ICT

4.1 Projektová část – zdůvodnění obsahového zadání

Staří lidé jsou často na okraji společnosti, často slýcháváme, že to jsou osoby, které pouze pobírají starobní důchod a už nejsou pro naši společnost přínosem. To ovšem v současnosti neplatí. Senioři jsou mnohem aktivnější, než tomu bylo v minulých dobách. Je to dáno hlavně moderním stylem života, medicínou, která je na vysoké úrovni a také motivací. Vypěstlost společnosti je měřena úrovní péče o staré lidi a kvalitou jejich života. Kvalita života seniorů je zakomponována v Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012. Jedná se o dokument, který má v gesci Ministerstvo práce a sociálních věcí a nacházejí se zde různé principy a přístupy ke starším osobám a k otázkám stárnutí. Tento program byl zmíněn již v první části diplomové práce. Naše společnost pokulhává ve vzdělávání seniorů a v poskytování informací o možnostech jejich vzdělávání. Velice často slyšíme v médiích a čteme v tisku takováto konstatování. Proto jsem se ve své diplomové práci rozhodla zmapovat některé názory seniorů na jejich možnosti vzdělávání, jakých forem vzdělávání se účastní, jak aktivně využívají svůj volný čas, co je nejvíce zajímavé a jak ovlivňují nové informační technologie jejich život. Vše s cílem napomoci řešení této problematiky a svá zjištění poskytnout popř. nějakým vzdělávacím institucím, které se problematikou vzdělávání seniorů zabývají.

Cílem diplomové práce je tedy tímto sociologickým šetřením získat nové poznatky, ucelenější obraz o možnostech vzdělávání vybrané cílové skupiny tj. seniorů. Jaké formy a typy celoživotního vzdělávání senioři nejčastěji využívají a co je motivací pro jejich účast na jednotlivých typech vzdělávání. V popředí zájmu jsou především také zjištění názorové hladiny seniorů na využívání nových informačních technologií v životě, které informační technologie nejvíce využívají, co představuje pro ně v oblasti informačních technologií největší problém. Chci se pokusit o komparaci některých kardinálních zjištění u dvou podskupin seniorů tj. 1. podskupinou náhodně vybraných seniorů a žijících v domovech důchodců s 2. podskupinou vzdělávajících se seniorů např. na U3V, A3V, apod., jestli to bude možné z hlediska získání rovnoměrně stejného počtu respondentů z těchto skupin, aby bylo možné tyto dvě skupiny vzájemně komparovat. V případě, že by toto rozdělení

nebylo možné z hlediska nedosaženého přibližně rovnoměrného počtu respondentů dvou podskupin, i tak půjde o cenné informace o této sociální skupině v souvislosti s využíváním a jejich názory na informační technologie, což je cílem této diplomové práce.

Teoreticko - metodologické zdůvodnění zkoumané problematiky a přesnější vymezení relevantních pojmů bylo učiněno v 1. teoretické části diplomové práce. Šlo především o charakteristiku pojmů stáří a stárnutí, změny, které probíhají v životě seniorů v průběhu stárnutí, vymezení pojmů dalšího i celoživotního vzdělávání, možnosti a formy seniorského vzdělávání a charakteristika pojmů z informačních technologií. Vše samozřejmě v souvislosti se seniorskou věkovou kategorií. Při zpracování bylo využito veřejných informačních zdrojů o této problematice, pro upřesnění některých údajů byla také kontaktována příslušná ministerstva. Podkladem byla i odborná literatura uvedena v závěru diplomové práce. Úvodem této projektové části lze konstatovat, že z výzkumného hlediska je problematice seniorů věnována malá pozornost, takže obdobných výzkumů je minimální počet. Důvodem tohoto nezájmu o tuto sociální skupinu může být její neperspektivnost, ale naše společnost bude muset změnit svůj přístup především z důvodu demografického vývoje a stárnutí naší společnosti a bude muset s potřebami a zájmy této skupiny počítat do budoucna pořád více a více. Zároveň také problematika využívání všech forem a prostředků informačních technologií v životě seniorů, bude muset být více sledována a zkoumána. To vše především z důvodů, že ekonomické prognózy zapojení této skupiny do ekonomiky společnosti jsou jasným signálem. A bez využívání nových informačních technologií to rozhodně v budoucnosti nepůjde.

Za pozornost stojí výzkumná šetření, která uvádí ve své publikaci Petr Sak a Karolína Kolesárová - Sociologie stáří a seniorů, která jsou dokladem některých základních zjištění o seniorech a ve které je konstatováno, že s touto skupinou se musí počítat a do budoucna se bude stále více dostávat do popředí.

4.2 Výzkumné cíle:

- zmapovat názory a postoje seniorů na možnosti seniorského vzdělávání a jaká je jejich účast na různých typech vzdělávání,

- definovat, které oblasti vzdělávání jsou seniory nejčastěji vyhledávány, které jsou potřebné pro jejich život, co je pro ně prioritou a co je nejvíce zajímavé,
- zjistit informovanost seniorů o možnostech jejich vzdělávání,
- poznat, jak senioři využívají nové informační technologie ve svém životě, typy a formy používání moderních IT, jak obohacují nebo omezují informační technologie způsob života seniorů,
- zkoumat, jaké jsou motivace k učení v oblasti ICT (zdokonalení v oblasti IT, ochota a přístup k novinkám, důvěra a nedůvěra v nové technologie),
- zjistit, kdo a co je pro seniory největším pomocníkem v oblasti IT, jaká jsou jejich doporučení pro další zlepšení života,
- zmapovat nejdůležitější volno - časové aktivity seniorů.

Oblasti zkoumání:

Předmětem zkoumání jsou názory seniorů:

1. na možnosti seniorského vzdělávání, jaká je jejich účast na různých typech vzdělávání, jaká je míra a stupeň využívání různých forem vzdělávání a také jejich míra informovanosti o těchto formách vzdělávání,
2. na formy a stupeň využívání nových informačních a komunikačních technologií v jejich životě. Dále jakou formou se s nimi seznamují a jakým rozsahem ovlivňují jejich život. Jakým způsobem využívají tyto informační technologie:
 - mobilní telefon, smartphone, PC a notebook, internet a internetové aplikace, internetbanking, datové schránky, Skype, Facebook, či Twitter,
3. zmapování některých volnočasových aktivit seniorů a zjištění poznatků o možnostech využívání volného času, odhalit co nejvíce potřebují, co je zajímavé, jaké mají starosti a jakou pomoc potřebují.

4.3 Výzkumné hypotézy

H 1 – Většina seniorů má obecně velice pozitivní názory na vzdělávání.

H 2 - Největším determinantem neúčasti na seniorském vzdělávání je nedostupnost k jednotlivým typům vzdělávání, dalšími faktory jsou finance seniorů a zdravotní stav seniorů.

H 3 - Míra neinformovanosti seniorů o možnostech vzdělávání je značně vysoká, (téměř 75% respondentů nemá žádné informace o možnostech vzdělávání).

H 4 – Vědomosti a znalosti o U3V a dalších formách účasti v kurzech je velice nízká u většiny respondentů.

H 5 - Z hlediska obsahu vzdělávání se nejvíce chtějí senioři vzdělávat v humanitních vědách a v cizích jazycích. Za kurzy nejsou důchodci ochotni vynakládat větší finanční obnos.

H 6 – Více než polovina respondentů obou podskupin zastává názor, že nové IT jim ztěžují život. Nejvíce pomoci s používáním IT se jim dostává od svých blízkých (především vnoučat).

H 7 - Mobilní telefon využívá ve svém životě téměř 90 % respondentů. Jiné technologie (kromě internetu) nejsou v oblibě.

H 8 - Nejoblíbenější volnočasovou aktivitou je cestování a účast na posezeních s vrstevníky.

Popis zkoumaného souboru: (předpoklad)

Ve zkoumaném souboru budou senioři rozděleni do dvou podskupin:

1. podskupina – náhodně vybraní senioři v klubech seniorů, domovech důchodců v Praze a Středočeském kraji
2. podskupina – vzdělávající se senioři – např. U3V, A3V v Praze a Středočeském kraji apod.

Reprezentativní vzorek bude celkem cca 100 respondentů, z toho 50 vzdělávajících se seniorů a 50 náhodně vybraných seniorů.

Terénní sběr dat (předpoklad):

Domovy důchodců (Domov pro seniory Slunečnice – Bohnice, Domov pro seniory Kobylisy, Domov pro seniory - Háje), náhodně vybraní a oslovení důchodci (v klubech, v seniorských centrech, apod. - Centrum aktivizačních programů pro seniory, Praha, Kladno, Mělník). Dále studenti U3V – vysoké školy (UK Přírodovědecká fakulta v Praze), A3V - VŠPSV (Kolín, Kutná Hora, Pečky)

4.4 Metody a techniky výzkumu

Technika sběru dat: dotazníkové šetření

Pro získání relevantních poznatků o předmětu zkoumání bude použita jedna ze základních technik sběru dat tj. dotazníkové šetření, které bude využito pro sociologické šetření obou případných zkoumaných podskupin (dotazník - uveden v příloze diplomové práce – příloha 2).

Většina otázek v dotazníku budou uzavřené otázky, protože matematicko-statistické zpracování bude prováděno ručně.

Dotazník obsahuje kromě identifikačních otázek, otázky zaměřené na oblast vzdělávání seniorů a jejich motivace k možnostem využívání nových informačních technologií v životě, které jsou jejich nejoblíbenější IT a kdo jim s nimi pomáhá. Jedinou volnou otevřenou otázkou je otázka, co respondenty nejvíce zajímá, v čem by potřebovali pomoci a v čem se chtějí vzdělávat, co je baví.

Předvýzkum (pilotáž) bude realizován asi u cca 10 respondentů, s cílem verifikovat strukturu otázek v dotazníku, zjistit popis stavu a získat první názorovou hladinu na vytipovanou problematiku. Pilotáž umožní lépe kvantifikovat a kvalifikovat předmět bádání. Na základě pilotního šetření bude upravena konečná verze dotazníku.

Časový harmonogram výzkumného šetření

Zpracování projektu a dotazníku: od 15. 9. 2012 – 15. 10. 2012

Pilotáž: 15. 10. 2012 - 30. 10. 2012

Dopracování dotazníku: do 15. 11. 2012

Terénní sběr dat: od 15. 11. - 15. 12. 2012.

Zpracovávání signální zprávy do 31. 12. 2012

Zpracování závěrečné zprávy výzkumu do 28. 2. 2013

Popis terénního sběru dat:

Úvodem je nutné velice stručně zhodnotit pilotní šetření. Bylo osloveno a náhodně vybráno 11 respondentů z pražského regionu a okolí a na základě jejich odpovědí, reakcí a postřehů byla dopracována konečná verze dotazníkového šetření. Některé otázky týkající se především obsahu vzdělávání a terminologie týkající se informačních technologií byly zjednodušené do podoby větší srozumitelnosti a jednodušší verze, aby nedošlo především u starších respondentů k nepochopení otázky.

Pro potřeby vlastní realizace výzkumného šetření bylo osloveno několik vzdělávacích institucí, klubů seniorů, domovů důchodců na území Prahy i Středočeského kraje. Je nutné konstatovat, že ne všechny instituce projevily zájem o spolupráci na terénním sběru dat. Dalším determinantem byl časový harmonogram tohoto šetření a skutečnost, že v tomto termínu nebyly realizovány vzdělávací kurzy.

Terénní sběr dat byl realizován:

1. v Praze - Centrum aktivizačních programů pro seniory, Domov seniorů v Praze 8, kluby seniorů v Praze 9 a náhodně oslovení senioři,
2. ve středočeském kraji: VŠSPV Kolín, Kutná Hora, Pečky, náhodně oslovení senioři v klubech důchodců.

Podrobněji o počtu respondentů v popisu vzorku.

K bodu 1: Terénní sběr dat probíhal dle stanoveného harmonogramu projektu. Dotazníky byly rozdány na více místech, např. v Domově pro seniory Slunečnice v Praze 8, Centru aktivizačních programů pro seniory v Praze a v některých klubech seniorů. Osloveno bylo také několik důchodců v pražských hypermarketech. Ti ale nebyli ochotni se na šetření zúčastnit, měli strach a často projevovali nedůvěru. Nejvíce vstřícní byli senioři v Domově důchodců v Praze 8 a Centru aktivizačních programů. Ti navštěvují různé vzdělávací a zájmové kurzy, proto ten pozitivní přístup. Zajímavé byly poznatky i z rozhovorů s lektory těchto kurzů, kteří jsou někdy i sami účastníci různých vzdělávacích akcí. Lektori – senioři často vykonávají tuto lektorskou činnost zdarma.

K bodu 2: Pro oblast respondentů ze Středočeského kraje byla vybrána Academia Rerum Civilium -Vysoká škola politických a společenských věd, s.r.o. v Kolíně. Tato vysoká škola je první českou vysokou školou specializovanou na politické vědy a zároveň první vysokou školou v kolínském regionu. Pořádá Akademii třetího věku v Kolíně a zároveň v Kutné Hoře. Přístup školy a přístup respondentů k vyplňování dotazníků byl velice zodpovědný. Tato škola nabízí několik kurzů pro seniory. Jsou to kurzy zejména z oblasti společenských věd, výpočetní techniky, cizích jazyků a jiných zajímavých oborů. Respondenti – byli jednak účastníci A3V a také senioři, kteří se účastní jenom některých náhodně vybraných kurzů, které realizuje škola pro širokou veřejnost, dle různých potřeb a zájmů a také náhodně oslovení senioři.

Reprezentativnost zastoupení dvou podskupin z obou regionů se jevila jako problematická, protože jen málo respondentů bylo takových, kteří nenavštěvují žádný kurz a byli ochotni odpovídat na otázky z dotazníku. To se také potvrdilo v popisu vzorku.

4.5 Popis vzorku zkoumaného souboru

Úvodem je nutné konstatovat, že celkem bylo rozesláno a rozdáno cca 130 dotazníků ve dvou regionech (Praha a Středočeský kraj), protože bylo očekáváno, že návratnost nebude stoprocentní a předpokládaný počet vzorku (cca 100) bude lépe dosažitelný. Podařilo se získat 109 vyplněných dotazníků, ale pro neúplnost více než poloviny odpovědí bylo 7 dotazníků vyřazeno z dalšího hodnocení. Zkoumaný soubor byl ukončen počtem 102 respondentů, což je pro vlastní interpretaci zjištění dostačující počet.

Návratnost dotazníkového šetření byla velice uspokojivá. Identifikační znaky byly uvedené z psychologického hlediska až v závěru dotazníku.

K pohlaví zkoumaného souboru:

Tabulky – identifikační údaje N = 102. Dokladem je tabulka 3.

Z hlediska pohlaví

Tabulka 3 – Jste muž, žena?

Muži	17	16,67 %
Ženy	85	83,33 %

Graf 3 – Rozdělení dle pohlaví (v %)

Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že šetření se účastnily převážně ženy - 83 % a téměř 17 % bylo mužů. Lze předpokládat, že ženy se více účastní různých forem vzdělávání, mají větší zájem o vzdělávání a že se také dožívají vyššího věku, což je všeobecně známým faktem. Také jistým determinantem nízké účasti mužů na tomto šetření byla jejich neochota a nezájem. Toto jsou asi hlavní příčiny nízké účasti mužů na tomto šetření. Je nezbytné konstatovat, že to nebyl záměr, ale zjištěná realita. Jde o poměrně kardinální zjištění, které ovlivní i interpretaci dalších odpovědí v jednotlivých obsahových otázkách, jelikož se nedá opomenout, že se jedná především o názory žen - seniorek. Lze tedy předpokládat, že odpovědi respondentů mužů jsou menšinové, takže nebudou analyzovány z pohledu žen a mužů zvlášť.

Z hlediska věku

Tabulka 4 – Věk

55 – 59 let	14	13,73 %
60 – 69 let	50	49,02 %
70 – 79 let	25	24,51 %
80 + let (nejst. 95 let)	13	12,75 %

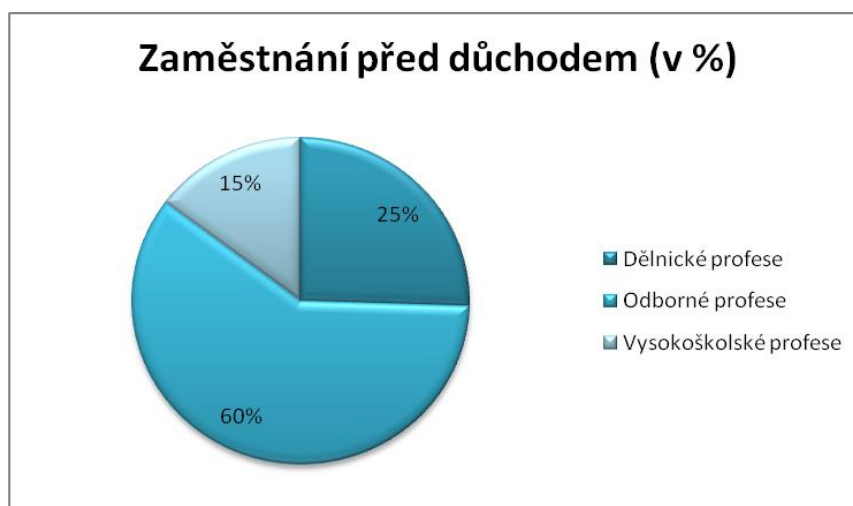
Z hlediska věku byl soubor rozdělen do čtyř podskupin, nejvíce 49 % je zastoupena podskupina seniorů ve věku od 60-69 let. To je asi dokladem toho, že v této věkové skupině se nejvíce lidí vzdělává, a má také asi největší zájem o různé aktivity, to znamená, že je asi nejvíce aktivní. I věková skupina seniorů od 70 do 79 let je zastoupena docela značně, tj. $\frac{1}{4}$ zkoumaného souboru.

Z profesního hlediska a dosaženého vzdělání

Tabulka 5 – Zaměstnání před důchodem

Dělnické profese	26	25,49 %
Odborné profese	61	59,81 %
Vysokoškolské profese	15	14,71 %

Graf 4 – Zaměstnání před důchodem (v %)

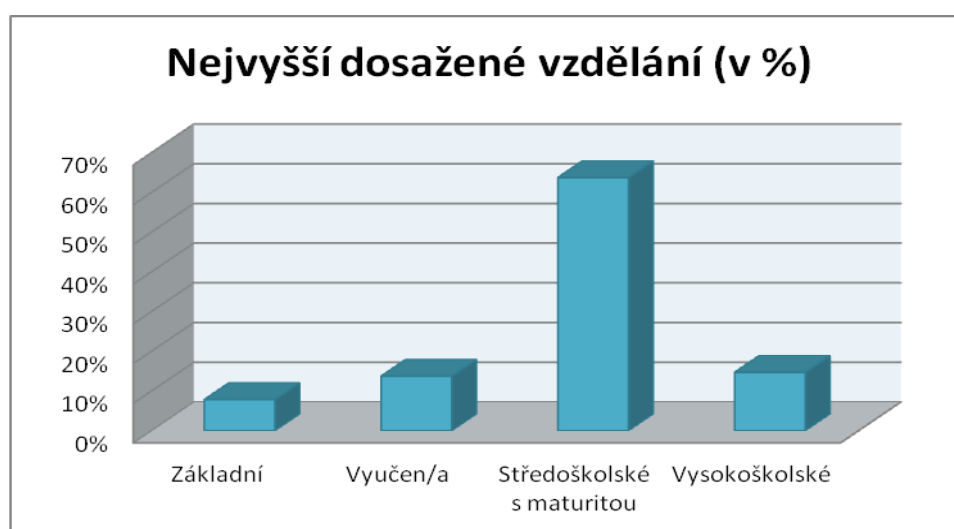
Nejvíce, téměř 2/3 respondentů uvádí odbornou profesi před nástupem do důchodu. Odborné profesi se rozumí vykonávání pracovní pozice, která vyžaduje dosažení

odborného vzdělání v oboru, které bývá ukončené maturitou. Toto zjištění koresponduje s údaji o dosaženém vzdělání respondentů, čehož dokladem je následující tabulka 6.

Tabulka 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Základní	8	7,84 %
Vyučen/a	14	13,73 %
Středoškolské s maturitou	65	63,76 %
Vysokoškolské	15	14,71 %

Graf 5 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (v %)

Lze konstatovat, že respondenti jsou velice vzdělaní, téměř 2/3 jich uvádí, že má dosažené středoškolské vzdělání, což je určitě v rozporu se srovnáním celorepublikového průměru dosaženého vzdělání seniorů. V tomto případě je možno toto zjištění argumentovat skutečností, že se jedná o seniory tzv. elitní skupinu, protože byli osloveni tací, kteří navštěvují povětšinou nějaké vzdělávací akce, ať už v seniorských centrech, klubech důchodců, A3V apod.

To také pravděpodobně deklaruje i tu domněnku, že lidé s vyšším vzděláním mají větší předpoklady pro celoživotní vzdělávání, než ti méně vzdělaní. Mají stoprocentně větší motivaci k dalšímu vzdělávání, což je velice potěšující skutečnost. Značně vysoké je i zastoupení vysokoškolsky vzdělaných seniorů až 14,71%.

Z hlediska rodinného stavu

Tabulka 7 – Rodinný stav

Svobodná/ý	6	5,88 %
Vdaná/Ženatý	43	42,16 %
Rozvedená/ý	20	19,61 %
Vdova/vdovec	33	32,35 %

Největší podskupinou z hlediska rodinného stavu je podskupina vdaná/ženatý, téměř $\frac{1}{2}$ respondentů. Druhou nejpočetnější je skupina vdova/vdovec – více než $\frac{1}{3}$ respondentů. Téměř jedna pětina je rozvedených. Toto rozčlenění určitě odpovídá asi celorepublikovému průměru v této věkové skupině. Rozvedených z řad seniorů je méně jak v jiných věkových kategoriích, kde procento rozvedených je daleko vyšší.

Zastoupení krajů:

Tabulka 8 – Bydliště

Praha	58	56,86 %
Středočeský kraj	44	43,14 %

Zastoupení respondentů ve sledovaných krajích je téměř rovnoměrné. O cca 14 % bylo více respondentů z Prahy, což nehraje žádnou podstatnou roli.

K ekonomické situaci respondentů:

Dvě poslední otázky byly zaměřeny na mapování ekonomické situace respondentů. Byla odhalena poměrně pozitivní zjištění o ekonomické situaci dotázaných. Dokládají to zjištění, že 62,75% respondentů nepracuje a také, že jsou finančně nezávislí, mají dobrý důchod, a nemusí pracovat - odpovědělo až 61,76% respondentů. Viz tabulky 9 a 10. Je to poměrně **šokující zjištění**, protože zpravidla převládá názor ve společnosti, že u nás jsou důchodci velice špatně finančně ohodnoceni a že je jejich ekonomická situace nepotěšitelná. Pravděpodobně byli získáni senioři, kteří jsou jednak vzdělanostně na výši, což asi odpovídá i jejich finančnímu ohodnocení v důchodu, mají podstatně vyšší důchody než jejich vrstevníci. Pracujících seniorů je téměř 21 % a zbylých skoro 17 % respondentů žije v domovech důchodců.

Lze předpokládat, že vzhledem k pozitivní ekonomické situaci respondentů je možno očekávat také i pozitivnější názory na oblast vzdělávání, používání a ovládní informačních technologií a různých aktivit této cílové skupiny. Takže verifikace některých negativistických hypotéz bude neúspěšná. Nízké procento, jenom necelých 14 % si musí k důchodu přidělat, což je nevelké procento.

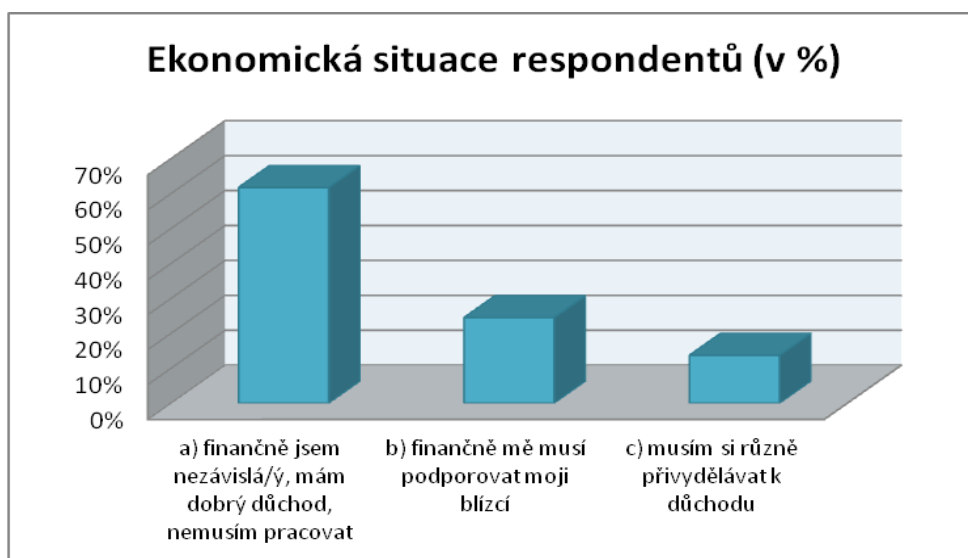
Tabulka 9 – V současnosti jsem:

a) Pracující důchodce/důchodkyně	21	20,59 %
b) nepracuji, v důchodu	64	62,75 %
c) žiji v domově důchodců	17	16,67 %

Tabulka 10 – Ekonomická situace

a) finančně jsem nezávislá/ý, mám dobrý důchod, nemusím pracovat	63	61,76 %
b) finančně mě musí podporovat moji blízcí	25	24,51 %
c) musím si různě přivydělat k důchodu	14	13,73 %

Graf 6 – Ekonomická situace respondentů (v %)

Závěrem této části je nutné konstatovat, že zkoumaný vzorek respondentů je velice vzdělaný a ekonomicky nezávislý, takže lze očekávat i velice pozitivní názory na zkoumanou problematiku. Je to relevantní zjištění, ale vzhledem k názorové hladině

celkové populace této cílové skupiny i dost diskutabilní a kontroverzní. Je nutné zdůraznit, že výběr respondentů byl náhodný.

Na základě odpovědí na otázku č. 1 v dotazníku, se měl soubor rozčlenit do dvou podskupin. Z důvodu toho, že bylo zjištěno, že téměř 85 % respondentů navštěvuje nějaký kurz a pouze 15 % dotazovaných nenavštěvuje žádný kurz, proto nebylo možné zohlednit rozdělení souboru do dvou podskupin, jak bylo v projektu předpokládáno.

4.6 Interpretace základních zjištění:

Vlastní interpretace zjištění zkoumání vycházela ze stanovených výzkumných cílů a předmětu zkoumání. Cílem interpretace zjištění byla také verifikace výzkumných hypotéz, které byly stanoveny v projektu a zpracování relevantních závěrů zkoumání, která byla konfrontována s cíli diplomové práce, které byly stanoveny v úvodu práce.

Na základě výše uvedeného byla interpretace poznatků a zjištění rozčleněna do 3 oblastí:

1. Základní zjištění názorové hladiny seniorů o možnostech jejich vzdělávání (vše o vzdělávání, příčiny, důvody, informovanost apod.)
2. Zjištění, vše o informačních a komunikačních technologiích: jak a které technologie používají v životě, co jim dávají, jak je omezují, atd.
3. Oblast volnočasových aktivit, co je zajímavé, co chtějí a jejich přání

4.6.1 První oblast zkoumání: Vše o vzdělávání seniorů- aktivní podzim života

Tato první oblast zkoumání je velice široká. Byla testována vícero otázkami, některé z nich byly také kontrolní. Celá oblast zkoumá problematiku názorů na seniorské vzdělávání, možnosti vzdělávání, účast, informovanost, znalosti o typech vzdělávání, U3V, A3V a v jaké oblasti by se chtěli senioři vzdělávat. Respondenti měli možnost vyjádřit také svá přání v oblasti vzdělávání. Touto širokou paletou otázek jsem se pokusila vytvořit ucelenější obraz o vzdělávacích názorech a potřebách respondentů.

K této tématice bylo stanoveno celkem 5 výzkumných hypotéz (H1- H5), které se pokusím verifikovat prostřednictvím statistických zjištění, která byla ručně zpracována na základě odpovědí na jednotlivé otázky.

První otázka měla zjistit informaci o tom, jestli respondenti v současnosti navštěvují nějaký vzdělávací kurz. Odpovědi v tabulce 11 jednoznačně naznačují jasnou přesilu respondentů, kteří navštěvují kurz, je jich 85 % z celého zkoumaného souboru. Těch, co nenavštěvují žádný kurz, je pouze jedna šestina (cca 15 %) z celého zkoumaného vzorku. Tímto zjištěním jsem měla možnost zkoumaný soubor rozčlenit na dva podsoubory – podskupiny (1. - vzdělávající se senioři, 2. - senioři, kteří nenavštěvují žádné vzdělávací kurzy), takový byl výzkumný předpoklad, záměr, aby bylo možné komparovat názorové rozdíly dvou podskupin. Na základě důvodu, že druhá podskupina je podstatně menší než ta první, je nutné odstoupit od tohoto záměru. Lze také předpokládat výrazně pozitivnější názory podskupiny respondentů, kteří navštěvují v současnosti nějaké vzdělávací kurzy, takže považuji tuto dělbu na 2 podskupiny za irelevantní. Také komparace by nebyla možná, když nejde o 2 početně stejné podskupiny, a nešlo by o objektivní zjištění. Určitě i tak půjde o zajímavá zjištění jako celku, která poskytnou cenné informace o názorech seniorů na jejich vzdělávání a podaří se mi zmapovat jejich problémy a potřeby v oblasti vzdělávání.

Tabulka 11 – Navštěvují kurz:

ANO	87	85,29 %
NE	15	14,71 %

Z hlediska typu, druhu kurzu bylo respondenty uvedeno celkem 87 aktivních seniorů, kteří se vzdělávají v různých kurzech. Viz tabulka 11. Je to velice pozitivní zjištění, že v rámci zkoumaného souboru je tak vysoké procento seniorů, kteří se účastní různých forem vzdělávání. Respondenti nejčastěji popisovali, uváděli typ, název kurzu z oblasti počítačů a práce s internetem, což je pozitivní zjištění z důvodu, že se senioři přestávají obávat moderních technologií a chtějí jít tzv. s dobou. Zjišťují, že jim internet může mnoho věcí usnadnit a prohloubit jejich dosavadní znalosti. V oblasti vzdělávacích kurzů se také hojně objevovaly kurzy cizích jazyků (nejoblíbenějšími jsou anglický,

německý jazyk a francouzský jazyk) pro více pokročilé účastníky kurzů jsou i více specializované (např. Language Titbits – Jazykové lahůdky).

Druhou početnou skupinou byly převážně kurzy zájmového charakteru. Konkrétně se jednalo o kurzy cvičení paměti, dalšími zájmovými kurzy byly kurzy oblíbené spíše ženami a to ruční práce, dramaticko-recitační kroužek a terapeutická dílna. Ukázalo se také, že jsou i v seniorském věku oblíbené sportovní aktivity – šipky, taneční terapie a dnes velmi oblíbený sport nordic – walking.

V případě shrnutí poměru navštěvovaných kurzů respondenty z hlediska obsahu kurzů, lze říci, že asi pouze 1/3 chodí na vzdělávací kurzy a zbytek dotazovaných navštěvuje zájmové kroužky.

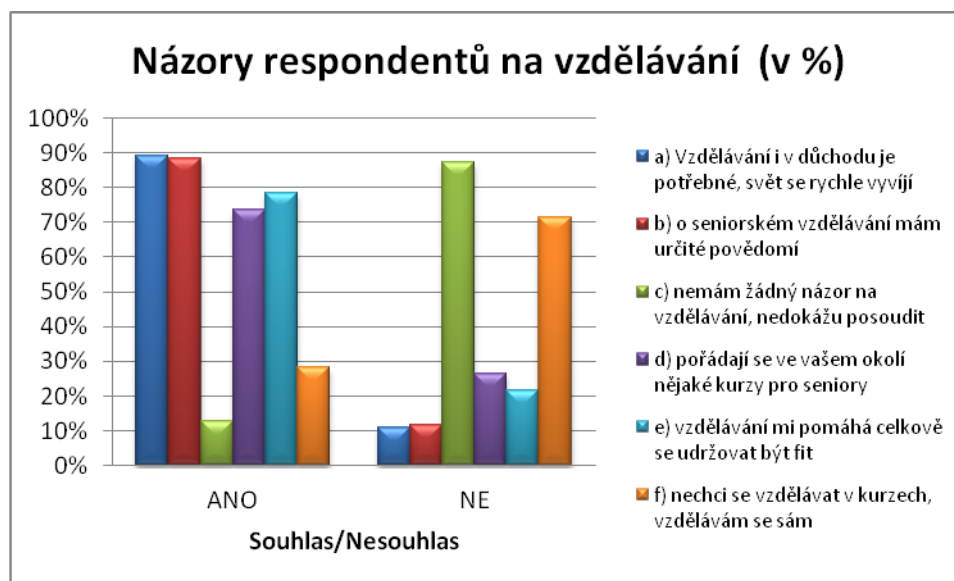
Jak bylo již v úvodu této kapitoly konstatováno, že názory respondentů na vzdělávání jsou obecně velice pozitivní, to potvrzují i odpovědi na následující otázku - uvedenou v tabulce 12. Vzdělávání v důchodu je potřebné, svět se rychle vyvíjí - s tímto výrokiem souhlasí až 90 % respondentů. I ostatní odpovědi (celkem v průměru kolem 85 %) korespondují s pozitivistickými názory na vzdělávání. Zajímavé jsou odpovědi v bodě f) to, že se senioři nechtějí vzdělávat v institucích, ale že se vzdělávají sami - uvádí 28 % respondentů. Také s negativním stanoviskem, že nemají názor na vzdělávání a nedokážou posoudit, vyjádřilo nesouhlas 87 % respondentů. To není ale v rozporu s pozitivistickými názory na vzdělávání, právě naopak.

Na základě toho lze **potvrdit H1** - že většina respondentů má obecně pozitivní názory na vzdělávání.

Tabulka 12 – Názory respondentů na vzdělávání:

a) Vzdělávání i v důchodu je potřebné, svět se rychle vyvíjí	ANO (souhlas)	91	89,22%
	NE (nesouhlas)	11	10,78%
b) o seniorském vzdělávání mám určité povědomí	ANO	90	88,24%
	NE	12	11,76%
c) nemám žádný názor na vzdělávání, nedokážu posoudit	ANO	13	12,75%
	NE	89	87,25%
d) pořádají se ve vašem okolí nějaké kurzy pro seniory	ANO	75	73,53%
	NE	27	26,47%
e) vzdělávání mi pomáhá celkově se udržovat být fit	ANO	80	78,43%
	NE	22	21,57%
f) nechci se vzdělávat v kurzech, vzdělávám se sám	ANO	29	28,43%
	NE	73	71,57%

Graf 7 – Názory respondentů na vzdělávání

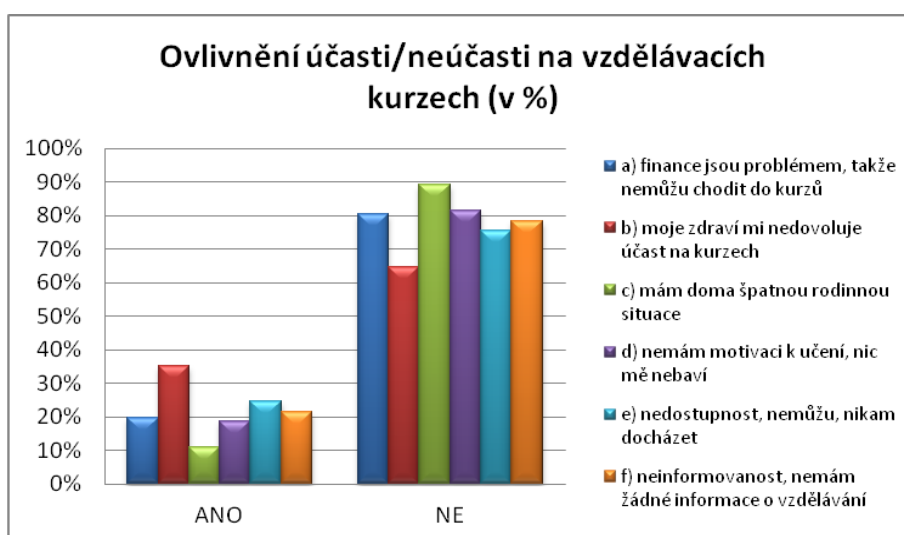
H2 – Největším determinantem neúčasti na seniorském vzdělávání je nedostupnost k jednotlivým typům vzdělávání, dalšími faktory jsou finance seniorů a zdravotní stav seniorů. Tato hypotéza je lehce verifikovatelná, odpovědi na otázku, co nejvíce ovlivňuje jejich účast, resp. neúčast na kurzech. Odpovědi jsou deklarované v tabulce 13. Lze konstatovat, že **hypotéza nebyla potvrzena**. Nedostupnost uvádí jen necelých 25 % respondentů, také finance jenom necelých 20 % a zdravotní stav pouze 36 % respondentů.

Tato nižší procenta odpovědí jsou svědectvím toho, že respondenty neovlivňují tyto determinanty na účasti na kurzech, jak bylo původně předpokládáno. Tato pozitivní zjištění lze vysvětlit skutečností, že většina respondentů jsou ekonomicky dobře zabezpečeni (viz popis souboru) a mají silnou motivaci, pozitivní vztah k učení a vzdělávání (85,29 %). Je to téměř neuvěřitelné, jak kladný přístup ke vzdělávání mají dotazovaní respondenti.

Tabulka 13 – ovlivnění účasti/neúčasti na kurzech:

a) finance jsou problémem, takže nemůžu chodit do kurzů	ANO (souhlas)	20	19,61%
	NE (nesouhlas)	82	80,39%
b) moje zdraví mi nedovoluje účast na kurzech	ANO	36	35,29%
	NE	66	64,71%
c) mám doma špatnou rodinnou situaci	ANO	11	10,78%
	NE	91	89,22%
d) nemám motivaci k učení, nic mě nebaví	ANO	19	18,63%
	NE	83	81,37%
e) nedostupnost, nemůžu, nikam docházet	ANO	25	24,51%
	NE	77	75,49%
f) neinformovanost, nemám žádné informace o vzdělávání	ANO	22	21,57%
	NE	80	78,43%

Graf 8 – Ovlivnění účasti/neúčasti na vzdělávacích kurzech

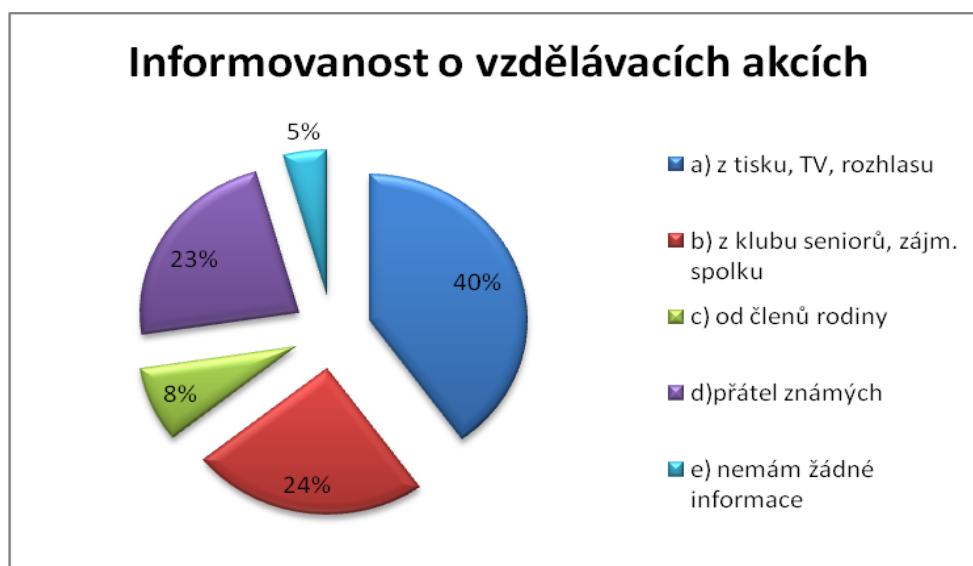
H3 - Míra neinformovanosti seniorů o možnostech vzdělávání je značně vysoká, téměř 75 % respondentů nemá žádné informace. **Opět nepotvrzená hypotéza**, na základě

již zmíněné odpovědi respondentů – viz tabulka 13, bod f). To potvrzují i odpovědi na otázku - Od koho získávají senioři informace o vzdělávacích akcích, uvedené v tabulce 14. Jejich informovanost je značně vysoká, jenom 4,38 % uvádí, že nemají žádné informace. Největším informačním zdrojem pro ně je tisk, televize, rozhlas 40 %, dále kluby seniorů a přátelé jsou poměrně stejným informačním zdrojem pro informace o vzdělávacích akcích. Zde je nutné konstatovat, že média jsou i pro tuto skupinu nejsilnějším zdrojem informací a že sehrávají velice důležitou roli v životě seniorů. Můj předpoklad o nízké informovanosti o vzdělávacích akcích byl tedy velice mylný. Zjištěnou skutečnost o opaku je nutné opět odůvodnit, že tito respondenti představují jistou elitu v této sociální skupině, což bylo deklarované již v popisu vzorku. Respondenti jsou vzdělaní, finančně zabezpečení, dobře informovaní o možnostech vzdělávání, to vyplývá i z té reality, že jich v době realizace terénního sběru navštěvovalo nějaký kurz více než 85 % ze všech dotazovaných respondentů.

Tabulka 14 – Od koho získáváte informace o vzdělávacích akcích? (zaškrtnout 2 možnosti)

a) z tisku, TV, rozhlasu	84	40,06 %
b) z klubu seniorů, zájm. spolku	50	24,21 %
c) od členů rodiny	17	8,33 %
d) přátel známých	49	23,02 %
e) nemám žádné informace	9	4,38 %

Graf 9 – Informovanost o vzdělávacích akcích (v %)

H 4 – Vědomosti a znalosti o U3V a dalších formách účastí ve vzdělávacích kurzech jsou velice nízké u většiny respondentů. Vzhledem k již uvedeným skutečnostem lze hned v úvodu uvést, že i tato **hypotéza se nepotvrdí**. Svědectvím toho jsou odpovědi na kontrolní elementární otázku, jestli senioři mají povědomí o tom, co znamená U3V a A3V, které jsou uvedeny v tabulce 15. Z ní jednoznačně vyplývá, že téměř všichni vědí, co znamená tento pojem a negativní odpověď uvedlo pouze 6,86 % respondentů.

Tabulka 15 – Víte, co znamená pojem Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku?

ANO	95	93,14 %
NE	7	6,86 %

Na kontrolní otázku – Vzpomenete si jaký kurz nebo školení jste absolvoval/a v poslední době nebo nyní navštěvujete nějaký kurz, odpovědělo konkrétně názvem kurzů téměř 85 % respondentů. Konkrétní deskripce navštěvovaných kurzů je potvrzením toho, že navštěvují jistou formu vzdělávání a většina má dostatečné vědomosti o této formě vzdělávání. Pro ilustraci uvádím stručný přehled uváděných názvů kurzů:

- respondenti ze středočeského regionu - nejčastěji uváděli kurzy PC a internetu, kurz práce s digitální fotografií, následně psychologii, historii, trestní právo, kriminalistiku, mytologii, anglický a německý jazyk a filosofii. Z množství dotazovaných účastníků výzkumu ve Středočeském kraji neuvedlo návštěvnost nějakého vzdělávacího kurzu 5 respondentů.
- respondenti z Prahy - u těchto respondentů převládaly názvy kurzů se zaměřením na specifické zájmy, např. fyziologie rostlin, dendrologie, politologie, demografie, astrologie, architektura staré Prahy, egyptologie, historie Československa, dějiny umění a mineralogie. Na druhém místě jsou jazykové kurzy a práce na PC. Z celkového počtu pražských respondentů nenavštěvovalo v poslední době žádný kurz 9 respondentů.

Z hlediska obsahu kurzů lze generalizovat, že z respondentů asi přibližně 1/3 navštěvuje kurzy PC a internetu, 1/3 humanitní oblasti vzdělávání (jazyky apod.) a poslední třetina zájmové kurzy.

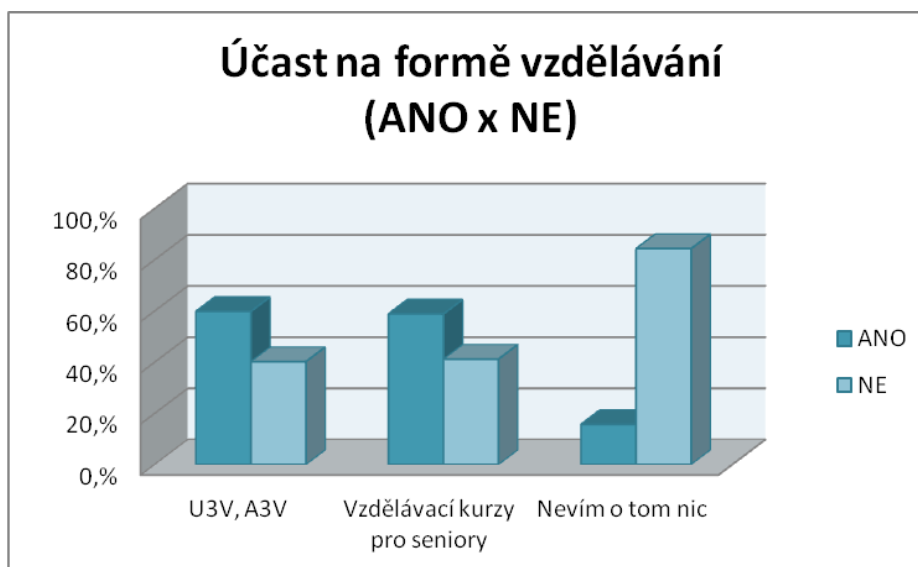
Také i odpovědi na otázku jestli se respondenti zúčastnili níže uvedené formy vzdělávání, jenom dokládají to, že **hypotéza H 4 nebude potvrzena**. Svědectvím je tabulka 16, ze které lze vyčíst jednoznačně, že vědomosti a účast na různých formách vzdělávání (A3V i kurzy) je vysoká.

Téměř 60% respondentů uvádí účast na těchto formách vzdělávání. Pouze necelých 16 % neví o těchto formách nic. Opětovně je nutné konstatovat, že je to velice pozitivní zjištění.

Tabulka 16 – ANO x NE, účast na formě vzdělávání:

U3V, A3V	ANO	61	59,80 %
	NE	41	40,20 %
Vzdělávací kurzy pro seniory	ANO	60	58,82 %
	NE	42	41,18 %
Nevím o tom nic, nenavštěvuji je	ANO	15	14,71 %
	NE	87	85,29 %

Graf 10 – Účast na formě vzdělávání

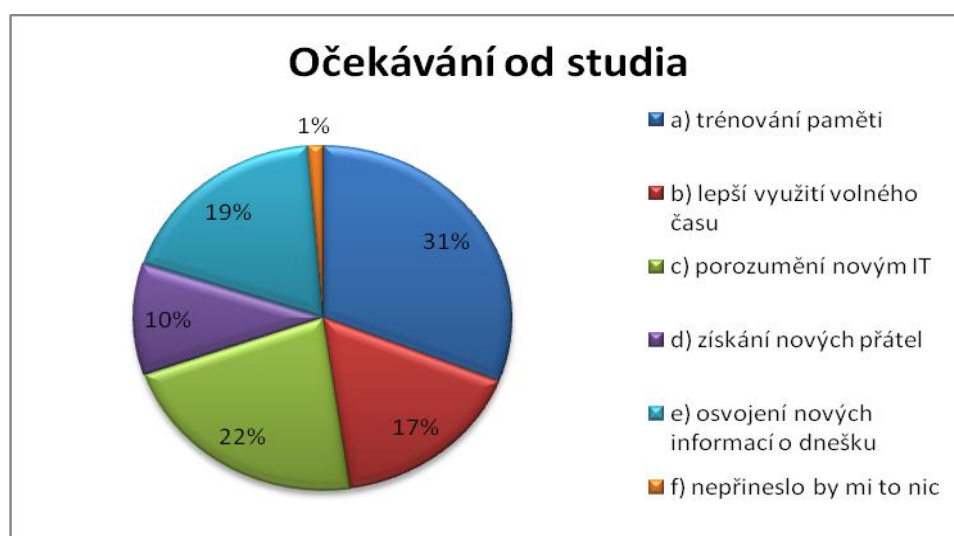

Zajímavé jsou odpovědi respondentů na otázku, co by očekávali od studia, kdyby mohli studovat na U3V. Měli možnost vybrat 3 nabídnuté možnosti. Z tabulky 17 vyplývá jednoznačně, že trénování paměti je asi problémem č. 1 pro dotazované respondenty, to by nejvíce očekávali od studia na U3V. Tuto skutečnost uvedlo ze 102 respondentů až 95. Na druhé místo dávají možnost porozumění novým informačním technologiím, tuto odpověď uvedlo až 67 respondentů ze zkoumaného souboru. To je potěšitelné z hlediska výzkumního cíle, že problematika IT je velice zajímavá a chtějí se v ní vzdělávat. I možnost osvojení si nových informací a snazší orientace v dnešní době je oblastí, která je uváděna na třetím místě z hlediska očekávání od studia na U3V. Tyto tři možnosti jsou asi také jistým obrazem o potřebnosti v čem, co a jaké informace jsou pro tuto skupinu nejpotřebnější.

Tabulka 17 – Kdybyste měl/a možnost studovat na U3V, co byste od toho očekával/a?
(3 možnosti)

a) trénování paměti	95	31,05 %
b) lepší využití volného času	51	16,67 %
c) porozumění novým IT	67	21,90 %
d) získání nových přátel	32	10,46 %
e) osvojení nových informací o dnešku	57	18,63 %
f) nepřineslo by mi to nic	4	1,31 %

Graf 11 – Očekávání od studia (v %)

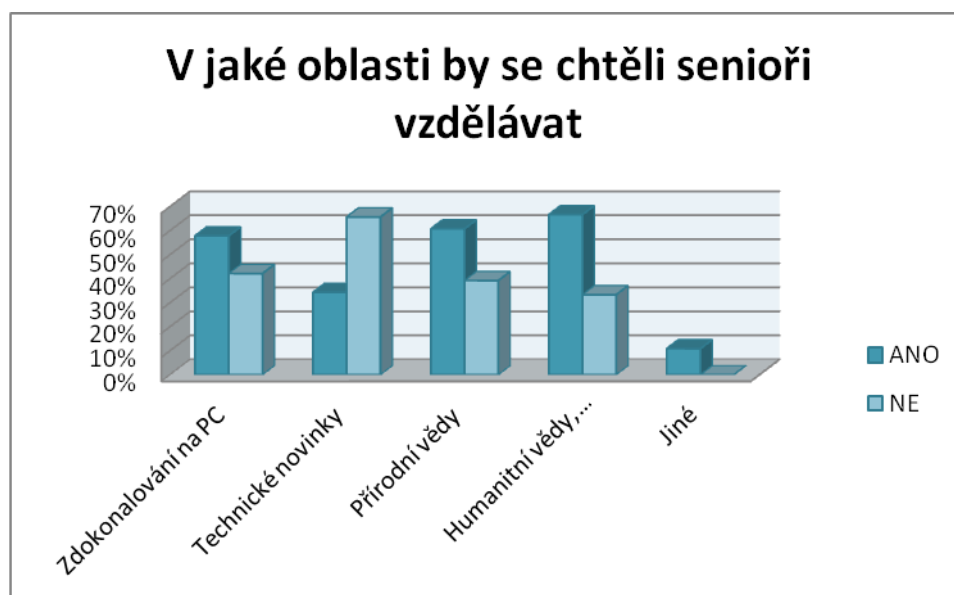
Jak již bylo zmíněno výše, druhou nejčtenější odpovědí na otázku, co by respondenti očekávali od studia na U3V by bylo lepší porozumění novým IT technologiím, což je velice pozitivním zjištěním pro mé empirické šetření.

H 5 - Z hlediska obsahu vzdělávání se nejvíce chtějí senioři vzdělávat v humanitních vědách a v cizích jazycích. Za kurzy nejsou senioři ochotni vynakládat větší finanční obnosy. Na základě odpovědí na otázku, ve které bylo mapováno, co je nejvíce zajímavá, **byla potvrzena první část této hypotézy**. Až 66,67 % respondentů uvedlo tuto skutečnost, viz tabulka 18. Na druhém místě v četnosti odpovědí jsou přírodní vědy tj. téměř 61% respondentů. To je svědectvím toho, že u většiny respondentek - žen převládá zájem o humanitní obory nad přírodními vědami. Na třetím místě je zdokonalování se v práci na PC (cca 58 %).

Tabulka 18 – Co Vás nejvíce zajímá, v čem byste se chtěl/a vzdělávat, v jakých oblastech? (ANO x NE)

Zdokonalování na PC	ANO	59	57,84 %
	NE	43	42,16 %
Technické novinky	ANO	35	34,31 %
	NE	67	65,69 %
Přírodní vědy	ANO	62	60,78 %
	NE	40	39,22 %
Humanitní vědy, jazyky	ANO	68	66,67 %
	NE	34	33,33 %
Jiné:	Psychologie, dějiny antiky, léčebná výživa, kresba/malba, ekonomie, historie, astrologie, architektura, zdraví a léčba, výtvarná výchova		10,87 %

Graf 12 – V jaké oblasti by se senioři chtěli vzdělávat

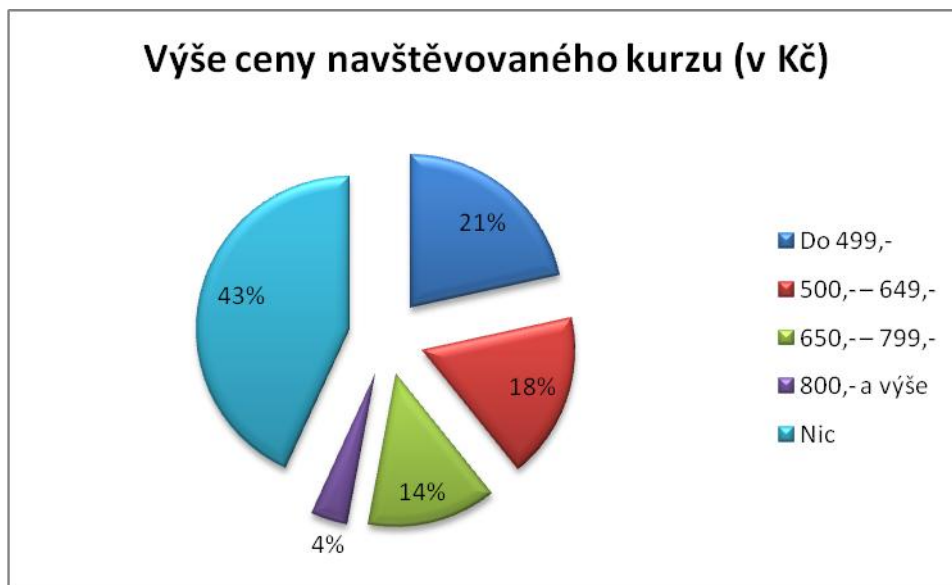

Druhá část H 5 nebyla potvrzena, senioři jsou ochotni zaplatit za kurzy – viz odpovědi v tabulce 19, více jak polovina respondentů tj. 56,87 % museli za účast v kurzu zaplatit, takže lze předpokládat, že jsou ochotni za účast v kurzech platit, ale ne příliš vysokou částku. Současně také existuje docela velká část respondentů, kteří nemuseli za kurz zaplatit (43,14 %).

Tabulka 19 – V případě, že navštěvujete nějaký kurz, kolik jste za něj musel/a zaplatit?

Do 499,-	22	21,57 %
500,- – 649,-	18	17,65 %
650,- – 799,-	14	13,73 %
800,- a výše	4	3,92 %
Nic	44	43,14 %

Graf 13 – Výše ceny navštěvovaného kurzu (v Kč)

4.6.2 Druhá oblast zkoumání: Názory respondentů na informační technologie

Druhou oblastí, kterou se budu snažit interpretovat dle zjištěných poznatků je problematika názorů respondentů na využívání informačních technologií. Některé základní poznatky již byly zjištěny v 1. části interpretace vše o vzdělávání, které jednoznačně vyznívají ve prospěch informačních technologií. Možnost porozumění novým informačním technologiím vidí senioři jako velice důležitou a udávají to z hlediska očekávání především v obsahovém zaměření dalšího studia na U3V a A3V, jako druhý nejdůležitější argument (67 respondentů ze 102). Také z hlediska potřeb a zájmů, v čem by se chtěli dotazovaní senioři perspektivně vzdělávat, uvádí problematiku informačních technologií na významném třetím místě. Tato důležitá přední umístění informačních technologií v žebříčku obsahových orientací a zájmů pro další studium signalizuje jistou hladinu potřebnosti zabývat se touto problematikou hlouběji. Kdyby znalosti dotazovaných respondentů v oblasti IT byly na dostatečné výši, neuváděli by jejich další studium za jisté priority zájmů a potřeb.

Musím ale konstatovat, že je nutné mít na zřeteli, že tento pozitivní stav v oblasti IT je také určen jistou kvalitou zkoumaného souboru (tzv. elitní skupina vzdělávajících se

seniorů), která asi nekoresponduje celkově se stavem v naší společnosti. Pražští a středočeští senioři mají povětšinou dobrou dostupnost k možnostem vzdělávání, jak již také bylo zmíněno v předchozím šetření. Vzdělávání v seniorském věku neshledávají jako přítěž, ale spíše jako aktivní trávení volného času, jsou často vysoce motivovaní a neobávají se novinek, které moderní technologie přinášejí. Existuje zde i lepší přístupnost k internetovému připojení, to lze deklarovat dle šetření Českého statistického úřadu, který uvádí, že celkově vývoj podílu domácností s připojením k internetu výrazně rok od roku stoupá. Pro rok 2010 – 2012, má stále největší internetové připojení hlavní město Praha, 66 % domácností je připojeno k internetu, na druhém místě je Středočeský kraj s 63,5 % ⁶⁹, což také potvrzuje předpoklad, že respondenti z těchto krajů mají internet a jeho služby více dosažitelné, než senioři z ostatních krajů.

H6 – Více než polovina respondentů obou podskupin zastává názor, že nové IT jim ztěžují život. Nejvíce pomoci s používáním IT se jim dostává od svých blízkých (především rodiny, vnoučat). Tato hypotéza, její první část byla verifikována otázkou – Zastáváte názor, že nové technologie Vám omezují či ztěžují život? Odpovědi, které jsou v tabulce 20, jednoznačně vyvracejí tuto hypotézu. **H 6 – její první část nebyla potvrzena.** Nové informační technologie neomezují život až 78,43 % respondentům. Je to velice pozitivní zjištění, ale to pravděpodobně souvisí s již vysloveným tvrzením, že zkoumaný soubor představuje jistou elitní skupinu v rámci sociální skupiny seniorů. Je to až neuvěřitelné, že toto konstatování boří negativní mýty, že senioři a nové informační technologie k sobě nepatří. Realita je jiná, většina až téměř 80 % mají pozitivní vztah k IT a jenom asi 1/5 respondentů má negativní názor, ve smyslu, že jim IT ztěžují život. Další kontroverzní a problematické zjištění, které dokumentuje jisté pozitivum, které jsem nepředpokládala.

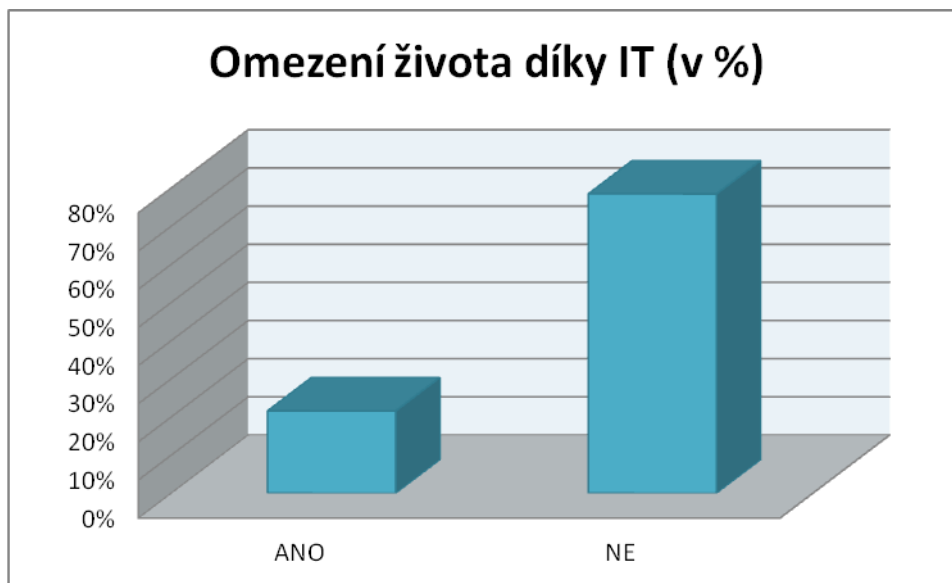
Tabulka 20 - Zastáváte názor, že nové IT omezují život?

ANO	22	21,57 %
NE	80	78,43 %

⁶⁹ ČSÚ – Připojení na internet, [online], [cit. 2013-01-25] Dostupné z [www:](http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/pripojeni_na_internet_ma_jiz_sest_desetin_domacnosti_na_vysocine)

<http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/pripojeni_na_internet_ma_jiz_sest_desetin_domacnosti_na_vysocine>

Graf 14 – Omezení života díky IT (v %)

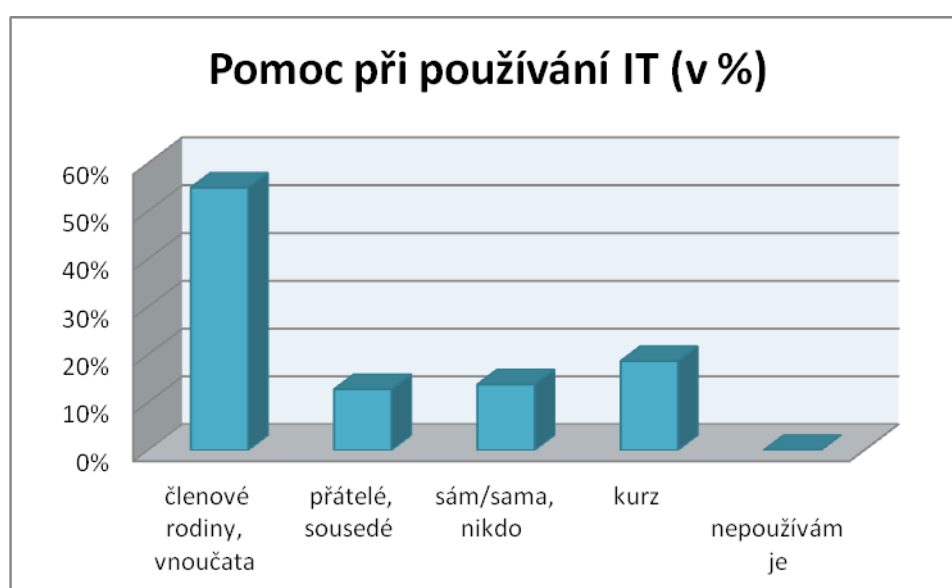
Druhá část H 6 byla naopak potvrzena. S používáním informačních technologií jim nejvíce pomáhají členové rodiny, uvádí až 54,90 % respondentů. Významným činitelem je i účast na kurzech 18,63 %, tj. téměř 1/5 respondentům napomáhá s používáním IT výuka v kurzech. Zde je nutné zdůraznit, že účast na kurzech značně pomáhá respondentům se seznamovat s používáním nových IT a že možnosti účastnit se na kurzech o informačních technologiích přispívá k vytváření lepšího vztahu k informačním technologiím. Vzdělávání v kurzech s problematikou IT je tedy nesporně jednou z důležitých cest, jak postupně zpřístupňovat cestu seniorům k využívání nových informačních technologií v jejich životě. Vzdělávání v rámci této oblasti bude i nadále pomáhat seniorům na cestě ke kvalitnějšímu využívání nových informačních technologií. Zde je nutné hledat jisté rezervy zkvalitňování obsahu a forem vzdělávání.

Přehled odpovědí na otázku kdo jim nejvíce pomáhá s používáním IT, jsou v tabulce 21.

Tabulka 21 – Kdo Vám nejvíce pomáhá s používáním nových IT technologií?
(mobilní telefon, PC, apod.)

a) členové rodiny, vnoučata	56	54,90 %
b) přátelé, sousedé	13	12,75 %
c) sám/sama, nikdo	14	13,76 %
d) kurz	19	18,63 %
e) nepoužívám je	0	0 %

Graf 15 – Pomoc při používání IT (v %)

Jaké konkrétní informační technologie jsou respondenty nejvíce využívány, deklaruje tabulka 22. **Hypotéza H7**, že mobilní telefon využívá ve svém životě téměř 90% respondentů, **byla potvrzena**. Mobilní telefon vlastní až 92% respondentů, což je poměrně vysoké procento. Neuvěřitelné zjištění, zdá se mi až nereálné, ale je nutné zdůraznit, že nebyla hodnocena kvalita a stupeň používání mobilního telefonu. Převládá názor, že mnoho seniorů je využívá jenom z hlediska přivolání pomoci apod., ale to nebylo měřeno, nelze tak zjistit reálný stav.

Jiné technologie (kromě internetu) nejsou v oblibě, **druhá část hypotézy - je potvrzena jen částečně**. Výpovědi respondentů jsou opět velice pozitivní. PC nebo notebook vlastní až téměř 60% respondentů. Také vlastní hodnocení kvality ovládnutí práce

na PC je poměrně značně vysoká (až 60%) sebehodnotí dobře svou práci na PC. Jde o pozitivní sebehodnocení, které nemusí odpovídat reálnému stavu a nebyla stanovena kritéria tohoto hodnocení. Takže toto zjištění nemusí úplně odpovídat realitě. I tak jsou zde i další velmi kladná hodnocení o ovládání internetu – až 62 %.

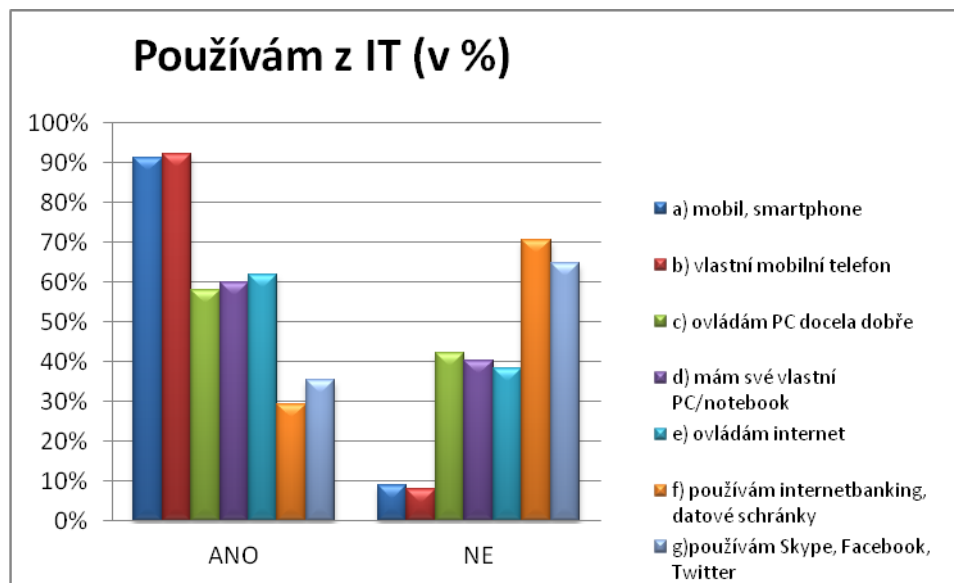
Méně pozitivně hodnotí používání dalších ICT na internetu, jako je internetbanking či datové schránky, zde jenom necelá třetina využívá tuto službu. Také Skype, Facebook a Twitter používá jenom větší třetina respondentů. Tyto nové služby internetu jsou již v povědomí seniorů, ale nejsou moc rozšířené.

Celkově s tímto zjištěním musím vyjádřit spokojenost se stavem používání ICT jako je mobil, PC a internet. Menší využívání sociálních sítí přes internet odpovídá charakteristice této sociální skupiny, která upřednostňuje osobní komunikaci před internetovou.

Tabulka 22 – Používám:

a) mobil, smartphone	ANO	93	91,18%
	NE	9	8,82%
b) vlastní mobilní telefon	ANO	94	92,16%
	NE	8	7,84%
c) ovládám PC docela dobře	ANO	59	57,84%
	NE	43	42,16%
d) mám své vlastní PC/notebook	ANO	61	59,80%
	NE	41	40,20%
e) ovládám internet	ANO	63	61,76%
	NE	39	38,24%
f) používám internetbanking, datové schránky	ANO	30	29,44%
	NE	72	70,56%
g) používám Skype, Facebook, Twitter	ANO	36	35,30%
	NE	66	64,70%

Graf 16 – Používám z IT (v %)

Potřeba hlubšího zkoumání problematiky využívání IT by měla být další etapou zkoumání. Sebehodnocení ovládání PC by bylo nutné u těchto respondentů verifikovat, ale to až v nějakém dalším zkoumání. Podařilo se vytvořit obraz o názorech na IT, které jsou pozitivní a nové technologie nejsou pro seniory překážkou. Formy využívání IT je nutné sledovat a přizpůsobovat potřebám seniorů. Tímto způsobem by měly jednat i velké výrobní společnosti, které jsou tvůrci těchto nových informačních technologií, aby nezapomínaly na starší věkovou skupinu společnosti. To je ale jiná kapitola.

V současnosti je oblast vývoje nových moderních informačních technologií většinou zaměřena na mladší generace. Je zde brán malý zřetel na potřeby seniorů – uživatelů. Existují také výjimky, které se ovšem zatím týkají pouze mobilních telefonů. Výrobci pravděpodobně nepředpokládají, že by senioři měli zájem o užívání dalších technických vymožeností. Existuje ovšem mobilní telefon pro seniory, který je určen přímo generaci seniorů. Tento typ mobilního telefonu vyrábí více společností, takže nabídka na našem trhu je celkem vysoká, i cena se pohybuje okolo jednoho tisíce korun, což není tak vysoká investice, jak u většiny klasických mobilních telefonů či smartphonů. Má větší displej, velké znaky a existuje tam i SOS tlačítko, které jedním stisknutím vytočí předem navolená čísla a zároveň rozešle i nouzovou sms zprávu na daná čísla – nejčastěji rodinného příslušníka či záchranou službu. Pokud nejsou čísla nastavena, telefon

automaticky volá linku 112. U některých typů telefonů můžeme najít i svítilnu, která je velmi užitečným pomocníkem. Výhodou je také vysoká hlasitost, která umožňuje lepší obsluhu a funkčnost seniorského mobilního telefonu.

4.6.3 Třetí oblast zkoumání: Volnočasové aktivity seniorů

Poslední okrajovou problematikou byla oblast volnočasových aktivit a osobních přání do dalšího života, resp. co této skupině nejvíce schází, co chtějí vzkázat. Tato problematika se jeví jako nesouvisící s tematikou IT a vzdělávání, ale chtěla jsem poznat, jaké aktivity jsou pro ně dominantní a co je trápí a baví. Tím by byl vytvořen celkový obraz o názorech a postojích seniorů, což je cílem mé diplomové práce. Věřím, že se mi to částečně podařilo.

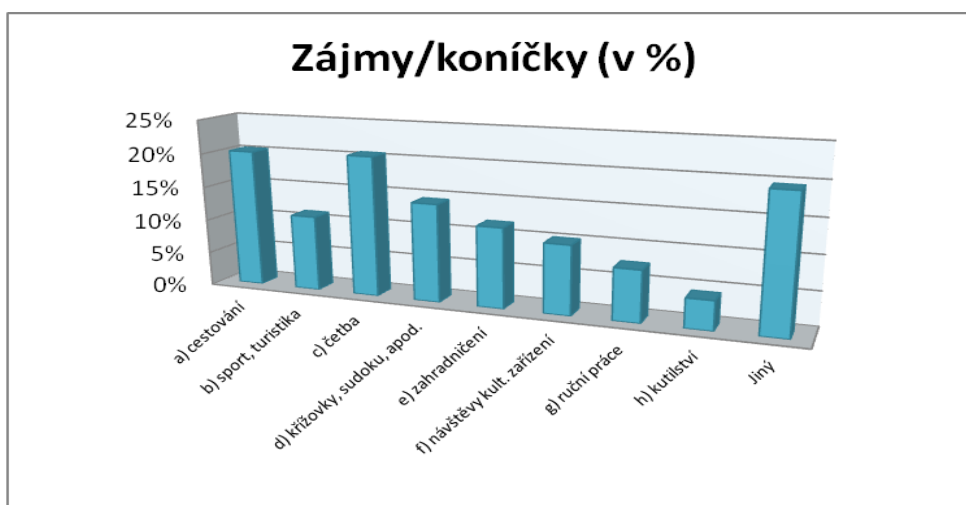
H8 - Nejoblíbenější volnočasovou aktivitou je cestování a účast na posezeních s vrstevníky, byla ověřena otázkou, ve které měli respondenti uvést 3 nejdůležitější zájmy a koníčky. Odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce 23. Z uvedeného vyplývá, že **hypotéza byla ověřena jenom částečně**. Nejoblíbenější aktivitou je četba (20,59 %), na druhém místě je již vzpomínané cestování a třetím favoritem jsou křížovky, sudoku apod. Je zvláštní, že neuvádějí vůbec účast na sezeních s vrstevníky jako aktivitu, která by je nějak zvlášť zajímala. Přitom měli respondenti možnost tuto aktivitu připsat do jiných aktivit. Poměrně rovnoměrně jsou zastoupené koníčky sportovní aktivity, zahradničení kutilství, ruční práce apod. (kolem 11 – 13 %). Specifické aktivity lze rozčlenit na: kulturní aktivity, sportovní aktivity, společenské hry a ostatní zájmové činnosti. Celkem své jiné zájmy vyjádřilo cca 19,57 % respondentů.

Tabulka 23 – Jaké jsou Vaše zájmy/koníčky (3 možnosti + dopsat další)

a) cestování	62	20,26 %
b) sport, turistika	34	11,11 %
c) četba	63	20,59 %
d) křížovky, sudoku, apod.	44	14,38 %
e) zahradničení	36	11,76 %
f) návštěvy kult. zařízení	31	10,13 %
g) ruční práce	23	7,52 %
h) kutilství	13	4,25 %
Jiný: 19,57 %	kulturní aktivity – koncerty vážné hudby, výstavy, sportovní aktivity – plavání, auto-moto sport, rybaření společenské hry – žolíky, karetní hry, scrabble zájmové činnosti – malování, digitální fotografie, sbírání pohlednic, železniční doprava, vojenství, archivnictví novinových materiálů o Praze, péče o domácího mazlíčka, makrobiotika	

Na základě odpovědí s ohledem na zájmy a koníčky lze charakterizovat seniory jako velice aktivní skupinu, která hodně čte, věnuje se cestování a různým sportovním aktivitám. Škála jejich zájmů je velice bohatá. Tento aktivní přístup je pro tuto skupinu důležitý, mobilizuje duševní i fyzické síly, udržuje je stále v aktivní fázi, díky veškerým činnostem, nemusí to být pouze vzdělávání, či nějaká odborná aktivita, ale jakákoliv činnost, která v nich bude pěstovat činný zájem. Není tajemstvím, že největším nebezpečím pro seniora je situace, kdy se stane rigidním. Tato stav se pak stává velmi závažným a těžko se z něj senioři dostávají.

Graf 17 – Zájmy/koníčky (v %)

Tabulka 24 – Co Vás v životě, nejvíce zajímá, nejvíce schází, vzkaz:

Zajímá/těší:	Život na Zemi, nové poznatky, nechátrání, přátelé, děti a vnoučata, křesťanství, poznávací zájezdy, zpívání, partnerka, pravnoučata, přítomnost
Chybí:	Mládí, život, jistota a harmonie obecně, znalost cizích jazyků, málo přátel, málo možností seniorského vzdělávání, lidská slušnost, soc. a duchovní vývoj společnosti, bezpečnost a vysoká kriminalita, mezilidské vztahy, společenský život, slušní lidé, setkávání se synem, špatný vztah k seniorům, politická situace – nesouhlas, přátelství většího kolektivu, osamění, tolerance a pomoc druhému, pár let zpět, čas, finanční nedostupnost, úcta ke stáří
Vzkaz:	Díky za zájem o seniory, hodně štěstí a úspěchů ve studiu

Vzhledem k odpovědím na poslední otázku přání a postojů lze generalizovat obecně jejich pozitivizmus, který kulminuje v určitou rodinnou pohodu a starostlivost o své blízké. Zajímají je nové poznatky ze současnosti a inklinují také ke křesťanství.

Chybí jim objektivně mládí, ale především znalosti, které již nestihnout zvládnout, především znalosti cizích jazyků a postrádají také základní lidské vlastnosti, které kdysi byly samozřejmostí, jako je slušnost, tolerance a pomoc slabším a osamoceným lidem.

Největším vzkazem pro mne bylo poděkování za zájem o seniory, který je menší než v minulosti. Shledávám to jako velmi hřejivý pocit.

4.7 Interview

Součástí projektové části byly i rozhovory s lektory různých vzdělávacích kurzů zaměřených na seniory jako účastníky těchto kurzů. Těchto rozhovorů se zúčastnilo pět lektorů z různých oblastí vzdělávání seniorů (dotazovaní lektori byli z Aktivizačního centra pro seniory v Praze 8 a Akademie třetího věku v Kolíně). Hlavním cílem těchto interview bylo zjistit, jaký je rozdíl v přístupu ke studentům seniorům a „klasickým studentům“ a zároveň získat určité povědomí o charakteristikách těchto seniorských posluchačů.

Někteří lektori přistupují ke svým posluchačům – seniorům s určitou nervozitou, ne z důvodu trémy před novým kolektivem, ale vzhledem k věku, znalostem a předchozím zkušenostem seniorů. Většina lektorů také potvrzuje to, že senioři ještě po skončení kurzu v mnohých případech dále debatují o dané problematice a tyto diskuze se přenášejí i do jejich rodin, což je obrovské pozitivum pro tuto věkovou kategorii. U ní je nejdůležitější duševní i sociální aktivita, která jim pomáhá stále se udržovat v dobré psychické kondici.

U lektorů – seniorů, kteří tuto svojí lektorskou činnost vykonávají zcela zdarma, jsou pocity obdobné. Díky pohledu na stále aktivní skupinu, která nepodléhá svým zdravotním i psychickým problémům, se sami cítí lépe a stejně aktivní jako tomu bylo před odchodem do důchodu. Většina z nich se zmiňuje o svém uspokojení z toho, že mohou své znalosti a dovednosti, které nabyli v produktivní etapě svého života, předávat dále. V mnoha případech se tu objevují nová přátelství, ať už ve skupině vzdělávajících se seniorů, ale zároveň také lektorů a seniorů. Existuje pro to snadné vysvětlení, jsou to lidé v podobných věkových kategoriích a s podobnými zájmy.

Všichni dotazovaní lektori se shodují na tom, že největším přínosem tohoto vzdělávání je rozbití stereotypu, který většina seniorů ve svých životech zažívá. Jejich život dostane nový řád, objevují se povinnosti, příprava apod., které jsou nutné pro úspěšné zvládnutí kurzu. Pro seniory je to také nová náplň pro jejich volný čas, místo, kde se mohou setkávat a získávat nové přátele a zejména vzdělávací i zájmové kurzy pomáhají seniorům snížit pocit osamění. Senioři – posluchači kurzů získávají také určitou prestiž před svými rodinami, okolím a přáteli a současně si v mnohých případech zvyšují své vlastní sebevědomí, že i v tak pokročilém věku zvládají usedat do lavic a opět se stát „studentem“. U některých jedinců se jedná i splnění dávného snu, protože v minulosti jim nebylo, ať už z jakýchkoliv důvodů umožněno studovat. Dalším největším kladem je trénování paměti, seznamování se s novými technologiemi a jejich následné úspěšné zvládnutí alespoň na uživatelské úrovni a také poznání či prohlubování dosavadních znalostí.

Existují samozřejmě faktory edukace seniorů, které nemohou být opomenuty a v případě, že se tomu tak stane, může být celý vzdělávací proces velmi narušen. Jako

hlavní determinant by se dala uvést samotná osobnost pedagoga a jeho styl výuky, dále pak vyučovací prostředí a také kolektiv posluchačů. Z hlediska vyučovacího prostředí pro seniory je klíčovou bezproblémová dostupnost z důvodu možných zdravotních handicapů, poté kvalitní ozvučení místnosti a uzpůsobená velikost písma jak na vzdělávacích materiálech, tak i při elektronickém promítání s ohledem na zaměření vzdělávacího programu. Přístup vyučujícího, lektora, pedagoga apod., na tom se shodují všichni respondenti tohoto interview, je nejdůležitější. Senioři jsou skupina, která potřebuje specifický a citlivý přístup nejen v chování k nim, ale také specifické metody edukace. Přístup by měl vstřícný, otevřený a lektor by měl se skupinou vytvořit vztah na přátelské úrovni a zároveň by měl být schopný přednést danou odbornou problematiku srozumitelnou formou a měl by být také schopen motivovat skupinu seniorů a pomoci při překonávání nedůvěry ve vlastní schopnosti a schopnost učit se.

Podle názoru všech lektorů je důležité logické uspořádání průběhu výuky, od první lekce až po provázanost celého vzdělávacího cyklu. Pro kategorii seniorů je neklíčovější časté opakování, rekapitulace základních myšlenek a neustálé opakování nejpodstatnějších záležitostí. Také je významné zapojování účastníků do průběhu vzdělávání a jejich participace a následná diskuze, která pomůže lépe ukotvit nové znalosti či dovednosti. Velmi důležitá je také zpětná vazba. Lektori také musí mít na zřeteli, že u této věkové skupiny se více objevuje tréma, úzkost z nových situací, nedostatek energie a nerozhodnost, proto je nutný specifický přístup, jak již bylo zmíněno výše.

A o jakou oblast vzdělávání je největší zájem ze strany seniorů? Podle názorů lektorů převládá zájem o oblast IT, jazyky a také oblast, ve které působili ještě v produktivním věku, nebo to byl jejich koníček. Toto doplňující zjištění koresponduje s výsledky dotazníkového šetření.

5. DISKUZE

5.1 Diskuze - identifikační znaky

1. Ženy se více účastní různých forem vzdělávání než muži, také se jich podstatně více účastnilo na tomto výzkumném šetření - až 84 %. Jde v podstatě o názory žen – seniorek, (ženy mají větší zájem o další vzdělávání).
2. Z hlediska věku je nejvíce (téměř 50 %) zastoupena podskupina seniorů ve věku od 60 - 69 let.
3. Nejvíce, téměř 2/3 respondentů uvádí odbornou profesi před nástupem do důchodu. Toto zjištění koresponduje se zjištěním, že respondenti jsou velice vzdělaní, více než 2/3 jich uvádí, že má dosažené středoškolské vzdělání.
4. Největší podskupinou z hlediska rodinného stavu je podskupina vdaná/ženatý, 42 % (43 respondentů).
5. Zastoupení respondentů ve sledovaných krajích je téměř rovnoměrné (hl. město Praha má o 14 % více respondentů).
6. Ekonomická situace respondentů - **šokující zjištění** – téměř 63 % respondentů nepracuje a také jsou finančně nezávislí, mají dobrý důchod, a nemusí pracovat - odpovědělo až 62 %.
7. Zkoumaný vzorek respondentů je velice vzdělaný a ekonomicky nezávislý, takže lze očekávat i velice pozitivní názory na zkoumanou problematiku. Je to relevantní zjištění, ale vzhledem k názorové hladině celkové populace této cílové skupiny, dost diskutabilní a kontroverzní zjištění.
8. Více než 85 % respondentů navštěvuje nějaký kurz a pouze necelých 15 % dotazovaných nenavštěvuje žádné kurzy, proto nebylo možné zohlednit rozdělení souboru do dvou podskupin, jak bylo v projektu předpokládáno.

5.2 Diskuze 1. části: Vše o vzdělávání – aktivní podzim života

1. U většiny respondentů převládají pozitivní názory na vzdělávání: vzdělávání v důchodu je potřebné, svět se rychle vyvíjí - s tímto výrokem souhlasí až 90 % respondentů. I ostatní pozitivní odpovědi (celkem v průměru kolem 85 %) korespondují s pozitivistickými názory na vzdělávání. Pouze cca 28 %, zastává názor, že se chtějí vzdělávat sami.

2. Hlavními determinanty neúčasti na vzdělávání nejsou nedostupnost, finance a zdravotní stav. Nedostupnost uvádí jen necelých 25 % respondentů, také finance jenom necelých 20 % a zdravotní stav také pouze 35% respondentů.
3. Míra informovanosti seniorů o možnostech vzdělávání je značně vysoká. Největším informačním zdrojem pro ně je tisk, televize, rozhlas až 40 %, dále kluby seniorů a přátelé kolem 24 %, pouze 4,38 % respondentů uvádí, že nemají žádné informace o vzdělávání, což je velice nízké procento.
4. Respondenti jsou vzdělaní, finančně zabezpečení, dobře informovaní o možnostech vzdělávání, to vyplývá i z té reality, že jich v době realizace terénního sběru dat navštěvovalo nějaký kurz více než 85 % ze všech dotazovaných respondentů. Tito respondenti představují jistou elitu v této sociální skupině, což bylo deklarováno již v popisu vzorku.
5. Vědomosti a znalosti o U3V a Akademii třetího věku ve vzdělávacích kurzech jsou velice dobré, jenom cca 6,8 % uvedlo, že nevědí, co U3V a A3V jsou.
6. Účast na různých formách vzdělávání (A3V i kurzy) je velmi vysoká. Téměř 60 % respondentů uvádí svou účast na těchto formách vzdělávání. Pouze necelých 15 % nemá povědomí a nenavštěvuje žádnou z těchto forem. Opětovně je nutné konstatovat, že je to velice pozitivní zjištění.
7. Trénování paměti je asi problémem č. 1 pro dotazované respondenty a zároveň by to nejvíce očekávali od studia na U3V. Tuto skutečnost uvedlo ze 102 respondentů až 95 dotazovaných. Na druhé místo dávají možnost porozumění novým informačním technologiím, tuto odpověď uvedlo až 67 respondentů ze zkoumaného souboru, což je velice důležitý poznatek, který je významný pro toto zkoumání. Ukazuje, že senioři mají zájem o nové informační technologie. Na třetí místo dávají respondenti možnost osvojení si nových informací a snazší orientace v dnešní době.
8. U respondentů z hlediska vzdělávacích perspektiv převládá zájem o humanitní obory a jazyky (až 66,67 %) nad přírodními vědami (60,78 %). Na třetím místě je zdokonalování se v práci na PC (cca 58 % respondentů) uvedlo tuto odpověď.
9. Senioři jsou ochotni za účast na kurzech vynakládat určité finanční částky, je to překvapivé zjištění, existuje zde souvislost s jejich dobrou ekonomickou situací. Nejvíce do 500,- Kč, uvádí to asi 1/5 respondentů.

5.3 Diskuze 2. části – Názory respondentů na informační technologie

1. Většina až téměř 80 % mají pozitivní vztah k ICT a jenom asi 1/5 respondentů má negativní názor, že jim ICT ztěžují život.
2. Hlavními pomocníky při práci s novými informačními technologiemi jsou pro seniory jejich rodiny (55 %) respondentů. Přínosné zjištění je také to, že seniorům s ICT technologiemi pomáhá účast na vzdělávacích kurzech – 18,63 % respondentů si osvojilo práci na PC a s internetem díky vzdělávání.
3. Mobilní telefon využívá téměř 92 % respondentů, je ovšem otázkou jaká je uživatelská schopnost a kvalita užívaných funkcí, na toto poznání by bylo třeba dalšího výzkumného šetření.
4. Vlastní počítač či notebook má téměř 60 % dotazovaných seniorů, a zároveň téměř 58 % seniorů uvádí, že PC/notebook ovládá docela dobře na uživatelské úrovni. V oblasti ovládání internetu je tato situace obdobná, 62 % respondentů se vyjádřilo, že ovládá internet a práci s ním.
5. Takto pozitivní zjištění nejsou v oblasti internetbankingu, datových schránek – 29,44 % dotazovaných využívá tyto technologie, to je skoro 1/3 všech respondentů. Oblast moderních elektronických komunikačních sítí je na tom o něco lépe, Skype, Facebook či Twitter používá téměř 36 % respondentů.
6. Bylo by vhodné prošetřit úroveň, způsob a formy užívání moderních technologií seniory. Sebehodnocení není vhodná volba, tato oblast je vhodným prostorem pro hlubší zkoumání

5.4 Diskuze 3. části – Volnočasové aktivity seniorů

1. Nejoblíbenější aktivitou je četba (téměř 21 %), na druhém místě je cestování a třetí nejpopulárnější činností jsou křížovky, sudoku apod. Zvláštností je, že respondenti neuváděli jako jejich favorizovanou volnočasovou aktivitu setkávání s přáteli či vrstevníky. To nevedl žádný senior.
2. Aktivity, které měly povětšinou shodně okolo 11 %, byly sport/turistika, zahradničení, návštěvy kulturních zařízení a ruční práce (8 %). Tyto aktivity by se daly charakterizovat

jako zájmové a také by se daly paušalizovat na celou skupinu starší generace, která má až na výjimky obdobné zájmy a analogický způsob trávení volného času.

3. Téměř 1/5 (19,57 %) dotazovaných seniorů uváděla speciální volnočasové aktivity, které lze rozčlenit do 3 skupin – kulturní aktivity (koncerty vážné hudby, výstavy, apod.), sportovní aktivity (plavání, rybaření, atd.), společenské hry (karetní hry, scrabble, atd.) a zájmové činnosti (práce s digitálními fotografiemi, makrobiotika, archivace novinových materiálů o Praze, apod.).

4. Skupina dotazovaných seniorů je charakteristická svojí aktivitou, jak již bylo zmíněno výše, jedná se o skupinu poměrně vysoce vzdělanou a s dobrou ekonomickou situací, proto tento stav nemusí převládat v celé generaci seniorů. Psychická i fyzická aktivita je jedním z nejdůležitějších způsobů proti stárnutí.

5. Z hlediska přání a postojů, které seniory těší, by se dala generalizovat jejich rodina a zájem o rodinnou pohodu. Také vnoučata a pravnoučata jsou největším hnacím motorem seniorů, který jim brání stát se pasivním člověkem. Také je nutné zmínit zájem o nové poznatky a současnou situaci nejen u nás, ale také ve světě.

6. Okruh, který dotazovaní senioři postrádají nebo jim chybí, by se dal objektivizovat jako mládí a zejména znalosti a dovednosti, které si již nestihnout osvojit. Je to především znalost cizích jazyků. Také postrádají lidské vlastnosti, které byly v minulosti běžným jevem, ale dnes už tomu tak není, jako je slušnost, tolerance a nezištná pomoc druhým.

7. Nejčastěji se opakovaným vzkazem, který senioři opětovaně uváděli, byl takový, že si cení toho, že se někdo zajímá o jejich věkovou skupinu, chce poznávat jejich potřeby a že jsou stále ještě skupinou, která potřebuje zájem a není opomínána, jak tomu bylo v minulosti.

6. ZÁVĚR

Diplomové práce se zabývá vztahem seniorů a moderních informačních a komunikačních technologií a zároveň jejich vztahem k seniorskému vzdělávání, toto také byl jeden z hlavních cílů. Závěrem lze konstatovat, že cíle výzkumu byly splněny, některé zjištěné údaje z šetření však nekorespondují s obecnými názory společnosti o seniorech. Bylo to způsobeno tím, že výzkumný soubor představoval elitní skupinu v rámci sociální skupiny seniorů. Obecně je možno konstatovat, že zkoumaný soubor má velice pozitivní názory na vzdělávání a ICT a zároveň je tento soubor seniorů konzistentní a homogenní a je určitou elitou této věkové skupiny, určitě atypickou, téměř všichni jsou velice vzdělaní, poměrně finančně zabezpečení a také se velice aktivně účastní různých forem vzdělávání. Takřka polovina seniorů chodí do kurzů U3V, A3V a druhá třetina navštěvuje zájmové kurzy. Čím vzdělanější, tím více finančně nezávislí, jedná se o přímou úměru. Zde to platí dokonale. Celkově lze hodnotit zkoumaný soubor velice pozitivně. Situace ale neodpovídá celostátnímu stavu, je všeobecně známým faktem, že seniorů, kteří se vzdělávají, představují jen 2 % celkové populace v České republice.

Výsledky šetření deklarují, že pojmy ICT a senioři jsou v pozitivním vztahu. Téměř všichni senioři ovládají mobilní telefon (91 % respondentů), internet (61 % dotazovaných) a moderní komunikační technologie – zejména Skype využívá (až 35 % seniorů). Poměrně vysoké procento vlastní také PC (59,80 %). Zvládnutí stupně ovládání jednotlivých ICT nebylo cílem tohoto šetření. Jejich sebehodnocení stupně zvládnutí bylo poměrně velice vysoké, ale to nebylo možné tímto šetřením ověřit. V budoucnosti by bylo nutné se zaměřit na další zkoumání stupně ovládání nových moderních informačních a komunikačních technologií.

V současnosti je nutné upozornit na problémy v oblasti vývoje nových informačních technologií, které souvisí se seniory, aby byly již při tvorbě IT akceptovány jednoduchost, srozumitelnost a specifická této věkové skupiny. Tvůrci a výrobci nových ICT musí akceptovat jejich specifika a zkoumat požadavky a potřeby této skupiny. Je zde také nutnost zaměřit se na tuto kategorii do budoucnosti z důvodu demografického stárnutí obyvatelstva nejen v České republice, ale po celém světě. Senioři se budou muset stále více a více seznamovat s moderními technologiemi a tudíž i potenciál pro tuto výrobu je

nesmírně veliký. Zároveň se senioři stanou početnou skupinou odběratelů a konzumentů nových technologií. Specializované společnosti by měly vyrábět specifické IT technologie pouze pro seniory, které se přizpůsobí jejich potřebám. Také by tyto nové technologie pro seniory měly projít zkouškou adekvátnosti uživatelské úrovně a kvality a to nejen v místě výroby, ale všude, kde budou distribuované.

Zkoumaní senioři mají velice pozitivní vztah ke vzdělávání. Tento kladný vztah ke vzdělávání je určen jejich relativně vysokým dosaženým vzděláním (polovina má středoškolské vzdělání) a dobrou ekonomickou situací, protože si nepotřebují k důchodu přivydělávat. To jsou determinanty, které určují také jejich pozitivní vztah ke vzdělávání a k novým ICT. Problematika vzdělávání v oblasti CIT je jednou ze základních oblastí jejich potřeb a zájmů.

Dle názorů respondentů je nutné neustále zvyšovat vzdělávání v oblasti ICT, které bude bez velké finanční zátěže seniorů (spoluúčast maximálně do 500 Kč). Poměrně dobrá ekonomická situace seniorů v Praze a ve Středočeském kraji, je totiž docela atypická a zároveň se zde objevuje lepší, pozitivnější přístup k oblasti vzdělávání, než v jiných krajích. Senioři jsou skupinou, která citlivě reaguje na různé změny, o mnoho citlivěji než ostatní sociální skupiny.

Obsah vzdělávání by měl být zaměřen obzvláště na procvičování a následné ověřování znalostí postupů zvládání informačních technologií. Toto téma také souvisí s nedostatečnou finanční gramotností seniorů, která je v mnoha případech neuspokojivá. Díky lepšímu porozumění práce s internetem mohou senioři předcházet různým podvodným praktikám, důvodem je, že senioři jsou většinou tímto postihováni nejčastěji. Často nemají dostatek informací, které by si mohli ověřit pomocí internetu, ale bohužel tuto možnost zatím stále povětšinou neovládají.

Největší potřebou v oblasti vzdělávání seniorů je neustálé permanentní trénování paměti, které je nutné akceptovat při realizaci všech vzdělávacích aktivit. Je také velmi potřebné vytvoření bohatého programu volnočasových aktivit seniorů, které budou dostupné všem i v menších městech a obcích. Je nutné vytvořit takovou nabídku, která bude korespondovat s potřebami seniorů a o které bude dostatečné povědomí.

Téma vzdělávání seniorů ve vztahu k ICT zcela jistě nebylo vyčerpáno a existuje ještě množství možných námětů ke zkoumání, ale byla zde zmapována témata, která se věnují vzdělávání seniorů, jejich názorům na moderní informační technologie a také jejich volnočasových aktivit, která přinesla v mnoha případech zajímavá zjištění. S tímto zjištěním se nabízí otázka jak zkvalitnit život seniorům v oblasti moderních informačních technologií? Otázka bezplatného zpřístupnění internetu seniorům, bezplatná účast na různých vzdělávacích kurzech a také větší kooperace a účast státní správy, vzdělávacích institucí a klubů seniorů, bez níž toto bude do budoucna velmi obtížně realizovatelné. Samozřejmě využívání ICT seniory není univerzálním receptem na jejich neduhy spojené se stářím a stárnutím obecně, ale je to určitý krok, který by jim mohl tuto nelehkou situaci pomoci ulehčit. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se naše společnost bude muset do budoucna více zaměřit na seniorskou populaci, bude muset perspektivně řešit jejich problémy a neotáčet se k této problematice zády.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BARVÍŘ, Tomáš, HAMPL, Jiří, MELIŠOVÁ, Šárka. *ECDL: základy práce s počítačem a kancelářskými programy: manuál pro začátečníky a příprava ke zkouškám*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 239 s. ISBN 978-80-247-3686-0.
- ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 1. vyd. Bratislava: Polygrafické stredisko Univerzita Komenského, 1998. 156 s. ISBN 80-223-1206-1.
- DOSTÁL, Jiří. *INFOTECH 2007: moderní informační a komunikační technologie ve vzdělávání: sborník příspěvků*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2007. ISBN 978-807-2203-017.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HOLMEROVÁ, Iva, JURAŠKOVÁ, Božena, ZIKMUNDOVÁ, Květuše. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 2., dopl. vyd. Praha: Česká alzheimerovská společnost, 2003, 88 s. ISBN 80-865-4112-6.
- CHROMÝ, Jan. *Elektronické podnikání*. 2. přeprac. vyd. Praha: Vysoká škola hotelová, 2009, 109 s. ISBN 978-808-6578-965.
- LAKHANI, Dave. *Jak prodávat, když nikdo nekupuje: a jak prodávat ještě více, až lidé a firmy kupovat začnou*. 1. vyd. Překlad Daniel Helekal. Praha: Grada, 2010, 204 s. ISBN 978-80-247-3309-8.
- MAX, Harry, RAY, Taylor. *Skype: kompletní průvodce*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 227 s. ISBN 978-802-4721-231.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2.
- PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.
- PROCHÁZKA, David. *První kroky s internetem*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2010, 108 s. Snadno a rychle (Grada). ISBN 978-80-247-3255-8.
- PRŮCHA, Jan, VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 294 s. ISBN 978-802-4739-601.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

RABUŠIČ, L. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity – Vzdělávání dospělých v předseniorském a seniorském věku*, Brno: Masarykova univerzita, 2006. 99s. ISBN 80-210-4143-9.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

ŠIMEK, D. Slovo na uvítanou. In *Senioři a univerzity III. věku – Sborník příspěvků z pracovního semináře*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995, 80 s. Bez ISBN.

Internetové zdroje

ANDRAGOGICKÝ SLOVNÍK – *involuce* [online], [cit. 2012-10-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/involuce>> .

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD – *Připojení na internet*, [online], [cit. 2013-01-25].

Dostupné z WWW:

<http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/pripojeni_na_internet_ma_jiz_sest_desetin_domacnosti_na_vysocine>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD – *Senioři v mezinárodním srovnání* - [online], [cit. 2012-12-02] Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/1417-12>>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD – *Tempo růstu míry zaměstnanosti* - brožura ČSÚ [online], [cit. 2012-12-10]. 60 s. (PDF), Dostupný z WWW:

<[http://m.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/8bd1ae73fe3b5346c12570b4003a16bb/\\$FILE/kra051110.pdf](http://m.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/8bd1ae73fe3b5346c12570b4003a16bb/$FILE/kra051110.pdf)>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD - UNECE – *Další charakteristiky* [online], [cit. 2012-11-24]. (PDF),

Dostupný z WWW: < [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/FE0041432B/\\$File/e-1417-12_Da.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/FE0041432B/$File/e-1417-12_Da.pdf)>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD – *Vývoj soukromého školství po roce 1989*, [online], [cit. 2012-12-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/vyvoj_soukromeho_skolstvi_po_roce_1989_20110406>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD - *Změny v zaměstnanosti a nezaměstnanosti v České republice v porovnání s ostatními zeměmi EU*, [online], [cit. 2012-10-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc>>.

DATOVÉ SCHRÁNKY [online], [cit. 2012-12-20]. Dostupný z WWW: < <http://www.datoveschranky.info/cz/o-datovych-schrankach/vse--co-jste-chteli-vedet-o-datovych-schrankach-id34695/>>.

E-SENIOR – *Virtuální univerzity třetího věku*, [online], [cit. 2012-14-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-senior.cz/www/virtualni-univerzita-tretiho-veku>>.

E-SENIOR – *Přehled virtuálních kurzů*, [online], [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-senior.cz/www/>>.

EUROSTAT – *Life expectancy at birth – 1980 – 2011 (years)*, [online], [cit. 2012-12-19]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Life_expectancy_at_birth,_1980-2011_%28years%29.png&filetimestamp=20130129120827>.

FACEBOOK [online], [cit. 2012-12-20]. Dostupný z WWW: < <http://cs-cz.facebook.com/>>.

CHARTERED INSTITUTE OF LIBRARY AND INFORMATION PROFESSIONALS – *definition* [online], [cit. 2012-12-01]. Dostupný z WWW: < <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/informationliteracy/Pages/definition.aspx>>.

INTERNATIONAL ASSOCIATION OF UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE - *Origins*, [online], [cit. 2012-12-01]. Dostupný z www: < <http://www.aiu3a.com/origins.html>>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ - *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012 - Kvalita života ve stáří*. Praha, 2008. 60 s. (PDF). [online], [cit. 2012-12-04]. Dostupný z WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/5045#zp>>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY – *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha, 2007. 80 s., [online], [cit. 2012-11-30]. Dostupný z WWW: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY – *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012*, [online], [cit. 2012-12-01]. Dostupný z WWW: < <http://www.msmt.cz/file/18713>>.

NÁRODNÍ KNIHOVNA – KNIHOVNICKÁ REVUE - *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online], [cit. 2012-11-20]. Dostupný z WWW:
 <<http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html#35p>>.

RVP – METODICKÝ PORTÁL – *ICT gramotnost*, [online], [cit. 2012-12-02].
 Dostupný z WWW: < <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/9629/ICT-GRAMOTNOST.html/>>.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE – MATFYZ - *Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata – Katedra meteorologie a ochrany životního prostředí*, [online], [cit. 2012-11-20]. Dostupný z WWW: < <http://kmop.mff.cuni.cz/cz/experimentalni-univerzita>>.

UNECE – United Nations Economic Commission for Europe – *The Economic Activity Rate* [online], [cit. 2012-12-28]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.unece.org/trans/main/dgdb/dgsubc3/c3inf25.html>>.

UNECE – United Nations Economic Commission for Europe – *The Economic Activity Rate* [online], [cit. 2012-12-28]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.unece.org/trans/main/dgdb/dgsubc3/c3inf25.html>>.

VOHRALÍKOVÁ, Lenka, RABUŠIČ, Ladislav. *Čeští senioři včera, dnes a zítra* [online], Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Výzkumné centrum Brno, 2004. s. 47 (PDF). [cit. 2012-12-28]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.muni.cz/research/publications/559060>>.

SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Míra zaměstnanosti 55-64letých ve vybraných zemích EU v roce 2009	22
Graf 2 - Používání počítače a internetu ve věku 55 – 74 let v Evropě	46
Graf 3 – Rozdělení dle pohlaví (v %)	57
Graf 4 – Zaměstnání před důchodem (v %)	58
Graf 5 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (v %)	59
Graf 6 – Ekonomická situace respondentů (v %)	61
Graf 7 – Názory respondentů na vzdělávání	65
Graf 8 – Ovlivnění účasti/neúčasti na vzdělávacích kurzech	66
Graf 9 – Informovanost o vzdělávacích akcích (v %)	67
Graf 10 – Účast na formě vzdělávání	69
Graf 11 – Očekávání od studia (v %)	70
Graf 12 – V jaké oblasti by se senioři chtěli vzdělávat	72
Graf 13 – Výše ceny navštěvovaného kurzu (v Kč)	73

Graf 14 – Omezení života díky IT (v %)	75
Graf 15 – Pomoc při používání IT (v %)	76
Graf 16 – Používám z IT (v %)	78
Graf 17 – Zájmy/koníčky (v %)	80

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Věková skladba obyvatelstva v roce 2010 a v roce 2050	25
Obrázek 2 – ICT gramotnost	42

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 - Délka života v letech (1980,-90, 2000,- 09, -10 a -11 v zemích EU)	15
Tab. 2 - Míra ekonomické aktivity občanů ČR pro rok 2009	21
Tab. 3 – Jste muž, žena?	57
Tab. 4 – Věk	58
Tab. 5 – Zaměstnání před důchodem	58
Tab. 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání	59
Tab. 7 – Rodinný stav	60
Tab. 8 – Bydliště	60
Tab. 9 – V současnosti jsem:	61
Tab. 10 – Ekonomická situace	61
Tab. 11 – Navštěvuji kurz:	63
Tab. 12 – Názory respondentů na vzdělávání:	65
Tab. 13 – ovlivnění účasti/neúčasti na kurzech:	66
Tab. 14 – Od koho získáváte informace o vzdělávacích akcích?	67
Tab. 15 – Víte, co znamená pojem U3V a A3V?	68
Tab. 16 – ANO x NE, účast na formě vzdělávání	69
Tab. 17 – Kdybyste měl/a možnost studovat na U3V, co byste od toho očekával/a?	70
Tab. 18 – Co Vás nejvíce zajímá, v čem byste se chtěl/a vzdělávat, v jakých oblastech?	71
Tab. 19 – V případě, že navštěvujete nějaký kurz, kolik jste za něj musel/a zaplatit?	72
Tab. 20 - Zastáváte názor, že nové IT omezují život?	74
Tab. 21 – Kdo Vám nejvíce pomáhá s používáním nových IT technologií?	76
Tab. 22 – Používám z IT:	77
Tab. 23 – Jaké jsou Vaše zájmy/koníčky?	80
Tab. 24 – Co Vás v životě, nejvíce zajímá, nejvíce schází, vzkaz	81

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Seznam všech U3V

Adresář aktivních členů Asociace U3V České republiky

(aktualizace 31. 10. 2012 - nečlenové AU3V označení červeně)

- Univerzita Karlova v Praze
- Katolická teologická fakulta UK
- Husitská teologická fakulta UK
- **Právnická fakulta UK**
- 1. lékařská fakulta UK
- **2. lékařská fakulta UK**
- **3. lékařská fakulta UK**
- Lékařská fakulta v Plzni
- Filozofická fakulta UK
- Přírodovědecká fakulta UK
- Matematicko-fyzikální fakulta UK
- **Pedagogická fakulta UK**
- Fakulta sociálních věd UK
- Fakulta tělesné výchovy a sportu
- Fakulta humanitních studií UK
- České vysoké učení technické v Praze
- České vysoké učení technické v Praze
Fakulta elektrotechnická
- Vysoká škola ekonomická v Praze
- Fakulta managementu, Jindřichův Hradec
- Česká zemědělská univerzita v Praze
Provozně ekonomická fakulta
- Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
Fakulta technologie ochrany prostředí VŠCHT
- Vysoké učení technické v Brně
Ústav automatizace a měřicí techniky
- Masarykova univerzita v Brně
- Mendelova univerzita v Brně
- Západočeská univerzita v Plzni
- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- Univerzita Palackého v Olomouci

- **Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem**
- **Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava**
Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství VŠB-TU Ostrava
Fakulta hornicko-geologická VŠB-TU Ostrava
Fakulta hornicko-geologická VŠB-TU Ostrava
- **Slezská univerzita v Opavě**
- **Technická univerzita v Liberci**
- **Univerzita Pardubice**
- **Univerzita Hradec Králové**
- **Veterinární a farmaceutická univerzita Brno**
- **Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně**
- **Vysoká škola polytechnická Jihlava**
- **Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií UK**
- **Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu, Jindřichův Hradec**
- **Katolická teologická fakulta UK**
- **Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění v Brně**

Příloha 2 - Dotazník

DOTAZNÍK Pro výzkum „Senioři a ICT“

Vážená paní, Vážený pane,

jsem studentkou České zemědělské univerzity – obor Veřejná správa a regionální rozvoj a píši diplomovou práci na téma Senioři a ICT (informační a komunikační technologie).

Obracím se na Vás s prosbou o pomoc. Ráda bych Vás požádala o spolupráci při mém výzkumu a položila Vám několik otázek na téma vzdělávání a informační technologie.

Nemusíte mít strach, dotazník je anonymní a nejsou v něm požadována žádná osobní data. Nepodepisujte se. Výsledky z dotazníkového šetření budou statisticky zpracovány a budou použity výhradně pro účely mé diplomové práce.

U každé odpovědi, kterou vyberete, zaškrtněte, prosím Vámi vybrané políčko, u odpovědí typu ANO/NE zaškrtněte (zakroužkujte) vyhovující odpověď.

Prosím o Vaši upřímnost, odpovědi poslouží k lepšímu poznání Vašich názorů.

Předem velice děkuji za Váš čas a ochotu.

Bc. Kristýna Gardášová

1. a) Navštěvuji kurz, jaký, prosím Vás napište

.....

b) nechodím do žádného kurzu

2. Jaké jsou Vaše názory na vzdělávání: odpovězte, prosím na každém řádku – buď ANO, nebo NE (zakroužkujte vyhovující odpověď):

- vzdělávání i v důchodu je potřebné, protože svět se rychle vyvíjí	ANO	NE
- o seniorském vzdělávání mám určité povědomí	ANO	NE
- nemám žádný názor na vzdělávání, nedokážu posoudit	ANO	NE
- pořádají se ve vašem okolí nějaké kurzy pro seniory	ANO	NE
- vzdělávání mi pomáhá celkově se udržovat být fit	ANO	NE
- nechci se vzdělávat v kurzech, vzdělávám se sám	ANO	NE

3. Co, podle Vás nejvíce ovlivňuje Vaši účast nebo neúčast na kurzech (odpovězte, buď ANO, nebo NE na každém řádku):

- finance jsou problémem, takže nemůžu chodit do kurzů	ANO	NE
- moje zdraví mi to nedovoluje se účastnit na kurzech	ANO	NE
- mám doma špatnou rodinnou situaci	ANO	NE
- nemám motivaci k učení, nic mně nebaví	ANO	NE
- nedostupnost, nemůžu nikam docházet	ANO	NE
- neinformovanost, nemám žádné informace o vzdělávání	ANO	NE

4. Prosím Vás odpovězte na každém řádku:

- používám ve svém životě mobil, smartphone	ANO	NE
- mám svůj vlastní mobilní telefon	ANO	NE
- ovládám PC docela dobře	ANO	NE
- mám své vlastní PC/notebook	ANO	NE
- ovládám internet	ANO	NE
- používám internetbanking, datové schránky	ANO	NE
- používám Skype, Facebook, Twitter	ANO	NE

5. Zastáváte názor, že nové technologie Vám omezují či ztěžují život?

ANO NE

6. Kdo Vám nejvíce pomáhá s používáním nových IT (mobil, PC apod.).

Vyberte jednu možnost.

- a) členové rodiny, děti, vnoučata
- b) přátelé, sousedé
- c) naučil/a jsem se to sám/sama, nikdo
- d) chodil/a jsem do kurzu
- e) nepoužívám mobilní telefon

7. Víte, co znamená pojem Univerzita třetího věku, Akademie 3V?

ANO NE

8. Vzpomenete si jaký kurz nebo školení jste absolvoval/a v poslední době, nebo nyní navštěvujete nějaký kurz?

- a)
- b) nechodil/a jsem na žádný kurz

9. Prosím Vás odpovězte na každém řádku (ANO nebo NE), jestli jste se zúčastnil/a níže uvedené formy vzdělávání:

Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku	ANO	NE
Vzdělávací kurzy pro seniory	ANO	NE
Nevím o tom nic	ANO	NE

10. Od koho získáváte informace o nějakých vzdělávacích akcích? (zaškrtněte 2 vyhovující možnosti):

- z tisku, TV, rozhlasu
- z klubu seniorů, z jiného zájmového spolku
- od členů rodiny
- přátel, známých
- nemám žádné informace

11. Co Vás nejvíce zajímá, v čem byste se chtěl/a vzdělávat, v jakých oblastech? Prosím zakroužkujte na každém řádku ANO nebo NE:

- oblast zdokonalování se v práci na PC	ANO	NE
- jiné technické novinky (např. úprava digitálních fotografií)	ANO	NE
- přírodní vědy	ANO	NE
- humanitní vědy, cizí jazyky	ANO	NE
- jiné (napíšte konkrétní oblast)		

.....

12. Kdybyste si mohl/a vybrat kurz, který byste chtěl/a navštěvovat? Vyberte jednu variantu:

- a) vypište oblast zájmu
- b) do žádného kurzu

c) nevím, nedokážu posoudit

13. Jaké jsou Vaše zájmy/koníčky ?

(zaškrtnete prosím 3 možnosti, eventuelně můžete dopsat nějaké další)

- cestování	- jiný koníček
- sport, turistika	
- četba	
- luštění křížovek, sudoku,	
apod.	
- zahradničení	
- návštěvy kulturních zařízení	
- ruční práce	
- kutilství	

14. Kdybyste měl/a možnost studovat na Univerzitě třetího věku, co byste od toho očekával/a? (zaškrtněte (X), prosím maximálně 3 možnosti):

Trénování paměti		Získání nových přátel	
Lepší využití volného času		Osvojení si nových informací a snazší orientace v dnešní době	
Porozumění novým informačním technologiím		Nepřineslo by mi to nic	

15. V případě, že navštěvujete nějaký kurz, kolik jste za něj musel/a zaplatit? (v případě, že nenavštěvujete žádný kurz, přejděte prosím na další otázku):Kč.

16. Napište, co Vás v životě nejvíce zajímá a co Vám v životě nejvíce schází? Chcete nám něco vzkázat?.....

Ted' na závěr několik informací o Vás:

17. Jste: Muž
 Žena

18. Je mi let.

19. Před důchodem jsem pracoval/a jako:
.....

20. Uveďte prosím Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:.....

21. Váš rodinný stav je:

.....

22. V současnosti žijí:

- a) v Praze
- b) ve Středočeském kraji

23. V současnosti jsem:

- a) pracující
- b) nepracuji, jsem v důchodu
- důchodce/důchodkyně
- c) žiji v domově důchodců

24. Zajímá nás Vaše ekonomická situace (vyberte jednu možnost):

- a) finančně jsem nezávislý, mám dobrý důchod, nemusím pracovat
- b) finančně mě musí podporovat moji blízcí
- c) musím si různě přivydělávat k důchodu

Ještě jednou děkuji za Váš čas a spolupráci.